Iceland Liechtenstein Norway grants

Múzeum Slovenského Národného Povstania
MUSEUM OF SLOVAK NATIONAL UPRISING

NARVIK SENTERET

OTVORENÝ DEPOZITÁR

Modernizácia múzejných depozitárov a podmienky ich sprístupňovania verejnosti

ZBORNÍK PRÍSPEVKOV MEDZINÁRODNEJ ONLINE KONFERENCIE
23. – 24. MAREC 2021

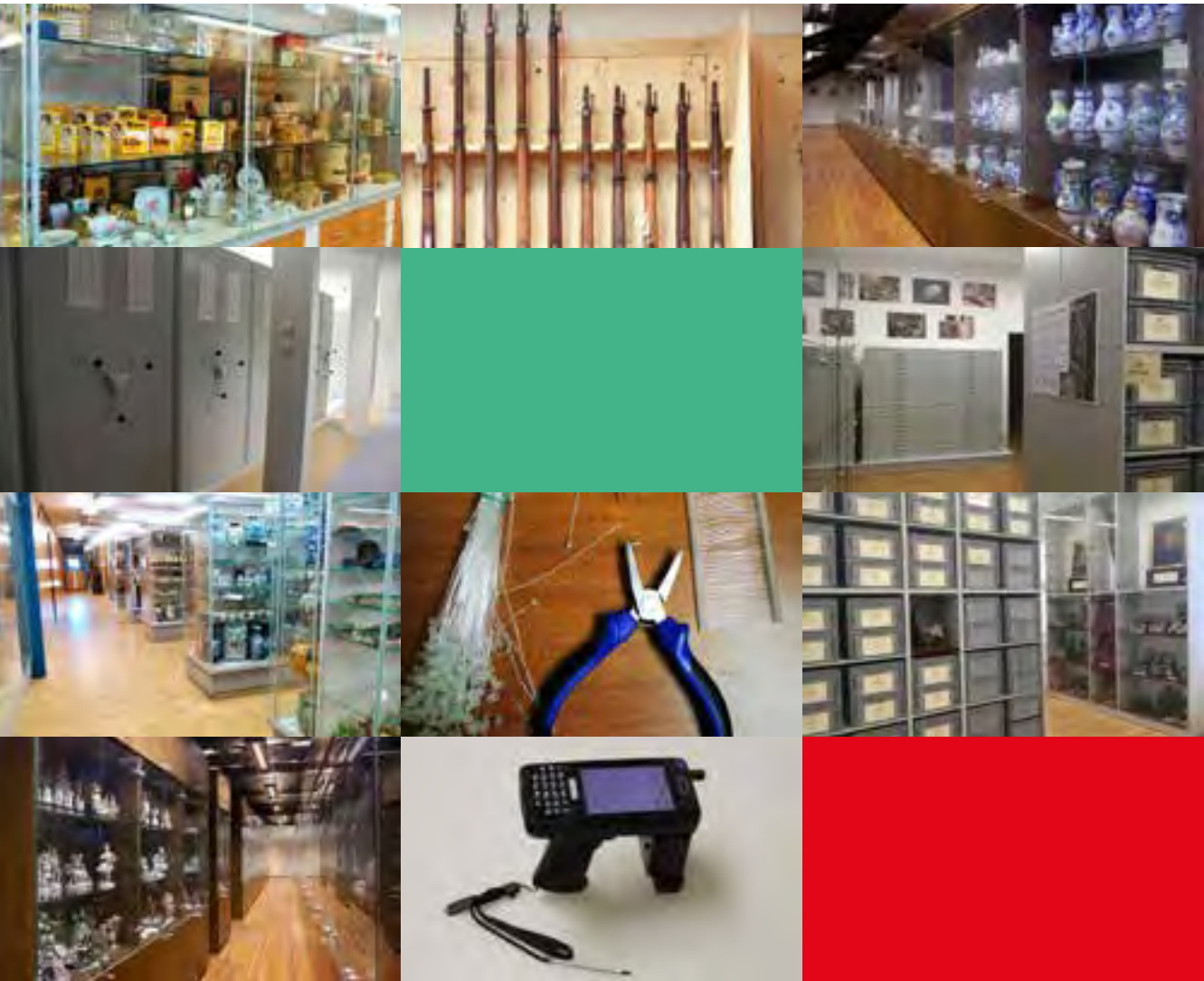

Modernizácia múzejných depozitárov a podmienky ich sprístupňovania verejnosti

ZBORNÍK PRÍSPEVKOV MEDZINÁRODNEJ ONLINE KONFERENCIE
23. – 24. MAREC 2021

BANSKÁ BYSTRICA 2022

Konferencia prebehla v spolupráci
Múzea Slovenského národného povstania v Banskej Bystrici
a Katedry etnografie a muzeológie Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave

Konferencia bola úvodným podujatím k projektu „Otvorený depozitár“,
podporeného z Grantov EHP a štátneho rozpočtu SR.

Konferencia prebehla online. Rokovacími jazykmi boli slovenčina a angličtina.

Modernizácia múzejných depozitárov a podmienky ich sprístupňovania verejnosti

© Autori 2021

Recenzenti: Doc. Mgr. Ľuboš Kačírek, PhD.; PhDr. Peter Maráky

Preklad: Eva Bullová, Katarína Ristveyová

Jazyková korektúra (slovenský jazyk): Zuzana Ondrejková

Grafická úprava: Ivan Kocák

Vydavateľ:
Múzeum Slovenského národného povstania
Kapitulská 23
974 01 Banská Bystrica
Slovenská republika

ISBN 978–80–974274–0–5

Supported by Iceland, Liechtenstein and Norway through the EEA Grants.
Co-financed by the State Budget of the Slovak Republic.

Podporené Islandom, Lichtenštajnskom a Nórskom prostredníctvom Grantov EHP.
Spolufinancované zo štátneho rozpočtu Slovenskej republiky.

www.eeagrants.sk
www.muzeumsnp.sk/otvoreny-depozitar

Working together for a competitive Europe
Spoločným úsilím ku konkurencieschopnej Európe

Obsah

Marian Uhrin
Na úvod 7

Jan Dolák
Neinterpetativní zpřístupňování sbírek 9

Eystein Markusson
Skúsenosti múzea the Narvik War and Peace Centre pri ochrane a prezentácii zbierok 17

Joanna Lang
Prípadová štúdia o vytváraní a uchovávaní otvoreného depozitára pre zbierky fotografií 2. svetovej vojny Múzea varšavského povstania 23

Ulf Eirik Torgersen
Vojenské zbierky v Nórsku: celkový rámec a súčasná situácia v Narviku 29

Zuzana Šullová
Depozitáre Slovenského technického múzea – problémy modernizácie správy zbierok 32

Andrea Demeterová
Modernizácia správy múzejných zbierok v depozitári 55

Libuša Jaďuďová
Použitie RFID v podmienkach Múzea ľudovej umeleckej výroby ÚĽUV 60

Stanislav Mičev / Marian Uhrin
Program modernizácie ochrany a využitia zbierok Múzea SNP 75

Václav Rutar
Pojem „otevřený depozitář“ a jeho pozice v muzeologické terminologii 86

Jan Obrovský
Otevřený depozitář brémského Übersee Museum 101

Dalibor Mikulík
Otvorený depozitár – 13. komnata múzea otvorená 108

Zuzana Francová
Študijný depozitár keramiky a skla Múzea mesta Bratislavy 115

Na úvod

PhDr. Marian Uhrin, PhD.

riaditeľ Múzea Slovenského národného povstania

Medzi hlavné úlohy každého múzea patria, okrem iného, aj starostlivosť a prezentácia zbierkových predmetov. Súčasná doba s jej technologickými vymoženosťami ponúka múzeám a ich pracovníkom nové možnosti, ako v ochrane, tak aj prezentácii zbierkových predmetov. Samozrejme, možných smerov v prístupe k ochrane a prezentácii sa nám ponúka viacero. Je len na múzeách, ktorý prístup si v rámci svojich potrieb a možností zvolia.

Múzeum Slovenského národného povstania v Banskej Bystrici si vybralo cestu otvoreného depozitára. V rámci projektu financovaného z Grantov EHP nadviazalo spoluprácu s *The Narvik War and Peace Centre* nórskom meste Narvik.

Projekt Otvorený depozitár, respektíve Múzeum Slovenského národného povstania sa snaží o vytvorenie nových, moderných, účelných a praktických priestorov pre zbierkový fond. Nové uloženie zbierok v otvorenom depozitári prináša aj výraznú možnosť ich prezentácie pre návštevníka. Súčasťou projektu je prezentácia práce konzervátorskej dielne, a v dnešnej dobe veľmi dôležitý rozmer pôsobenia múzea – vzdelávanie. Vzdelávací proces v Múzeu Slovenského národného povstania tak bude priamo prepojený s prezentačnou činnosťou zbierkového fondu.

Otvorený depozitár získal grant z Islandu, Lichtenštajnska a Nórska v sume 849 453,45 EUR prostredníctvom Grantov EHP. Projekt bol spolufinancovaný v sume 149 903,55 EUR z prostriedkov štátneho rozpočtu Slovenskej republiky. Cieľom projektu je sprístupniť zbierkový fond Múzea SNP verejnosti unikátnou, príťažlivejšou formou s novým stavebným i technologickým prevedením. Súčasťou projektu bola v marci 2021 medzinárodná konferencia s príspevka-

mi týkajúcimi sa problematiky uloženia a prezentácie zbierok v našich múzeách. Dvojdňová konferencia priniesla okrem oficiálneho predstavenia projektu, 13 zaujímavých príspevkov a cennú diskusiu k problematike. Jedným z výstupov konferencie je aj tento zborník príspevkov. Veríme, že bude prínosom pre všetkých záujemcov o nové trendy, ktoré môžu, a snáď aj už prinášajú pozitíva do práce múzeí na Slovensku a v Európe.

Poďakovanie patrí všetkým súčasným aj bývalým zamestnancom Múzea Slovenského národného povstania, ktorí svojou prácou prispeli k realizácii projektu Otvorený depozitár.

Neinterpetativní zpřístupňování sbírek
Úvod do problematiky

Jan Dolák

Univerzita Komenského v Bratislavě

„Make things different“! „Dělej věci jinak“, zní dnes ze všech stran jako základní imperativ, jako základní požadavek jakoby bezmezné dekonstrukce všech současných hodnot. Na druhé straně neustrnulost, kreativita, hledání skutečně nových přístupů je základním „palivem do motoru“ žádaných změn. Jenže co z toho, co muzea dělají, je vlastně onou žádanou změnou, oním „palivem do motoru“, a co je jen zoufalou a neplodnou změnou za každou cenu? Které trendy v muzejní tezauraci a prezentaci jsou rozvíjející a které ne? Tím se dostáváme k pochopení finálnímu produktu muzeí, odkomunikování svých sbírek, které je ve většině případů intepretací nějaké skutečnosti v minulosti. Muzea se však občas pokoušejí i o jiné způsoby zveřejňování svých sbírek, tu s větším, tu s menším úspěchem. Proto považuji za vhodné se těmito problémy zabývat i na poli obecných muzeologických přístupů. Nejprve na konkrétních příkladech s patřičným rozborem přiblížím různé způsoby neinterpretativního zpřístupnění sbírek. Poté se tento příspěvek bude zabývat obecnějšími problémy muzejní dokumentace a prezentace. A v závěru se pokusím o rozbor zcela konkrétních, spíše tezauračních, otázek spojených s uložením a evidencí sbírkového fondu.

Kdy předvedení sbírkových předmětů bez vitrín, textů a kontextu s dalšími okolnostmi může mít a má svůj význam? Může to být prosté uvedení návštěvníka do depozitáře, třeba badatele i když ne ve všech případech. Žádný obecně platný předpis nezakazuje vstup do depozitářů a muzea toho celkem běžně využívají v nestandardních případech, třeba pro výjimečné návštěvy či exkur-

ze studentů[1]. Depozitáře v omezené míře ukazujeme někdy na Den muzeí i při jiných zvláštních příležitostech. Tyto postupy nejsou ani nové ani vzácné, doma i v zahraničí. Nám však jde při muzeologickém rozboru neinterpretativního zpřístupňování sbírek o něco jiného, a to o pravidelné zpřístupňování.

Mnoho návštěvníků muzeí zajímá „pohled dovnitř“, do zázemí muzea. Dobře tento způsob prezentace své práce řeší Tyrrel Museum v kanadské Albertě, kde přímo z expozice je možný průhled do rozsáhlých konzervátorských dílen, kde jsou zpracovávány nálezy paleontologického charakteru – oddělování zkamenělých zbytků druhohorních ještěrů od původní horniny.

V National Museum of Natural Science v tajwanském městě Taichung pak můžeme vidět za sklem dokumentátorku kreslící sbírkové předměty. Detaily její práce snímá kamera napojená na televizor umístěný v rámci prohlídkové trasy. S návštěvníky s hlubším zájem pak tato dokumentátorka může vést dialog prostřednictvím vlastního mikrofonu.

Někdy celou záležitost řešíme jakýmsi hybridem, nutno předeslat žádaným hybridem, mixem depozitáře a herny. V druhém největším tajwanském městě Kaohsiungu se nachází ohromné a dobře vybavené National Science and Technology Museum s expozicemi na sedmi patrech. Od roku 2009 je zde k vidění i Open Storage (otevřený depozitář). Návštěvník si v muzeu z nekonečného množství štočků s čínskými znaky může na přistaveném lisu vytisknout své jméno nebo krátké sdělení. Ovšemže za asistence místních demonstrátorů, kteří se vyznají v dobové technice, ale především v nám nepochopitelném čínském písmu.[2] Podobné kreace s čínským písmem poskytuje také např. pekingské China Printing Museum. Vidíme, že i „neinterpretativní“ zpřístupnění sbírek má své místo v muzejní promluvě, např. v rámci nejrůznějších muzeopedagogických projektů.

Některá muzea jdou však ještě dál. Zpřístupněné depozitáře provozuje např. převážně etnologické Reykjanes Heritage Museum v islandském Reykjavíku.

---

1 Mnohokrát jsem takto ještě se svými brněnskými studenty navštívil depozitáře Muzea romské kultury v Brně či Depozitáře historických vozidel v Brně-Líšni, které jsou součástí Technického muzea v Brně. V obou případech s kvalifikovaným výkladem, který tvořil nezbytnou „přidanou hodnotu“ k prostému ukázání sbírek. Někdy nám ani tak nešlo o předvedení sbírek, jako spíše o ukázání „takto vypadá depozitář“.

2 V době mého průzkumu v roce 2011 byla v muzeu připravena velmi dobrá výstava o nejnebezpečnějších nemocech – HIV, horečka dengue, malárie apod. Zdůrazňuji tento fakt proto, že technika a věda se může velice lehce v muzejním prostředí přetavit i do biomedicínských oborů.

Jedná se o depozitáře se vším všudy, s přeplněnými regály, plné dublujících kusů sbírkových předmětů apod. Depozitáře však mají zcela regulérní návštěvnickou dobu, je zde vybíráno vstupné, takže mají vlastně provoz regulérní expozice. Tento přístup, podle mého názoru, není ojedinělý „pohled to zázemí“, „nahlédnutí do tajuplného neznáma“, ale je to spíše podpora ustáleného názoru na muzea, že se jedná o sklady starých neužitečných věcí.

K podobnému výsledku fakticky došlo i Banském muzeu v Rožňavě, které svoji historickou expozici přímo nazvalo Múzejný prezentačný depozitár a chlubí se tím, že jsou na Slovensku jediní, kdo má sbírky rozdělené podle materiálových skupin. Expozice představuje více než 6000 sbírkových „predmetov, týkajúcich sa najmä bytovej kultúry, národopisu, numizmatiky, remesiel a militarií“[3]. Tedy v Reykjavíku dali depozitáři pravidelné návštěvní hodiny, za to v Rožňavě programově tvořili expozici, která však už svým názvem a celou koncepcí vypadá jako depozitář. Jedná se o tzv. formalistickou prezentaci muzejních sbírek.

II.

Jak můžeme využít předvedené příklady k formování obecnějších přístupů muzejní dokumentace a prezentace? Faktickým smyslem muzea není mít předměty a ukazovat je návštěvníkům. Jako kronikář zachycuje nějakou skutečnost textem fixovaným na nějakém nosiči, my vlastně totéž realizujeme muzejními výrazovými prostředky, což jsou především trojrozměrné předměty. Slovenský muzeolog Richard Senček nedávno použil přirovnání muzejní dokumentace k jakési síti, tvořenou z předmětů a touto sítí „obalujeme“ zachycujeme, dokumentujeme onu skutečnost. (Senček 2020). Tato síť by neměla mít mnoho velkých ok, prázdných ploch, kde nám předměty zachycující skutečnost chybí. Na druhé straně tato síť by neměla být ani příliš silná, respektive tlustá, neboť dublující předměty již k zachycení skutečnosti příliš nenapomáhají. Smyslem muzea tedy je co nejlépe, nejvěrněji a nejúplněji vyjádřit nějakou konkrétní skutečnost. Činí tak především prostřednictvím svých sbírek. Sbírkový předmět tak není cílem, ale pouhým prostředkem k realizaci záměrů muzea. Předvádění sbírkových předmětů jako finálního cíle všeho snažení patří k nejčastějším omylům mnoha muzeí.

Podobně přistupme k prezentačním aktivitám. Připuštěním možností neintepretativní prezentace není zpochybněn fakt, že základní znak expoziční

3 https://www.banmuz.sk/expozicie/historicka-expozicia [citováno dne 22. 4. 2021]

promluvy všech zařízení muzejního typu musí zůstat dominantně muzejní, a to i v době nástupu nejrůznějších moderních technologií a současných muzeopedagogických postupů (Šobáňová 2012, 2014). Vzdělání pracovníka muzea by pak měl být vhodný mix oborových znalostí a muzeologie. Tedy znalosti typu „toto je nádoba z období eneolitu“ či „toto je vzácná či naopak běžná zbraň z období třicetileté války“, jsou zcela nezastupitelné. To jsou ony oborové znalosti. K tomu však musí přibýt znalosti muzeologické, tedy znalosti promyšlené tvorby sbírky a jejího konstruování jako struktury věcí „které patří k sobě“. Právě ono „patření k sobě“, vzájemné vazby, jsou hlavním znakem dobře sestavené muzejní sbírky, která ji odlišuje od více méně náhodného shromáždění předmětů z té či oné doby. Poté nastupují znalosti muzeologické, soustředěné na otázku jak sbírku co nejlépe odkomunikovat. Musíme začít pečlivým výběrem tématu, pokud k němu nemáme dost svých výrazových prostředků – sbírkových předmětů, je lépe ho nerealizovat. Téma představujeme svými sbírkovými předměty, ale jazyk jejich ukazování (český profesor Ivo Osolsobě by řekl ostenze) je chudoba sama. Předměty jsou „praesent“ tady a teď, neznají vlastně minulý či budoucí čas. Proto je třeba je nascénovat jako divadelní herce do rolí, které mají hrát. K tomu využíváme výrazové prostředky tradiční-mapy, fotky, diagramy, nákresy, texty apod., ale i výrazové prostředky nové, které nám poskytuje moderní technika[4]

III.

V třetí části svého textu se odkloním od teorie sbírkotvorné a prezentační činnosti muzeí k otázkám ryze praktickým, a to ke „skladovému hospodářství“ muzeí. Muzeum je svým procesním zaměřením také sklad, a právě ukládání, evidence či manipulace se sbírkami je mnohaletým problémem většiny muzeí.

Když se po etablování samostatného Československa vraceli čeští muzejníci ze zahraničních cest, tak nabývali dojmu, že sbírky v cizině jsou svojí kvalitou a možná i rozsahem zhruba na úrovni sbírek v českých muzeích, ale jejich uložení, fyzický stav a evidence jsou výrazně lepší. Jsem přesvědčen, že toto konstatování je platné i po sto letech, přestože jde o období pro Slovensko a Česko velmi bouřlivé, kdy se za pouhých 100 let vystřídalo dokonce několik zcela odlišných společensko-ekonomických režimů a společný stát se dvakrát rozpadl.

4 Více: Dolák, J. 2015: Muzeum a prezentace. Bratislava.
Dolák, J. - Šobáňová P. 2018: Museum presentation, Olomouc: Univerzita Palackého.

Proč tomu tak je, je otázkou pro jiný text, ale slovenská či česká muzea vznikala jako projevy nacionalismu vůči vládnoucímu maďarskému, respektive německému živlu a byla chápana vždy jako projevy nějakého společného národního zájmu. Zatím co Američan by řekl „moje muzeum“ ve střední Evropě jsme vždy měli tendenci říct „naše muzeum“. Tedy slovenský polyhistor přelomu 19. a 20.století Andrej Kmeť nesbíral „svoje sbírky“, ale „naše kytky“, „naše kroje“, „naše archeologické nálezy“. Muzea, respektive už zárodky opravdových muzeí, jako kdyby říkala: „Nejsme Maďaři, jsme Slováci“. I z toho plyne jistá tendence sbírat všeho „našeho“ co nejvíce, někdy nad síly muzejního zařízení. Muzea za první československé republiky byla v rukou především dobrovolníků, 2. světová válka rozvoj muzeí zbrzdila a měla za následek výraznou nepéči o fond. Po roce 1945 se muzejní sbírky ohromně rozrostly převodem majetku odsunutých Němců či Maďarů, po roce 1948 pak převodem majetku tzv. třídních nepřátel – šlechty a buržoazie. Muzea na tento masivní přísun sbírek nebyla připravena, následně pak profesionalizací muzeí od 70.let 20. století dochází navíc ke zdesetinásobení počtu sbírkových předmětů. To vše kladlo enormní nároky na úložné prostory muzeí, péči o fyzický stav sbírek a jejich evidenci. Řešení problémů však bylo velice pozvolné. V nedávném článku jsem poněkud prostořece napsal že všechny politické režimy jsou v něčem stejné.[5] Po muzeích jsou vyžadovány akce navenek, pro veřejnost, něco viditelného, kdežto provedení revize sbírek je bráno jako samozřejmost, kterou se nadřízený politik chlubit nemůže. Výsledkem je pak stav, kdy naše muzejnictví tlačí před sebou kámen zásadních problémů spojených se „skladovým hospodářstvím“. I když se za posledních třicet let mnohé změnilo, stále máme řadu depozitářů, které neodpovídají potřebám sbírek. Přitom je třeba se prioritně soustředit především na preventivní ochranu sbírek, tedy předem zamezit jejich fyzické degradaci. Muzejní konzervátor či restaurátor byl měl, v ideálním případě, mít co nejméně práce. Ale to souvisí právě s uložením sbírek a budováním moderních depozitářů.

Chtěl by se však dotknout velmi choulostivé oblasti a tou je samotná evidence a odborná deskripce sbírek. Troufám si říci, že snad v každém muzeu by se mohly najít nějaké nesrovnalosti. Někde drobné, někde asi dosti závažné. Přes jisté zlepšení iniciované přijetím „muzejních“ zákonů na konci století v obou státech, nemůžeme být se stávajícím stavem spokojeni, jak o tom

5 Dolák, J. 2021: Listopad 1989 jako mezník ve vývoji českého a slovenského muzejnictví. Zborník Slovenského národného múzea, História, roč 56. s.9-20.

svědčí květnový nález Nejvyššího kontrolního úřadu České republiky[6]. Kromě zjištění řady jiných nedostatků NKÚ u deseti státních muzeí nedohledal téměř tři tisíce sbírkových předmětů z nedávného období, což musí zákonitě veřejnost znepokojit. Domnívám se, že nejeden muzejní praktik by závěry takové kontroly považoval za docela dobrý výsledek své práce, což by daňového poplatníka znejistilo zřejmě ještě více. K celému případu je třeba dovysvětlit, že NKÚ ve zmíněných deseti muzeích kontroloval jen část sbírkový fondů, takže celkový stav je spíše ještě horší. Se stanoviskem českého NKÚ polemizovalo předsednictvo Českého výboru ICOM[7] a za exekutivu AMG Zdeněk Kuchyňka[8]. Nelze přepokládat, že by obdobná kontrola na Slovensku dopadla nějak výrazně lépe. I když s nálezem českého NKÚ ostře kontrastuje zpráva slovenského Najvyššího kontrolného úradu Slovenskej republiky[9], který se zabýval dvanácti národními projekty zaměřenými na digitalizaci realizovanými devíti organizacemi přímo říznými ministerstvem kultury. Celkem bylo vyčerpáno 205 milionů eur z Operačního programu Informatizácia spoločnosti a podle NKÚ byly stanovené cíle v mnohém překročeny [10]. Byla realizace digitalizačních programů skutečně tak po administrativní stránce dokonalá, tedy bezchybně vysoutěžená, vše se konalo v předem určených termínech a fakticky jedním z mála nedostatků je vytvoření menšího počtu pracovních míst pro ženy, než se původně předpokládalo?

Možná právě dnešní špatná epidemiologická situace a potřeba státu se **proinvestovat** ekonomickou krizí by mohly oživit muzejní programy tentokrát ne pro návštěvníky, ale pro sbírky. Pokud dnes mají muzejníci, nebo alespoň část muzejních kolektivů, více volného času, mohlo by dojit ke generální revizi fondů, k tolik potřebnému odplevelení sbírek od duplikátů, případně předmětů, které fyzicky dožily či nemají požadovanou muzealitu či průvodní dokumentaci apod. Skutečně potřebné předměty musí být napojeny na evidenci moderního stylu, zřejmě nejpoužitelnější jsou stále systémy RFID. Pokud jsem správně

6 https://www.nku.cz/cz/pro-media/tiskove-zpravy/ochrana-muzejnich-sbirek-ma-radu-nedostatku--stat-nema-prehled-o-sbirkach-v-cr-id11197/[citovánodne20. 5. 2021]

7 Špatná nebo dobrá zpráva o muzeích? 2020: Věstník AMG, č. 3, s. 22-23.

8 Kuchyňka, Z. 2020: „Dárek“ k Mezinárodnímu dni muzeí. Věstník AMG, č. 3, s. 21-22.

9 https://www.nku.gov.sk/aktuality/-/asset_publisher/9A3u/content/kulturne-dedicstvo-sa-vdaka-digitalizacii-moze-dostat-do-kazdej-domacnosti?inheritRedirect=false & redirect=https%3A%2F%2Fwww.nku.gov.sk%2Faktuality%3Fp_p_id%3D101_INSTANCE_9A3u%26p_p_lifecycle%3D0%26p_p_state%3Dnormal%26p_p_mode%3Dview%26p_p_col_id%3Dcolumn-2%26p_p_col_pos%3D1%26p_p_col_count%3D3 [citováno dne 25. 5. 2020].

10 Část textu převzata z: Dolák, J. 2021: Listopad 1989 jako mezník ve vývoji českého a slovenského muzejnictví. Zborník Slovenského národného múzea, História, roč 56. s.9-20.

informován, Slovensko je na to softwarově připraveno. Vstupní náklady by asi nebyly úplně malé, ale velmi rychle by se vrátily mimořádným zkrácením doby potřebné na pravidelné revize a výrazným omezením možností ztráty vzácného předmětu, na kterých se bohužel někdy podílejí i samotní muzejní pracovníci. Co říct na závěr? Úroveň evidence každého balíčku polohrubé mouky v hypermarketu je zatím nedostižným snem každého muzea. Přitom ten vstupuje, na rozdíl od sbírkového předmětu, do finanční směny. Takže moje volání po rozsáhlém koordinovaném projektu zaměřeném na evidenci a uložení sbírek vlastně není nic bombastického. Chtěl bych uložení a evidenci sbírkových předmětů na úrovni balíčku polohrubé mouky v každém hypermarketu. Nic více.

Seznam použité literatury:

Dolák, J. 2015: Muzeum a prezentace. Bratislava.

Dolák, J. - Šobáňová P. 2018: Museum presentation, Olomouc: Univerzita Palackého.

Dolák, J. 2018: Na cestě k „Vítěznému únoru“: k vývoji českého muzejnictví v letech 1945-1948. Dokumentácia „osmičkových“ výročí v slovenských a českých múzeách: rok 1918 a tie ostatné. - : 1. vyd. ISBN 978-80-971748-7-3. - Banská Bystrica : Zväz múzeí na Slovensku, 2018. - S. 318-342

Dolák, J. 2021: Listopad 1989 jako mezník ve vývoji českého a slovenského muzejnictví. Zborník Slovenského národného múzea, História, roč 56. s.9-20.

Kuchyňka, Z. 2020: „Dárek“ k Mezinárodnímu dni muzeí. Věstník AMG, č. 3, s. 21-22.

Senček, R. 2020: Cintorín vecí. In: Hupko, D. – Svášová, S. Museologica Literaria. Banská Bystrica, s.23-34.

Šobáňová, P. 2012: Edukační potenciál muzea. Olomouc.

Šobáňová, P. 2014: Muzejní expozice jako edukační médium. Olomouc.

Špatná nebo dobrá zpráva o muzeích? 2020: Věstník AMG, č. 3, s. 22-23.

Internetové zdroje:

https://www.banmuz.sk/expozicie/historicka-expozicia [citováno dne 22. 4. 2021]

https://www.nku.cz/cz/pro-media/tiskove-zpravy/ochrana-muzejnich-sbirek-ma-radu-nedostatku--stat-nema-prehled-o-sbirkach-v-cr-id11197/[citovánodne20. 5. 2021]

https://www.nku.gov.sk/aktuality/-/asset_publisher/9A3u/content/kulturne-dedicstvo-sa-vdaka-digitalizacii-moze-dostat-do-kazdej-domacnosti?inheritRedirect=false & redirect=https%3A%2F%2Fwww.nku.gov.sk%2Faktuality%3Fp_p_id%3D101_INSTANCE_9A3u%26p_p_lifecycle%3D0%26p_p_state%3Dnormal%26p_p_mode%3Dview%26p_p_col_id%3Dcolumn-2%26p_p_col_pos%3D1%26p_p_col_count%3D3 [citováno dne 25. 5. 2021].

Skúsenosti múzea the Narvik War and Peace Centre pri ochrane a prezentácii zbierok

Eystein Markusson, riaditeľ

The Narvik War and Peace Centre

The Narvik War and Peace Centre (Centrum vojny a mieru v Narviku) je nezisková organizácia, ktorá skúma, dokumentuje a šíri poznatky ohľadom problematiky súvisiacej s vojnou a konfliktom, s osobitným dôrazom na severné oblasti.

Náš príbeh sa začína nemeckým útokom na Narvik a Nórsko v roku 1940, bitkou pri Narviku a okupáciou, ktorá nasledovala. Zaoberáme sa však aj problematikou, ktorá nesúvisí len s druhou svetovou vojnou. Osobitne sa zameriavame aj na vojnové pravidlá (IHL) a ľudské práva.

Je to najsevernejší zo siedmich nórskych centier mieru a ľudských práv financovaných nórskym Ministerstvom školstva. Sme členmi spoločností ICOM, ICMEMO a ICOMAM.

Kľúčové figúry

Centrum sa nachádza v meste Narvik, v kraji Nordland, na 68° severnej zemepisnej šírky. Geograficky pracujeme v severnom regióne (približne 1750 km cestou zo severu na juh). Stredisko má 36 000 návštevníkov/účastníkov a v súčasnosti 14 pozícií na plný úväzok.

Výskum a dokumentácia

- Bitka pri Narviku
- Vojenské operácie počas 2. svetovej vojny
- Nemecká okupácia počas 2. svetovej vojny a jej dôsledky na civilný život a ďalšie

- Sovietski vojnoví zajatci, Nemci priviezli do Nórska približne 100 000 zajatcov a hustota väzňov bola na severe najvyššia kvôli rozsiahlej výstavbe pobrežných pevností, železníc a ciest
- juhoslovanskí väzni
- Červený kríž počas 2. svetovej vojny
- Výskum didaktiky pre mierové vzdelávanie

Vojnové múzeum v Narviku

Vojnové múzeum v Narviku bolo založené v roku 1964 a od tej doby funguje nepretržite. V súčasnosti ho prevádzkuje Centrum vojny a mieru v Narviku. Budova obsahuje 3000 m^2, v ktorých sa nachádzajú expozície, auditórium, kancelárie, archívy a depozitáre.

Expozície múzeí sú o 2. svetovej vojne na severe, ale pokrývajú aj univerzálne problémy súvisiace s vojnou a konfliktmi, ako sú ľudské práva a hybridná vojna.

V roku 2016 bolo múzeum premiestnené z nevyhovujúceho zariadenia do novej budovy po získaní grantu od nórskeho Ministerstva školstva. Počas tohto procesu boli prerobené aj expozície.

K expozíciám a zbierkam

ICOM príručka etiky, § 1.4 Prístup, uvádza, že:

Riadiaci orgán by mal zabezpečiť, aby bolo múzeum a jeho zbierky k dispozícii všetkým v primeraných hodinách a pravidelných časoch. Osobitnú pozornosť treba venovať osobám so špeciálnymi potrebami.

← Zo stálych expozícií Vojenského múzea v Narviku, uniforma nórskeho vojaka, výzbroj a ďalšie predmety, ktoré nórska armáda používala počas bojov v roku 1940. Fotka: Centrum vojny a mieru v Narviku /Michael Ulriksen.

Výstava však v žiadnom prípade neukazuje celú našu zbierku, čo je aj prípad väčšiny múzeí. Ambície ICOM príručky etiky predstavujú pomerne rozsiahlu, ba až neuskutočniteľnú úlohu. Toto sa tiež priamo týka myšlienky otvoreného depozitára.

Zbierka Centra vojny a mieru v Narviku

Stručne predstavím našu zbierku, pretože pracovať na konkrétnych a praktických príkladoch považujem za prínosné.

Väčšina súvisí s 2. svetovou vojnou: uniformy, ťažká technika, zbrane, ale aj civilný odev a ďalšie každodenné potreby z tohto obdobia.

← Časť súčasného depozitára Centra vojny a mieru v Narviku, v ktorej sa nachádza zbierka mín, zapaľovače bômb a rôzne ručné granáty. Fotka: Centrum vojny a mieru v Narviku/Eystein Markusson.

- 29606 historických artefaktov
- 8015 fotografií
- 300 policových metrov historických archívov.

Počas kurátorských prác na súčasnej výstave bol každému predmetu pridelený väčší priestor, aby bol relevantný pre cieľové skupiny. Niektoré, ale nie všetky, predmety sú krehké. Vojenské predmety sú stavané na hrubé zaobchádzanie a niektoré z nich vydržia tvrdšie narábanie ako väčšina ostatných predmetov, napríklad delá a ťažké stroje, a nedajú sa tak ľahko zničiť ani poškodiť, zatiaľ čo iné sú veľmi náchylné na poškodenie, ako napríklad pečiatky a textil. Väčšina predmetov je uložených v sklade, avšak mnohé z nich sú duplikáty alebo podobné verzie rovnakého typu objektu, ako napríklad aj vyššie uvedené ručné granáty. Zatiaľ čo väčšine ľudí stačí vidieť jeden ručný granát, ostatných ľudí zaujíma skôr rozdielnosť a rozmanitosť ručných granátov.

Verejnosť

Stredobodom toho, ako sa rozhodneme prezentovať naše zbierky, je verejnosť.

V roku 2019, ktorý bol naším posledným normálnym rokom prevádzky.

- Spolu 36 0000
- 7600 zo škôl
- 930 vojenských príslušníkov
- 26 500 vstupov verejnosti/turistov
- 1100 seminárov atď.
- 65 % celkových vstupov sú zahraniční návštevníci zo 44 krajín.

Dôsledok výberu cieľových skupín

Centrum je schopné fungovať na súčasnej úrovni vďaka financiám z nórskeho Ministerstva školstva na vzdelávanie študentov a učiteľov o ľudských právach, porušovaní ľudských práv a demokracii v kontexte 2. svetovej vojny. To činí školy a študentov našimi primárnymi cieľovými skupinami. Po druhé, naše múzeum navštevuje pomerne veľa turistov a my veríme, že ak viete toľko, koľko by mal vedieť študent prvého ročníka strednej školy, viete toho veľa. Toto by malo tiež predstavovať úroveň záujmu bežného turistu a taktiež čo bude očakávať z návštevy múzea.

Pre účel môjho príspevku definujem bežného turistu ako osobu, ktorá navštívi múzeum, alebo inú atrakciu, ako súčasť svojej cesty bez toho, aby téma múzea bola hlavným zameraním jeho cesty.

Publikum je možné rozdeliť do mnohých rôznych cieľových skupín v závislosti od demografických údajov, záujmu, atď. Jedna cieľová skupina však vyniká a vzhľadom na naše záväzky voči nášmu poslaniu musela mať nižšiu prioritu. Túto skupinu môžeme nazvať skupinou nadšencov vojenskej histórie.

Skupinu tvoria ľudia, ktorí sa vášnivo zaujímajú o vojenskú a vojnovú históriu, veľmi často sa zaujímajú o predmety, o použitie a zloženie samotných predmetov a mnohí z nich majú oveľa lepšie znalosti o ich danej oblasti záujmu ako väčšina nášho personálu. Odhadujeme, že nadšencov vojenskej histórie tvorí asi 1/10 našich návštevníkov. Zistili sme, že potreby prvých dvoch skupín,

študentov a turistov, sú do značnej miery nezlučiteľné s tým, čo zaujíma nadšencov vojenskej histórie.

Aby sa udržal záujem študentov a bežných turistov, musia sa vynechať detaily, ako sú kalibre, merania, vzdialenosť, na ktorú by mohli zbrane strieľať, atď. Presne o tieto detaily sa však nadšenec vojenskej histórie zaujíma. Chceli by vidieť viac takýchto predmetov a je naozaj škoda, že všetky tieto predmety sú uložené v našich uzavretých depozitároch. Odkedy sme sa v roku 2016 presťahovali do našej novej budovy, uvažujeme ako to dosiahnuť. Ako môžeme týmto veľmi zainteresovaným ľuďom ukázať viac našich predmetov bez poškodenia distribúcie informácií do ostatných dvoch skupín, ktoré sú oveľa väčšie?

Tu vstupuje do hry otvorený depozitár. Dúfame, že prostredníctvom projektu Otvorený depozitár budeme môcť tieto zámery uskutočniť a pokročiť vo vytváraní otvoreného depozitára v našom Centre popri našich súčasných výstavách a depozitároch.

Stručná poznámka o otvorených depozitároch v Nórsku

Otvorený depozitár je už nejakú dobu predmetom diskusií v nórskom múzejníctve, no aj keď existuje niekoľko návrhov, len málokto sa o to aj skutočne pokúsil. Ako uvádza Barbara de Haan vo svojom príspevku z roku 2019:

V Nórsku sa o otvorenom depozitári vždy s nadšením diskutuje na začiatku každého nového plánovania depozitára, no takmer vždy sa rovnako rýchlo z tejto témy aj ustúpi. Kurátorstvo (nie skutočných depozitárov), ochrana, náklady na zriadenie/výstavbu a prevádzku. («Planlegging av magasiner til nytte for brukerne: for formidling, forskning og publikum – med bevaring for øye». Stiahnuté z https://dms-cf-03.dimu.org/file/03347T1UtoRh, 15. 2. 2021, môj vlastný preklad z nórčiny).

Príčin je pravdepodobne niekoľko. Náklady sa zvyšujú, keď je verejnosti umožnený vstup do depozitárov a hrozí aj nebezpečenstvo poškodenia samotného artefaktu v dôsledku zmien environmentálnych faktorov, akými sú vlhkosť, teplota, ľudia dotýkajúci sa predmetov, atď. Tiež som presvedčený, že donori vo všeobecnosti neradi financujú skladovanie. Možno povedané trochu stroho, ale politici radi otvárajú budovy, ktoré sú prístupné verejnosti a týmto si dopomôžu aj k znovuzvoleniu v ďalšom volebnom období. Preto je jednoduchšie financovať skôr expozíciu alebo auditórium ako depozitár, ktorý je pre ľudí mimo múzejníctva považovaný za trochu nudný.

V súčasnej dobe pokračuje trend digitalizácie a sprístupňovania zbierok verejnosti prostredníctvom internetu. Tento trend bol samozrejme posilnený nástupom pandémie koronavírusu. Toto je tiež hlavný bod najnovšej bielej knihy nórskej vlády o múzeách (Meld. St. 23 (2020–2021) Musea i samfunnet –Tillit, ting og tid). Prezentácia predmetov a zbierok na internete je samozrejme veľmi užitočná a dá sa používať v rôznych kombináciách, ale vidieť predmet v naživo má vnútornú hodnotu, silu prítomnosti.

Niektoré múzeá v Nórsku organizujú prehliadky so sprievodcom vo svojich depozitároch, ale väčšina z nich, podobne ako my, je striktne uzavretá, pretože predmety nie sú chránené pred ľudským dotykom alebo pred krádežou. Taká situácia je vo väčšine múzeí v Nórsku.

Na záver by som chcel povedať, že v nórskej muzeálnej komunite je o otvorené depozitáre veľký záujem, ale v poslednom čase nedošlo k žiadnym veľkým krokom.

Prípadová štúdia o vytváraní a uchovávaní otvoreného depozitára pre zbierky fotografií 2. svetovej vojny Múzea varšavského povstania

(spôsob prezentácie, zdieľania a plánu rozvoja)

Joanna Lang

Múzeum varšavského povstania / Vedúca oddelenia ikonografie a fotografie

Múzeum Varšavského povstania bolo založené v roku 2004 pri 60. výročí Varšavského povstania, ktoré prebiehalo od 1. augusta do 3. októbra 1944 ako prejav poľského odporu proti nemeckému nacizmu a proti blížiacej sa sovietskej totalite. Bola to jedna z najväčších bitiek druhej svetovej vojny a skončila sa po dvoch mesiacoch hrdinského úsilia.

Múzeum Varšavského povstania je prvým moderným múzeom v Poľsku, ktoré v krajine naštartovalo „múzejný boom“.

Stála expozícia ukazuje dramatickú históriu nášho hlavného mesta a dáva návštevníkom príležitosť objaviť charakter mesta. Múzeum je významným prínosom pre varšavskú komunitu. Pretvorili sme nielen obraz mesta, ktoré už neexistuje, ale aj identitu súčasných obyvateľov mesta.Zásadnú úlohu tu zohrávajú archívne fotografie, pričom stála expozícia zahŕňa takmer 3000 fotografií.Od jeho otvorenia naše múzeum navštevuje 500 000 návštevníkov ročne. V roku 2019 to bolo až 700 000.

Vďaka popularite vtedy ešte mladého vynálezu fotografie a jeho funkcii v propagande a dokumentácii druhej svetovej vojny sa Varšavské povstanie stalo prvou veľmi dobre zdokumentovanou udalosťou v poľskej histórii na filme.

Naším cieľom bolo nájsť a získať čo najviac archívnych fotografií a filmov dokumentujúcich túto udalosť. Chceli sme získať čo najkompletnejší obraz

o povstaní, ktorý by ukazoval boje v príslušných mestských častiach, ako aj jednotlivé skupiny a osudy civilného obyvateľstva.

Uvedomili sme si, že na to, aby sme to dosiahli, potrebujeme aj širší pohľad na meniace sa mesto – nielen na bojujúcu Varšavu a na zrúcaniny Varšavy po tom, čo bolo mesto zrovnané so zemou a vyplienené, ale aj na Varšavu pred povstaním a druhou svetovou vojnou, ktorá bola kedysi krásnym mestom, trpiacim pod veľmi agresívnym vplyvom tvrdej nemeckej okupácie.

Výsledky boli ohromujúce. Zbierka teraz obsahuje viac ako 50 000 pôvodných fotografií, z ktorých takmer 20 000 bolo nasnímaných priamo počas povstania. Ak čo i len jeden človek súhlasí s tým, že účelom múzea je zhromažďovať zbierkové predmety, potom môžeme byť spokojní.

Fotografia, aj keď vynájdená pred 200 rokmi, je stále veľmi populárna. Súčasná spoločnosť je aj správne nazývaná „spoločnosťou imidžu“, v ktorej je obraz nesmierne dôležitým prostriedkom na prenos informácií. Preto sú ikonografické zbierky dokumentujúce historickú realitu pre múzeá dôležité, najmä tie naratívne historické. Pre nás je ikonografická zbierka veľmi špeciálnym múzejným fenoménom. Fotografia je materiálnym objektom, digitálnou kópiou a digitálnym záznamom okamihu minulosti. Pri práci s ikonografickými zbierkami sa zaoberáme hmotným aj nehmotným dedičstvom súčasne – strieborno-želatínovým negatívom a obrazom skutočného momentu v histórii.

Okrem archívnych filmov obsahuje naša zbierka predovšetkým originálne fotografie rôznych typov: čiernobiele želatínovo-strieborné negatívy na nitrátových a acetátových filmoch, čiernobiele výtlačky, zbierku chromogénnych filmov a papierových výtlačkov, ako aj obrazy na sklenených platniach. Pri zhromažďovaní našej zbierky sme sa zaoberali rôznymi typmi fotografií – od jednotlivých výtlačkov pozitívov po veľké série filmových rámov na negatívoch, ktoré poskytovali postupný záznam konkrétnych udalostí. Existujú albumy, ktoré boli zostavované počas bojov a aj po vojne. Pokiaľ ide o čísla, dominantnou skupinou zbierok sú identifikované sady fotografií, t. j. fotografie urobené reportérmi známymi pod ich skutočnými menami, ktorí pracovali pre Úrad pre informácie a propagandu poľskej domácej armády.

Vďaka popularite fotografie počas druhej svetovej vojny sa Varšavské povstanie stalo prvou najdokumentovanejšou udalosťou v poľskej histórii.

Počas práce v Múzeu varšavského povstania som od samého počiatku mala veľkú česť stretnúť sa osobne s mnohými fotografmi Poľskej domácej armády.

Obrazy Povstania nám prinášajú:

Eugeniusz Ajewski, Stanisław Bala, Stefan Bałuk, Andrzej Bargiełowski, Tadeusz Bukowski, Jan Bułhak, Olgierd Budrewicz, Antoni Bohdziewicz, Sylwester Braun, Władysław Brewczyński, Jerzy Chojnacki, Wiesław Chrzanowski, Juliusz Bogdan Deczkowski, Edward Dziewoński, Czesław Gerwel, Marian Grabski, Zbigniew Grochowski, Eugeniusz Haneman, Joachim Joachimczyk, Witold Edward Koneczny, Jerzy Kokczyński, Irena Kumannt Skotnicka, Stefan Lewandowski, Eugeniusz Lokajski Tomasz Lubicz-Zalewski, Wojciech Marczyński, Władysław Martyka, Jerzy Michalski, Bernard Morawiński, Czesław Olszewski, Henryk Poddębski, Stefan Rassalski, Danuta Smoszewska, Leonard Sempoliński, Henryk Świercz, Edward Tomiak, Witold Wierabiński, Edward Wojciechowski, Ryszard Witkowski, Sabina Żdżarska, Wacław Żdżarski, Jan Żułma.

Ikonografická zbierka Múzea varšavského povstania je jedinečným príkladom zbierky vybudovanej novou inštitúciou od samého počiatku.

Naším cieľom bolo nájsť a získať čo najviac archívnych fotografií a filmov. Chceli sme získať čo najkompletnejší obraz o povstaní a Varšave pod nemeckou okupáciou.

Výsledky boli ohromujúce. V zbierke je teraz viac ako 50 000 pôvodných fotografií, z ktorých takmer 20 000 bolo nasnímaných priamo počas povstania. Rovnako sa v zbierke nachádza aj 6 hodín dokumentárnych filmov.

Je to vynikajúci príklad zbierky, ktorá čerpá aj z domácej, aj zo svetovej verejnosti. Z celého sveta sme dostali viac ako 9 000 darov spomienkových predmetov. Sme vďační za tieto dary a chceme prispieť tým, že tieto fotografie sprístupníme verejnosti.

Fotografie sú samostatné, autentické historické pramene. Tieto vlastnosti je ešte možné posilniť vhodným vecným popisom prezentovanej udalosti, ktorý definuje polohu a totožnosť osôb zachytených na fotografii. Pomocou leteckých fotografií a aplikácie Google Earth sa pokúšame presne identifikovať lokality zobrazené na našich archívnych fotografiách v súčasnej krajine.

V roku 2007 sme sprístupnili našu zbierku online. Galéria fotografií na našom webe je efektívnym nástrojom na zdieľanie a propagáciu histórie.

Naša galéria fotografií bola preložená a je k dispozícii v anglickom a nemeckom jazyku.

Fotografie z Povstania sú zdieľané po celom svete.

Webová stránka múzea

2014 – 70. výročie povstania
1 400 000 používateľov webových stránok
2020 – rok pandémie
3 000 000 používateľov webových stránok
Fotogaléria 2020
235 objednávok
Vrátane 172 bez poplatkov
2398 stiahnutí fotografií
30 000 pozretí

Vzhľadom na to, že už 13 rokov udržiavam online galériu, pomenovala som svoju reč prípadovou štúdiou.

V roku 2006 sme kúpili a vyvinuli pre naše potreby elektronickú inventárnu aplikáciu Musnet a spustili sme dve hlavné inventúry: jednu pre originály negatívov a jednu pre originálne pozitívne výtlačky.

Naša online galéria fotografií Phototheqa spustená v roku 2007 bola priamo spojená s naším ikonografickým depozitárom, aby bol prenos novej skupiny fotografií a ich zobrazenie v galérii fotografií na webovej stránke jednoduchý a priamočiary.

Nie všetky dáta z hlavného depozitáru Musnet sú dostupné online.

Návštevník môže vidieť fotografie s ich jedinečnými identifikačnými číslami, podrobnými popismi – rovnakými ako v programe Musnet, informáciami o tom, kedy a kde boli fotografie zhotovené a, čo je tiež veľmi dôležité, môže vidieť meno fotografa.

V našom online depozitári zdieľame iba časť fotografií z našej zbierky.

Na základe autorských práv sme stanovili niekoľko konkrétnych kritérií:

1) digitálne kópie sú robené z pôvodných fotografií,
2) múzeum získalo plné autorské práva od autorov alebo ich rodín.

Jedinou výnimkou je konkrétna skupina fotografií okupovanej Varšavy, ktoré zachytili anonymní nemeckí vojaci. Bol to jediný spôsob, ako ukázať obraz Varšavy pod nemeckou okupáciou, pretože fotografovanie alebo dokonca vlastníctvo fotoaparátu bolo v tej dobe pre poľských občanov zakázané.

Z hľadiska technických požiadaviek

Digitalizácia zbierky je pre nás veľmi dôležitá. Archívny sken je perfektnou digitálnou kópiou objektu, ktorá poskytuje maximálne množstvo informácií. Zvlášť originálne negatívy nie sú skenované, ale fotografované na hypersenzitívnu maticu. Kópiu s vysokým rozlíšením získame na farebnom grafe RGB, ktorý je možné premeniť do odtieňov sivej a obrátiť na kladnú hodnotu. Archívny sken je farebný, detailne vyobrazuje stav zachovaného objektu, vrátane všetkých zafarbení, a je perfektnou digitálnou kópiou negatívu, ktorá poskytuje maximálne množstvo v ňom uložených informácií.

Tu je príklad toho, ako môže profesionálna digitalizácia poskytnúť veľa nových informácií.

Môžete porovnať výsledky týchto dvoch digitalizačných techník (skenovanie alebo fotografovanie negatívov).

Skeny s takýmto vysokým rozlíšením máme v našich úložiskách, ale skeny v online galérii sú omnoho menšieho formátu – Tiff 300 dpi. Tento formát stačí na takmer všetky publikácie.

Ďalšia dôležitá vec sa týka pravidiel zdieľania

Táto problematika bola témou veľkej diskusie na poslednej generálnej konferencii ICOMu v Kjóte v roku 2019.

Veľa múzeí bolo hrdých na to, že sprístupnili svoje depozitáre širšej verejnosti zverejnením skenov fotografií alebo dokumentov online v malom rozlíšení.

No ostatní, ktorí chcú použiť tieto fotografie, musia zaplatiť niekedy naozaj drahé poplatky.

Rozhodli sme sa, že naše fotografie by mali byť bezplatne dostupné všetkým súkromným používateľom a školám, pokiaľ nejde o komerčnú publikáciu.

Skvelá myšlienka otvoreného zdieľania múzejných zbierok prostredníctvom online depozitára musí byť dôležitou súčasťou stratégie múzea.

V prípade našej prípadovej štúdie je naozaj dôležité, a zároveň veľmi problematické udržať dobré technické prepojenie medzi naším elektronickým depozitárom (ako Musnet) a jeho časťami online.

Náš elektronický depozitár Musnet to pripomína už 14 rokov. Je trochu zastaraný a zaobchádzanie s ním si vyžaduje istý druh úsilia, ale za nový by

sme ho vymenili iba pod podmienkou, že sa zachovajú všetky dáta z našej databázy. Zároveň bola webstránka nášho múzea ako hlavný nástroj na informovanie a propagáciu trikrát pretvorená, aby bola čo najzaujímavejšia. Naša galéria fotografií tvorí iba malú časť webovej stránky múzea.

Fototéka bola vytvorená aj na pamiatku našich hrdinských povstaleckých fotografov. Vystavujeme ich fotografie a aj fotografie, na ktorých sú oni sami, spolu s ich životopismi. Napríklad, existuje zbierka fotografií zhotovená jedným z najvýznamnejších fotografov E. Lokajskim, prezývaným Brok. Len pred pár týždňami vydalo naše múzeum nádherný, veľkolepý album jeho fotografií.

Príprava otvoreného depozitára je kreatívna práca, dosť podobná vydaniu knihy. Tiež sme kedysi zvykli pripravovať videá, ktoré uvádzali v médiách nové, zaujímavé fotografie z našich zbierok.

Výsledná zbierka fotografií je dobre zdigitalizovaná, dobre popísaná, analyzovaná a zdieľaná s verejnosťou a aj inými inštitúciami.

Súčasná spoločnosť sa nazýva aj „spoločnosťou imidžu“, v ktorej je obraz dôležitým prostriedkom prenosu informácií.

A do budúcnosti… máme veľa nových myšlienok, ako prezentovať naše fotografie. Jednou z nich je použitie Google máp Varšavy.

Naše fotografie popisujeme veľmi presne a dôkladne, pričom hľadáme presné miesto v čase a priestore.

Tu je súbor so zbierkou fotografií „Locations of Brok“ – na otvorenie pomocou aplikácie Google Earth.

Napríklad – prvá fotografia (MPW – IN / 1) je spojená s galériou fotografií – po stlačení bodu na mape sa otvorí okno s fotografiou, popisom a odkazom na našu galériu fotografií.

Avšak, fotografia je príbeh, moment z minulosti zachovaný v molekulách striebra. Je to príbeh mesta, je to príbeh hrdinov… všetci si môžeme vychutnať pozorovanie histórie, hľadiac na naše fotografie…

Ste viac než vítaní, ak chcete navštíviť našu galériu fotografií na webovej stránke nášho múzea:

https://www.1944.pl/fototeka.html alebo www.facebook.com/1944pl.

Vojenské zbierky v Nórsku: celkový rámec a súčasná situácia v Narviku

Ulf Eirik Torgersen

Vedúci zbierok múzea The Narvik War and Peace Center.

Po vypuknutí vojny pôsobila nórska infraštruktúra v nemeckých očiach veľmi jednoducho. Potreba rozsiahleho rozvoja sa teda začala bezprostredne po začatí okupácie, po ukončení dvojmesačných bojov v júni 1940. V celom Nórsku, ale hlavne v tom severnom, bolo nevyhnutné zabezpečiť nemeckú okupáciu a prítomnosť. Toto bolo obzvlášť zrejmé po invázii do Sovietskeho zväzu a po otvorení severného frontu smerom na Litzu z Nórska.

Potreba ochrany, logistiky a ubytovania pre armádu, námorníctvo, letectvo a pobrežnú obranu bola vrtkavá a nemecká stavebná činnosť explodovala.

Jedným z najväčších projektov v Nórsku bolo vybudovanie časti Atlantického valu (pobrežné opevnenia pozdĺž nórskeho pobrežia) a pokračovanie budovania vnútrozemskej logistickej železnice naplánovanej až po sever Nórska, ktoré sa však zastavilo v strede Nórska v roku 1940.

Po 2. svetovej vojne väčšinu nemeckých zvyškov regulovali a zneškodnili spojenecké sily ako súčasť vojenskej koristi, taktiež zdôrazňovali spojenecké záujmy a potrebu materiálu. Veľké množstvo použiteľného vojenského vybavenia bolo rozdrvené alebo vyhodené do mora, vrátane toho, ktoré bolo možné použiť v civilnom kontexte, ako sú autá, traktory atď. Cieľom tohto kontrolovaného riadenia bolo získať prístup k dôležitým zdrojom, akými sú železo, meď a ďalšie kovy, a taktiež posilniť rekonštrukciu civilného priemyslu a, samozrejme, zabezpečiť moderné zbraňové systémy.

Dôvodom tohto ničenia v Nórsku bolo aj to, že v januári 1945 nórska vláda prijala tajnú ponuku britskej vlády na dodanie obranného vybavenia do nového a prestavaného nórskeho obranného zariadenia po nemeckej kapitulácii –

a taktiež na vybavenie a výcvik nórskej divízie v Nemecku, ktorá bola založená v roku 1946.

Nórske vojenské orgány predložili pripomienky k nezmyselnému ničeniu, ktoré prebiehalo na jeseň 1945, v dôsledku čoho bolo možné niektoré časti nemeckých zvyškov prerozdeliť na civilné a vojenské účely, ale potom bol na nórskom území prevzatý nemecký vojenský materiál od takmer 450 000 nemeckých kapitulujúcich vojakov a štruktúr zaostávajúcich pozadu, minimálne množstvo.

Ďalším dôvodom zostatku materiálu v Nórsku bolo zapojenie Spojencov do bojov v roku 1940 a nasledujúcich päť rokov, kde sa dá vysledovať aj vlastníctvo vybavenia pomocou množstva padnutých lietadiel a potopených lodí.

Preto po 60 či 70 rokoch potápači a hľadači pokladov vykradli veľké množstvo vojnových pamätníkov v Nórsku a Narviku.

Až 50. výročie ukončenia 2. svetovej vojny v roku 1995 prinieslo impulz veľkej miestnej aktivite súvisiacej s vojnovou históriou jednotlivých miest. To viedlo k novému povedomiu v súvislosti s históriou vojny, ktoré malo niekoľko účinkov. Nastal čas rozprávať nielen o víťazoch, ale aj o histórii okupačných vojsk. Otvoril sa tak aj jemnejší pohľad na miestne udalosti a ľudské správanie počas vojny. Dokopy to vytvorilo živnú pôdu pre značný záujem o materiálne stopy nemeckej prítomnosti, špeciálne pre mladšie generácie.

V Nórsku máme štátnu inštitúciu alebo múzeum na správu vojenského vybavenia z vojny a iných období, v ktorých sú zriadené inštitúcie/múzeum pre rôzne odvetvia obrany.

Okrem toho súkromné a miestne organizácie prevzali iniciatívu v oblasti zhromažďovania vojnového materiálu. Okres nordlandského červeného kríža v Narviku to urobil už v roku 1964 otvorením miestneho múzea, ktoré je dnes súčasťou, respektíve je spojené s The Narvik War and Peace center, o ktorom mal prezentáciu jeho riaditeľ pán Markussen.

Od svojho vzniku muselo múzeum povedať nie mnohým veľkým predmetom, ako napríklad vozidlám a delostrelectvu. Aj tak však máme v sklade a expozícii predmety rovnakej veľkosti.

Zbierky múzea sú založené predovšetkým na daroch súkromných a vládnych orgánov. Naša zbierka predmetov sa od založenia v roku 1964 enormne rozrástla, z pôvodnej 150 m^2 výstavy na dnešnú 1450 m^2 výstavu. Popritom máme aj sklad pre skladovacie objekty.

95 % našich artefaktov súvisí s bitkou a okupačným obdobím v rokoch 1940 – 45. Z hľadiska mechaniky, technológie, zbraní a uniforiem majú predmety, ktoré sa nachádzajú na sklade, vysokú výstavnú hodnotu. Tieto predmety pochádzajú zo všetkých odvetví obrany a zapojených národov.

Nová expozícia je postavená tak, aby poskytovala znalosti mladšej generácii. Pri výbere predmetov sme vyselektovali tie, ktoré môžu v celkovej komunikácii múzea vyrozprávať príbeh.

Odstránili sme teda obšírne predmety a predmety rovnakého typu, ktoré mali ísť na výstavu. Na tradičnej výstave sme mohli vystaviť tri typy guľometov Schmeisser, aby sme povedali niečo o malých zmenách v zbrani, ale nemohli sme povedať nič viac o hlavnej histórii a období používania. Máme teda vystavený iba jeden, aby sme skrátili históriu a nepreťažovali návštevníkov informáciami. Z obdobia tvorby expozície by sme vedeli hovoriť o mnohých podobných príkladoch.

Výsledkom našej voľby je, že sme dostali niekoľko žiadostí a aj niekoľko kritík od našich návštevníkov, ktorí by si v expozícii želali viac predmetov a informácií. Aby sme uspokojili zvyšujúci sa dopyt verejnosti po vystavení väčšieho množstva zbierkových predmetov – na čom je aj založená existencia múzea a tak by aj múzeum fungovať malo – vyjdeme našim návštevníkom, historikom a výskumníkom naproti s projektom Otvoreného depozitára. Predstavíme predmety v novej forme expozície, ktorá nám ako múzeu uľahčí vystavovať predmety tematickejšie a hlbšie, a vykonávať zmeny, ktoré budú zodpovedať potrebe širokej verejnosti poznávať a pozorovať.

Ďalšou výhodou pre nás je získanie recenzie o našich skladoch, vrátane registrácie, fotografovania a v neposlednom rade zachovávania.

S presťahovaním sa do novej budovy v roku 2016 bolo veľa predmetov zabalených do kontajnerov, aby sa mohli vo veľmi krátkom čase presťahovať na nové miesto, do skladu a expozície.

Nemali sme dostatočné množstvo času na vybalenie všetkého, a tak je ešte časť zo zbierok stále v kontajneroch. Avšak za posledných pár rokov bolo veľa predmetov rozbalených a preventívne konzervovaných, či už pre zmeny v dočasných expozíciách alebo reorganizáciou skladov, no práca stále zostáva.

Vítame projekt a spoluprácu s Vami a tešíme sa na ďalšiu prácu a rozvoj, ako kvôli nám, tak aj kvôli múzeu a v neposlednom rade kvôli našim návštevníkom. Dá nám to cenné skúsenosti s jedným z alternatívnych spôsobov prezentácie a používania zbierok.

Depozitáre Slovenského technického múzea – problémy modernizácie správy zbierok

Náš nekonečný príbeh

Zuzana Šullová

Slovenské technické múzeum

Príspevok stručne opisuje situáciu Slovenského technického múzea v oblasti odbornej správy zbierok – konkrétne problémy s trvalým odborným uložením zbierkových predmetov. Prípad realizovaného projektu „Zriadenie centrálneho depozitára STM“ môže poslúžiť ďalším múzeám pri plánovaní adaptácií priestorov na múzejné depozitáre, pri plánovaní masívnych transportov zbierkových predmetov a pri zavádzaní moderných efektívnych prvkov odbornej správy zbierok.

Namiesto úvodu – Kto sme

Slovenské technické múzeum (ďalej aj len „STM“ alebo „múzeum“) je štátnou príspevkovou organizáciou zriadenou Ministerstvom kultúry Slovenskej republiky. Z hľadiska územnej pôsobnosti je celoštátnym múzeom, z hľadiska špecializácie a zamerania je špecializovaným múzeom s múzejnou dokumentáciou v oblasti dejín vedy a techniky. V rámci svojej špecializácie plní úlohy zbierkotvornej, vedecko-výskumnej a kultúrno-vzdelávacej inštitúcie a pôsobí ako informačné, metodické, koordinačné, vzdelávacie centrum pre múzejnú činnosť. Od svojho vzniku v roku 1947 svoje pôsobisko v Košiciach STM postupne rozšírilo o pobočky a vysunuté pracoviská v Prešove, Spišskej Belej, Budimíre, Medzeve, Bratislave a dočasne i Spišskej Novej Vsi. V súčasnosti múzeum vykonáva svoje činnosti v stavebných objektoch vo vlastníctve štátu i v prenajatých objektoch, v mnohých prípadoch v národných kultúrnych pa-

miatkach. Konkrétne ide o 33 objektov, z toho 16 so statusom národnej kultúrnej pamiatky. Centrom činnosti STM je sídlo v Košiciach, vybrané múzejné činnosti sú vykonávané v špecializovaných pobočkách v Múzeu letectva v Košiciach, Múzeu dopravy v Bratislave, Múzeu Solivar v Prešove, výhradne prezentačne sú zamerané pracoviská Kaštieľ v Budimíre, Múzeum J. M. Petzvala v Spišskej Belej, Múzeum kinematografie rodiny Schusterovej v Medzeve. STM odborne spravuje i vybrané nehnuteľné kultúrne pamiatky technického charakteru, okrem objektov NKP Solivar v Prešove i NKP Hámor v Medzeve a NKP Hutu Karol vo Vlachove.

Čo uchovávame

Počas 74-ročnej existencie STM zhromaždilo v ním spravovanom zbierkovom fonde vyše 36 000 kusov zbierkových predmetov (k 31. 12. 2020 bol počet evidenčných jednotiek 18 869, čo predstavuje 36 306 kusov). V rámci celonárodného zbierkového fondu sú zaradené do skupiny „zbierky dejín techniky“. Štruktúra fondu odráža hlavné oblasti dokumentačného záujmu múzea, pričom prešla viacerými zmenami. Zatiaľ najvýraznejšie úpravy boli realizované v rokoch 1968 a 2011.

Tab. 1 Zmeny štruktúry zbierkového fondu Slovenského technického múzea

r. 1948	r. 1968		r. 2011		r. 2019	
Zbierka	Zbierka	Pododbory	Zbierka	Pododbory	Zbierka	Pododbory
Umelecké kováčstvo	**Kováčstvo**		**Kováčstvo**		**Kováčstvo (Ko)**	
Strojárstvo	**Strojárstvo**	všeobecné strojárstvo	**Strojárstvo**	všeobecné strojárstvo	**Strojárstvo (Str)**	
		energetika		energetika		
		polygrafia		textilné stroje	**Energetika (En)**	
		letectvo				
		textilníctvo			**Textilné stroje (Ts)**	
		písacie stroje				
Textilníctvo						
Polygrafia			**Polygrafia**		**Polygrafia (Po)**	
Automobilizmus			**Doprava**	**železničná**	**Doprava**	**železničná a lodná (DB-Z)** (včlenené vodohospodárstvo)
				automobilová		**cestná (DB-D)**
Železnice	**Železnica**					
			Letectvo a letecká technika		**Letectvo a letecká technika (L)**	
Elektrotechnika	**Elektrotechnika**	dorozumievacia technika	**Elektrotechnika**	dorozumievacia technika	**Elektrotechnika**	všeobecná **(E)**
				domáca technika		dorozumievacia **(D)** (vr. výpočtová)
				výpočtová technika		
Telekomunikácia						
Fotografia a kinematografia			**Fotografická a kinematografická technika**		**Fotografická a kinematografická technika (Fo)**	
					Kinematografická technika (Mm) /Múzeum Medzev/	
Stavebníctvo	**Stavebníctvo**		**Stavebníctvo**		**Stavebníctvo (St)**	
Baníctvo	**Baníctvo**		**Baníctvo**		**Baníctvo (Ba)**	
					Baníctvo-Solivarníctvo (Ba-S)	
Zememeračstvo	**Geodézia a kartografia**		**Geodézia a kartografia**		**Geodézia a kartografia (Geo)**	
Fyzika	**Fyzika**		**Fyzika**		**Fyzika (Fy)**	
Drevoindustria	**Drevárstvo**					
Meliorácia						
Osvetľovacie telesá						
Písacie a šijacie stroje			**Kancelárske stroje**		**Kancelárske stroje (Ks)**	
	Hutníctvo		**Hutníctvo**		**Hutníctvo (Hu)**	
	Astronómia		**Astronómia**		**Astronómia (A)**	
	Chémia		**Chémia**		**Chémia (Ch)**	
	Hodinárstvo		**Hodinárstvo**		**Hodinárstvo (Ho)**	
	Vodohospodárstvo		**Vodohospodárstvo**			
	Rôzne		**Rôzne**		**Rôzne (R)**	
			Priemyselný dizajn		**Priemyselný dizajn (Pd)**	
					Zdravotnícka technika (Zt)	

Predmetmi akvizícií STM sú hmotné doklady vývoja vedy, výroby, techniky, dopravy a priemyslu, konkrétne predmety s informačnou, vedeckou a historickou hodnotou reflektujúcou najmä vývoj v odboroch: hutníctvo, kováčstvo, baníctvo (a baníctvo-solivarníctvo), strojárstvo (vrátane časti cestnej dopravy − historické vozidlá motorové i nemotorové; kancelárske stroje, energetika,

textilné stroje), stavebníctvo, elektrotechnika (všeobecná elektrotechnika, dorozumievacia technika, výpočtová technika), hodinárstvo, geodézia a kartografia, polygrafia, fotografická a kinematografická technika, doprava (letectvo, železničná a lodná doprava, cestná doprava), priemyselný dizajn, fyzika, chémia (vrátane potravinárstva), astronómia, zdravotnícka technika.

Procesy akvizície sa striktne riadia akvizičnou politikou múzea, samozrejme, súladnou s aktuálne platnou legislatívou v SR. Vo výberových kritériách pre akvizície do zbierkového fondu STM sú hodnotené kvalitatívne charakteristiky potenciálnych zbierkových predmetov (hodnota, význam, cena, práva, využiteľnosť, kontext s inštitucionálnou politikou atď.), ale i kvantitatívne (typ, forma, druh, rozsah, veľkosť, početnosť, príslušnosť atď.), pričom okrem posudzovania kvalitatívnych znakov, vedecko-výskumných výberových kritérií, kontextových kritérií, fyzických výberových kritérií sú **zhodnocované predpoklady múzea, či dokáže zabezpečiť pre daný predmet adekvátnu dlhodobú odbornú ochranu s cieľom jeho trvalého zachovania** (náročnosť odborného ošetrenia a odborného uloženia).

V kontexte dlhodobých problémov STM s podmienkami trvalého odborného uloženia zbierkových predmetov je posledné menované kritérium, žiaľ, v mnohých prípadoch dôvodom rozhodnutí o neprijatí významných potenciálnych muzeálií do trvalej správy múzea.

Jedným zo zásadných špecifík hnuteľného kultúrneho dedičstva technického charakteru, teda muzeálií uchovávaných technickými múzeami, je materiálová rozmanitosť a obrovský rozmerový rozsah. Ide o predmety so zastúpením najmä kovu, dreva, skla, textilu, plastu, papiera, a to v zásadnom zastúpení v mnohomateriálových kombináciách. Čo sa rozmerov/dimenzionality týka, STM vo svojich zbierkach uchováva od miniatúrnych súčiastok až po veľkorozmerné stroje či technologické zariadenia. Najväčším zbierkovým predmetom je aktuálne vlečný remorkér Šturec – pre dokreslenie predstavy ide o loď s dĺžkou 56 m, šírkou 9 m, maximálna výška pevného bodu nad kýlom je 6,85 m a celková hmotnosť plavidla 330 t! Za spomenutie stoja i parametre leteckej techniky, napr. lietadlo Il-18 má dĺžku takmer 36 m, šírku 37 m, výšku 10 m a „prázdnu“ hmotnosť 35 t. Samozrejme, tieto extrémy sú výnimočné, avšak dokresľujú predstavu o náročnosti procesov súvisiacich s komplexnou starostlivosťou o zbierky tohto druhu. Zároveň sú príkladom zbierkových predmetov, kde údaj «trvalé umiestnenie» o uložení/vyhradenom umieste v depozitári je naozaj vo väčšine prípadov formálny…

Tab. 2 Nadobúdaný materiál do zbierkového fondu Slovenského technického múzea

Hutníctvo: prvovýroba železné (vzorky, suroviny), prvovýroba neželezné (vzorky, suroviny), žiaruvzdorný materiál, obrazy s tematikou hutníctva, plastiky a odliatky s tematikou hutníctva, fotografie, audio, filmy, výkresy, archiválie a diapozitívy k téme, prístroje, modely, ozdobné odliatky, liatinové kachle a príslušenstvo, mlynčeky, mechy a dúchadlá, mažiare, nožnice, hutnícke náradie, nástroje a zariadenia, cenníky a katalógy, technologické postupy výroby, tégliky, hámornícke náradie a nástroje, hámornícke výrobky, vzorky pletív, spotrebné predmety k téme, zvony, archeologické nálezy, taniere, misky, podnosy, žehličky, pekáče a formy, svietniky, iné svietidlá súvisiace s hutníctvom (kahance, lampáše, lustre), sakrálne predmety k téme, zbrane v súvislosti s materiálom, diplomy, príbory, trosky, tepelne spracované výrobky a výrobky s povrchovou úpravou, kované a lisované výrobky, technické odliatky (železné a neželezné), palivá, výroba ortute, panvy a kotly, medaily a plakety, iné kuchynské potreby (misky, tácne, hrnce), hutnícka druhovýroba (ťahanie, valcovanie, pletenie, pretláčanie), oplatnice, prášková metalurgia (železné, neželezné);
Baníctvo: pracovné náradie banícke (kladivá, kladivká, železka, špicáky, motyky či vrtáky na ručné vŕtanie), osvetľovacia technika používaná v baníctve (lajchtáre, sicílske kahance, olejové kahance, karbidové lampy, bezpečnostné lampy, benzínové lampy, akumulátorové lampy), zariadenia a vybavenie na prepravu rúbaniny, technické prístroje na meranie fyzikálnych a chemických veličín v baníctve, zabezpečovacia technika, predmety súvisiace so solivarníctvom;
Kováčstvo: mreže a zábradlie, ozdobné prvky, konzoly a firemné značenie, osvetľovacie telesá, závesy, kľúče, kľučky, zámky, dvere a brány, kríže, plakety, sochy, kované figúry, pracovné nástroje, dúchadlá, pokladnice, bytové doplnky, kovania a súčiastky, doplnkový materiál, výrobky drotárstva, sprievodná dokumentácia k sledovanej problematike;
Strojárstvo: strojárske výrobky (historické výrobky, výrobky škôl, remeselníkov, manufaktúr, fabrík, tovární, závodov), nástroje na obrábanie kovov, školské pomôcky a modely strojárskych zariadení, technické zariadenia, plynomery, obrábacie stroje, iné (špeciálne výrobky, rarity, pozoruhodné tech. riešenia, historické strojárske predmety), bicykle, automobilová technika, motocykle, energetické zariadenia, technická dokumentácia;
Stavebníctvo: odliatky, prevažne sadrové, výzdob fasád historických budov, fragmentárne aj výrobky a vzorky keramického priemyslu;
Elektrotechnika: telegrafná technika, ďalekopisná technika, telefaxy, telefónne prístroje, telefónne ústredne, hracie stroje, fonografy a gramofóny, zvonkohry na ploché kotúče, hracie strojčeky, drôtofóny, rozhlasové prijímače, televízne prijímače, technologické zariadenia rozhlasové a televízne, zariadenia na záznam a reprodukciu zvuku a obrazu, elektrotechnické súčiastky, záznamové médiá, výpočtová technika, vrátane pamäťových médií a periférnych zariadení, zariadenia silnoprúdovej elektrotechniky a elektroenergetiky, dokumentačný a sprievodný materiál;
Hodinárstvo: hodiny, hodinové stroje a strojčeky, najmä vo funkčnom stave, sprievodná dokumentácia, hodinárske náradie, nástroje a potreby;
Geodézia a kartografia: prístroje a zariadenia na meranie vzdialeností, uhlov, prevýšení – astroláby, buzoly, kompasy, sklonomery, uhlové hlavice, zrkadielka, hranolčeky, meračské stoly, teodolity, tachymetre, nivelačné prístroje, geodetické pomôcky – nivelačné laty, značky, vynášacie súpravy, planimetre, transportéry, uhlomery, pravítka, libely, statívy, meračské pásma, klince, mapy, kartografické diela, glóbusy, atlas, vybrané reprezentatívne kartografické diela, mapy;
Polygrafia: rýchlolisy, rotačky, sádzacie stroje, kompletná kníhtlačiarenská, resp. kníhviazačská dielňa alebo jej súčasti, sprievodná dokumentácia k strojovému vybaveniu, ukážky techník tlače – drevorezby a drevoryty, medirytiny, olovorytiny, oceľorytiny, ako aj techniky litografie;
Kancelárske stroje: písacie stroje – mechanické, elektrické, elektronické, kopírovacie a rozmnožovacie stroje, dokumentačný materiál, sprievodná dokumentácia;
Fotografická a kinematografická technika: fotografické prístroje – ateliérové, cestovné, sklopné, vzperové, boxové, jednooké a dvojoké zrkadlovky, prístroje pre okamžitú fotografiu, miniatúrne prístroje, pockety, kompakty, stereoskopické, panoramatické, zvláštne a digitálne, vrátane záznamových médií, fotografické objektívy rôznych optických parametrov a konštrukčných prevedení, prístroje a príslušenstvo používané v profesionálnej aj amatérskej fotografickej praxi, snímacie kamery, projekčné (premietacie) prístroje, amatérske kamery, vrátane príslušenstva, symboly nástupu digitálnej techniky;
Doprava železničná a lodná a **doprava cestná**: dopravné prostriedky motorové, dopravné prostriedky nemotorové (káry, koče, vozy, sane), substitúty veľkorozmerných predmetov, najmä modely, prototypy, dopravné značenie, prístroje a zariadenia autoškoly, odev súvisiaci s dopravou, náradie, nástroje a prístroje, tlačoviny, medaily, vyznamenania, obrazy súvisiace s dopravou, úžitkové predmety tematicky spojené s cestovaním osôb (rôzne súčasti cestovnej batožiny), súčasti, súčiastky, mechanizmy, 3D dokumentácia k činnosti špecifických profesií v rámci železničnej dopravy na území Slovenska a 2D dokumentácia k tematike železničnej dopravy na území Slovenska vo vzájomnej súčinnosti so ŽM SR a i. k tematike cestnej, lodnej a železničnej dopravy;
Letectvo: letecké motory, lietadlá, vrtuľníky, konštrukčné prvky, letecká prístrojová technika, vybavenie a príslušenstvo, dokumentačný materiál a sprievodný materiál;
Priemyselný dizajn: autorské modely, náčrty, návrhy, štúdie, projekty – prezentujúce a dokumentujúce v sebe autenticitu tvorby dizajnéra, predmety realizované vo výrobnom procese podľa dizajnérskeho návrhu, dokumentácia o tvorbe a vzniku projektu či predmetu – firemná literatúra, katalógy, prospekty, časopisy, fotodokumentácia, ocenenia;
Fyzika: učebné, demonštračné, laboratórne, audiovizuálne prístroje a pomôcky, nástenné mapy, obrazy s tematikou dejín fyziky, dokumenty so vzťahom k významným dejateľom fyziky – portréty, sochy, fotografie, medaile, učebnice, pozostalosti, filmy, diafilmy, prednášky profesorov, zošity študentov, plakety, patenty, vynálezy, prístroje z jednotlivých častí fyziky – mechanika pevných látok, kvapalín a plynov, termika, akustika, optika, elektrina a magnetizmus, subjadrová a jadrová fyzika, resp. hmotnostné, dĺžkové a objemové meradlá, meracie prístroje, rôzne zdroje, pozorovacie prístroje, demonštračné prístroje, predmety dokumentujúce aplikovanú fyziku, učebnice z filozofie prírody, neskôr fyziky – aj cudzojazyčné, sprievodná dokumentácia – firemné katalógy a pod.;
Chémia: prístroje z jednotlivých oblastí chémie, a to anorganická, organická, prístrojová, fyzikálna, biochémia, jadrová chémia, laboratórne prístroje, katalógy prístrojov a chemického skla, prístroje na stanovenie pH, kolorimetrické prístroje, prístroje na analýzu plynov, polarimetre, refraktometre, viskozimetre, kalorimetre, polarografy, vlhkomery, tlakomery, mikroskopy, tepelné prístroje, prístroje na elementárnu mikro- a semi-mikroanalýzu, extrakčné prístroje, rôzne kúpele, termostaty, sterilizátory, laboratórne zariadenia, vákuová technika, prístroje pre filtráciu a destiláciu, laboratórne náradie, modely, vzorky materiálov, výrobkov, obrazy so vzťahom k chémii;
Astronómia: pozorovacie a zameriavacie astronomické prístroje, demonštračné prístroje a pomôcky, sprievodný materiál, dokumentačný materiál k téme;
Zdravotnícka technika: zariadenie a vybavenie zdravotníckych zariadení/ambulancií – vybrané súčasti vecného a materiálovo-technického vybavenia ambulancií, nemocníc, liečební – s dôrazom na prístrojové vybavenie slovenského, príp. československého pôvodu, a to najmä z produkcie podnikov Koncernu CHIRANA Stará Turá.

Náš nekonečný príbeh

Prístup STM k problematike odbornej správy zbierok a aktuálne podmienky odbornej ochrany, t. j. odborného uloženia, odbornej evidencie, odborného ošetrovania je obrazom ešte stále pretrvávajúcej reality v mnohých múzeách na Slovensku. Preferovanie aktivít múzejnej komunikácie/prezentačnej činnosti a sprievodných aktivít, čoho sme svedkami od 90. rokov 20. stor. a prehliadanie základnej podstaty fondovej inštitúcie nás priviedlo do situácií ďaleko za „kritickým bodom“.

V prípade STM komplexný obraz o stave trvalého odborného uloženia zbierkových predmetov vznikol v rámci interne vypracovanej „Súhrnnej správy o stave depozitárov STM“ a z nej vychádzajúceho následného „Návrhu optimalizácie odborného trvalého uloženia zbierok v správe Slovenského technického múzea“ v roku 2013. V podstate išlo o „hlasný výkrik“ zo strany odborných zamestnancov múzea, každoročne prijímajúcich informácie o nepodporení zámerov STM vo veci rekonštrukcie a adaptácie 2 budov v jednej z pobočiek STM (zámer: „Veľkoplošný depozitár a konzervátorské dielne v STM-Múzeu letectva v Košiciach“). Tento zámer bol Ministerstvu kultúry SR opakovane predkladaný od roku 2008 do roku 2017 a opakovane ostával „hlboko pod čiarou – nepovšimnutý“ – napriek prioritám Stratégií rozvoja múzeí a galérií 2013 – 2018 a jej samostatným cieľom v oblasti „Trvalé odborné uloženie zbierkových predmetov“ (https://www.culture.gov.sk/wp-content/uploads/2019/12/Komplexna_sprava_o_stave_realizacie_Strategie_rozvoja_muzei_a_galerii_v_SR_2013-2018.pdf, Trvalé odborné uloženie zbierkových predmetov, cieľ 2.12, s. 7 – 8) i napriek Stratégii rozvoja kultúry na roky 2014 – 2020 a jej nastaveniam v strategickej oblasti 2: Zachovanie a sprístupnenie kultúrneho dedičstva (http://www.strategiakultury.sk/sites/default/files/STRATEGIA_ROZVOJA_KULTURY_SR_NA_ROKY_2014-2020.pdf?, Priority a opatrenia s. 19).

STM ešte v roku 2020 používalo pre depozitárne účely priestory **v 7 lokalitách a 11 objektoch**, konkrétne v Košiciach (3 lokality, z toho 1 objekt v dlhodobom nájme: halový depozitár „Tlačiarne“), Bratislave, Budimíre, Prešove-Solivare, Spišskej Belej. **Zbierkové predmety boli uložené v 39 depozitároch**, ktoré nespĺňajú štandardy priestorov pre trvalé odborné uloženie múzejných zbierkových predmetov. Problémom je aj (z logických dôvodov) kumulovanie pracovných pozícií kurátor a kustód, a tým pádom neprijateľné zaťaženie kurátorov správou depozitárov („rekord“ je 7 depozitárov spravova-

ných 1 kurátorom a nachádzajúcich sa v rôznych objektoch…). Výnimkou nie sú spoločné depozitárne priestory, a to z dôvodu nedostatočnej priestorovej kapacity vhodnej pre uloženie veľkorozmerných zbierkových predmetov alebo zbierkových predmetov vyžadujúcich špeciálne mikroklimatické podmienky. Vo väčšine prípadov sú depozitáre vybavené len nevyhnutným zariadením pre uloženie, chýba manipulačná technika, prístroje pre monitorovanie mikroklimatických podmienok atď., pritom v depozitárnych priestoroch je uložených cca 75 % zbierkových predmetov spravovaných STM.

Pretrvávajúce problémy najmä s kapacitou depozitárnych priestorov, materiálovo-technickým vybavením, vrátane techniky pre sledovanie, ako aj techniky pre optimalizáciu mikroklimatických podmienok, sa výrazne **zhoršila aj redukcia depozitárnej plochy v súvislosti s budovaním Vedecko-technického centra pre deti a mládež na Hlavnej 90 v Košiciach v rokoch 2012 – 2013**. Spomínaná realizácia projektu Vedecko-technické centrum pre deti a mládež si vyžiadala zrušenie 6 depozitárov. Zbierkové predmety boli vysťahované do depozitárov existujúcich, a zároveň do 4 novovyčlenených priestorov. Išlo však opäť o priestory nevyhovujúce – prístupom (napr. 1. podzemné podlažie), dispozičným riešením, ako aj mikroklimatickými podmienkami.

Tab. 3 Sumár charakteristík depozitárov STM v rámci internej správy o stave depozitárov v roku 2013 – na príklade „depozitáre v lokalite sídlo STM, Košice“

depozitár	výmera m^2	počty ZP	voľná kapacita %	vykurovanie	monitorovanie mikroklim. podmienok		ochrana priestorov			materiál %						
					vlhkomer	teplomer	EPS	PSN	iné	kov	drevo	textil	papier	kameň event. sklo	plast	celuloid
Depozitár STM-Hl 88-Baníctvo	30	205	10	áno	áno	nie	nie	nie	nie	25	25	15	20	15		
Depozitár STM-Hl 88-Baníctvo1	12,5	201	90	áno	nie	nie	nie	nie	nie					100		
Depozitár STM-Hl 88-Strojárstvo	19	90	5	áno	nie	nie	áno	áno	nie		10		90			
Depozitár STM-Hl 86-Foto-kino	22	1300	5	áno	áno	nie	áno	nie	áno		55	2			30	7
Depozitár STM-Hl 86-Hutníctvo	26	2370	20	áno	áno	áno	áno	nie	nie	80	3		10		7	
Depozitár STM-Hl 86-Strojárstvo	45	125	10	áno	nie	nie	áno	nie	áno	75	10		15			
Depozitár STM-Hl 86-Chémia	23	349	10	áno	nie	nie	nie	nie	áno		45	20	5		15	
Depozitár STM-Hl 90-Vodohospodárstvo, Stavebníctvo	22	280	0	nie	nie	nie	nie	nie	nie		5	10		85		
Depozitár STM-Hl 88/AB-Hodinárstvo	15	310	10	áno	nie	nie	nie	nie	nie	30	65			3	2	
Depozitár STM-Hl 88/AB-Astronómia	9	190	30	áno	nie	nie	nie	nie	nie		35	20	35		10	
Depozitár STM-Hl 88/AB-Priemyselný dizajn	15	150	0	áno	nie	nie	nie	nie	nie	55	5		10		30	
Depozitár STM-Hl 88/AB-Fyzika	18	166	20	áno	nie	nie	nie	nie	nie	55	20	5	5		5	
Depozitár STM-Hl 88/TLA-Elektrotechnika	85	938	3	nie	nie	nie	nie	nie	nie	40	45	5		5	5	
Depozitár STM-Hl 88/TLA-Hu, Fy, Ko, Po, E, R, Str.Spoločný depozitár	312	60	5	nie	nie	nie	nie	nie	nie	75	15	5			5	
Depozitár STM-Hl 88/TLA-Str, Ks, Po	100	274	5	nie	nie	nie	nie	nie	nie	80	10	5				
Depozitár STM-Hl 88/TLA-Priemyselný dizajn	15	25	10	nie	nie	nie	nie	nie	nie	50	10	5	20		15	
Depozitár STM-Mas/Geodézia	10	109	0	nie	nie	nie	nie	nie	nie	40	40		10	3	5	
Depozitár STM-Mas/Kováčstvo	32	641	40	nie	nie	nie	nie	nie	nie	70	15	7	5	3		
Depozitár STM-Tim/Geodézia	9	54	40	nie	nie	nie	nie	áno	nie	40	40	10				
Depozitár STM-Tim/Kováčstvo	28	887	25	nie	nie	nie	nie	áno	nie	70	15	10				
Depozitár STM-Tim/Strojárstvo + Energetika + Kanc. stroje	28	162	40	nie	nie	nie	nie	áno	áno	95	5					
Depozitár STM-Tim/Fyzika	18	783	10	nie	nie	nie	nie	áno	nie	30	20	5	20		10	
Depozitár STM-Tim/Chémia1	21	152	0	nie	nie	nie	nie	áno	nie	50	20	5		20		
Depozitár STM-Tim/Chémia2	13	159	10	nie	nie	nie	nie	áno	nie	50	10		5	20	15	

Dlhodobo boli na depozitárne účely v STM nasledovné typy priestorov:

- zrušené kancelárie (pôvodne administratívne priestory) aktuálne v zónach s prístupom návštevníkov,
- hala „Tlačiarne“ (522 m^2/využiteľné 477 m^2, ročné náklady na nájomné 20 256 Eur),
- pivničné priestory,
- iné priestory.

Ako akútne sme vyhodnotili nasledovné situácie:

1. hala „Tlačiarne“:

- nevhodné mikroklimatické podmienky,
- nevhodné stavebné a dispozičné riešenie objektu (svetlíky, nosné stĺpy, jediný veľkorozmerný vstup z nádvoria múzea),
- vysoké finančné náklady na nájom v porovnaní s aktuálnymi podmienkami a stavom objektu,
- zlý stav objektu (starostlivosť zo strany majiteľky je limitovaná aj nevhodným uložením zbierkových predmetov),
- neperspektívnosť riešenia vlastníckych vzťahov k halovému objektu tlačiarne;

2. depozitáre v pivničných priestoroch:

- absolútne nevhodné z dôvodu rozvodov vody, odpadovej vody a ich stavu (opakované havárie), zlého prístupu a nemožnosti riešiť parametre teplota/vlhkosť (opakujúce sa zaplesnenia atď.);

3. depozitáre v zóne s prístupom návštevníkov:

- bezpečnosť, zlý prístup, dispozičné riešenie priestorov.

Rozhodujúcim štartérom pre intenzívne konanie v tomto smere v roku 2018 a 2019 sa stali pre STM najmä opakované zatopenia pivničného depozitára zbierky Hutníctva a udalosti významného poškodenia vzácnych zbierkových predmetov, zároveň už ďalej neakceptovateľná situácia v tzv. hale „Tlačiarne“.

Obr. 1 Zatopenie depozitára v pivničných priestoroch odpadovou vodou, 30. 5. 2018

Obr. 2 Situácia pivničného depozitára zbierky kováčstva, marec 2021

Obr. 3 Situácia v hale tzv. Tlačiarne, 13. 2. 2018

V roku 2018, STM zmenilo svoju stratégiu smerom k zriaďovateľovi a miliónový projekt prestavby vlastných objektov v pobočke STM-Múzeu letectva v Košiciach na depozitár zamenilo za zámer najímania halových priestorov v dostačujúcej kvalite za rozumnú nájomnú cenu.

Od 17. decembra 2019 STM realizuje projekt „Zriadenie centrálneho depozitára“ v najímanej hale v jednoduchej dostupnosti od sídla STM (10 min. autom, 30 min. MHD, 60 min. pešo). Zastavaná plocha haly a prislúchajúceho nádvoria je 2 162 m^2, využiteľná plocha pre uloženie zbierok je pri dobrej organizácii úložného priestoru cca 1 300 m^2 v regálových systémoch + 650 m^2 voľnej plochy.

Obr. 4 Objekt bývalého veľko- a maloobchodu záhradníckych potrieb, najímaný STM od 17. 12. 2019 za účelom centrálneho depozitára - hore exteriér, dole interiér

Keďže STM do realizácie projektu vstupovalo s rozpočtom 89 500 Eur na adaptáciu halového priestoru na depozitár a 0 Eur na prevádzkové náklady (ročné nájomné 103 680 Eur + ďalšie náklady na energie, ďalšie poplatky a bežná údržba spolu odhadom cca 120 000 Eur/rok) a bez výhľadu na možnosť odkúpenia haly do vlastníctva štátu, pristúpilo k veľmi opatrným riešeniam v rámci vybavenia. V rámci adaptácie sme sa sústredili na:

1. nevyhnutnú sanáciu priestoru (zatekajúce svetlíky, znefunkčnenie/zastavanie stavebných otvorov prepájajúcich objekt s vedľajšími objektmi a plochami, systém vzduchotechniky a tepelných čerpadiel, oplotenie pozemku – všetko v réžii majiteľa objektu);
2. bezpečnosť objektu (EZS, pripojenie na PCO PZ SR, revízia protipožiarnych opatrení);
3. vybavenie úložným mobiliárom (regálový systém, archívne skrine, závesný systém);
4. vybavenie technikou na manipuláciu so zbierkovými predmetmi;
5. zabezpečenie obalových materiálov na transporty i v rámci uloženia;
6. zabezpečenie systému na efektívnu evidenciu pohybu/umiestnenia zbierkových predmetov.

Okrem toho sme rátali s využitím externých služieb pre manipuláciu a transport mimoriadne rozmerných zbierkových predmetov (brigádnická práca a sťahovacie firmy).

Tab. 3 Plán a skutočnosť: adaptácia na centrálny depozitár STM

	Účel	Odhad ceny v Eur s DPH	Skutočné výdavky	
1.	**Sanácia objektu**	**0**	**0**	poznámka: prenajímateľ objektu na vlastné náklady realizoval opravy svetlíkov atď.
2.	**Ochrana bezpečnosť** **v tom:** EZS kamerový systém	**6 012** 5 162 850	**9 010** 4 684 553 885 2 758 130	 EZS a napojenie PCO PZ SR kamery telekomunikácie + wifi + záložný zdroj Elektro revízie Požiarna ochrana revízia
3.	**Vybavenie mobiliárom** **v tom:** kovový regálový systém mobiliár pre 2D predmety (výkresové skrine) závesný mobiliár	**22 245** 15 095 6 500 650	**15 015** 840 3022 1 460 5 182 1 925 2 586	 revízia existujúceho regálového systému adaptačné prvky regálového systému prvky na závesný systém archívne skrine baliaci materiál na uloženie ZP (archívne škatule ap.) ďalšie vybavenie (konektory, vybavenie pre zázemie, náradie, rebríky...) + dopravné náklady
4.	**Vybavenie manipulačnou technikou** **v tom:** rudla (400 kg) paletový vozík (2500 kg) vysokozdvižný vozík ručný (do 3 m, 1 500 kg na nerovné podlahy + plošina) ručný regálový zakladač (do 1,5 m, 400 kg) plošinový vozík skladací (150 kg) ručný valníkový vozík s gumovými kolesami (700 kg) + prívesný vozík za nákladný automobil (aj používaný) + vysokozdvižný vozík motorový (aj používaný)	**22 885** 120 300 980 600 40 830	**15 518** 6 480 5 388 2 075 970 255 350	 vysokozdvižný vozík motorový – zánovný prívesný vozík paletový vozík + skladový vozík + zdvíhací stôl + rudla vysokozdvižný vozík manuálny paletový vozík ... školenia na obsluhu
5.	**Technológia označenia zbierkových predmetov** **v tom:** Zriadenie wifi v objekte depozitára Klientske pracovisko Tagovacie pracovisko RFID čipy s nosičmi (10 000 ZP) Zaškolenie	**19 230** 200 3 390 9 840 4 800 1 200	**20 039** 4 030 7 554 7 255 1200	 Mobilné klientske pracovisko Tagovacie pracovisko Spotrebný materiál (označenie 10 000 zb. predmetov) Školenia
6.	**Sťahovanie zbierkových predmetov** manipulácia a doprava, odhad 168 hodín	**min. 2 400**	**0**	
			3 900	upratovací umývací voz + vysávač
	Spolu:	**72 782**	**63 482**	

V rámci bezpečnosti objektu Centrálny depozitár STM sme realizovali zriadenie Elektronického zabezpečovacieho systému (EZS), vrátane kamier v exteriéri i interiéri s vyvedením na služobné mobilné telefóny určených zamestnancov STM a pripojenie objektu na pult centralizovanej ochrany (PCO) Policajného zboru SR. V rámci pripojenia na PCO je o. i. podmienkou „zavedená sólo metalická telefónna linka (DSL linka spĺňa podmienku)“, čo v dôsledku neexistujúcej infraštruktúry spoločnosti Telekom v lokalite objektu Centrálneho

depozitára nebolo možné splniť (výhľadovo 1 rok), riešenie sa však našlo v zriadení mobilnej linky. Súbežne boli riešené revízie existujúcej elektroinštalácie a elektrických zariadení, ďalej revízie existujúceho protipožiarneho vybavenia (hydranty) a spracovanie dokumentácie v rámci ochrany pred požiarmi, ako aj riešenia internetového pripojenia. Realizácia vyššie uvedených záležitostí až po úspešné napojenie na PCO trvala bezmála 9 mesiacov, čo súviselo nielen s pandémiou ochorenia Covid-19, ale aj s nečakanými problémami kombinácií využitia existujúcich systémov a prepojeniami s novými prvkami.

Čo sa týka **vybavenia úložným mobiliárom,** v našom konkrétnom prípade sa v hale nachádzal pôvodný regálový systém. Rozumným riešením v našom ponímaní a našej situácii (financie, okolnosti Covid pandémie, prepojenie existujúceho regálového systému s osvetlením, a najmä čas) bolo zabezpečenie revízie existujúceho systému, z ktorej vzišli jasné podmienky jeho ďalšieho užívania na naše účely. Svojpomocne sme však realizovali viacero úprav, od zmeny dispozície najmä kvôli prispôsobeniu priestorov pre užívanie manipulačnej techniky, zväčšeniu voľnej plochy na uloženie nadrozmerných zbierkových predmetov, výroby nových políc (takmer 700 ks, pôvodné boli z trapézového plechu) atď. Každopádne, v budúcnosti máme v pláne po sektoroch zabezpečiť moderný regálový systém. Zároveň sa však v novozriadenom centrálnom depozitári využila časť mobiliáru z rušených depozitárov (skrine na uloženie drobných súčastí fotografickej techniky a filmotéky, zásuvkové skrine na uloženie pomocných papierových dokumentov, kovové regály) a na uloženie formou zavesenia (hodiny, obrazy) boli prispôsobené tzv. kari rohože s povrchovou úpravou, osadené do rámov.

O nevyhnutnosti **manipulačnej techniky** v súvislosti so špecifikami nami spravovaných zbierkových predmetov nás o. i. utvrdili situácie už v období 2014/2015 počas snímania zbierkových predmetov nášho múzea v rámci projektu Digitálne múzeum, kedy vznikalo mnoho kritických situácií pri veľmi intenzívnom premiestňovaní značného množstva zbierkových predmetov. Reálne STM do roku 2020 disponovalo 1 ks rudly s nosnosťou 300 kg, 1 ks vysokozdvižného elektrického vozíka s nosnosťou 1,5 t, 2 ks manipulačného vozíka s nosnosťou 250 kg, 1 nákladným autom typu Ford Transit. Pre efektívne zvládnutie transportov zbierkových predmetov z rušených depozitárov v sídle STM do novozriaďovaného Centrálneho depozitára sa manipulačná technika STM rozrástla o vysokozdvižný vozík dieselový (max. nosnosť 3,5 t; problematický bol súlad s dispozičnými okolnosťami

priestorov STM), rudlu (do 400 kg), paletový vozík s digitálnou váhou (do 2 t), skladový vozík (do 500 kg), manuálny zdvíhací stôl (do 680 kg), vysokozdvižný vozík ručný (zdvih do 3 m, nosnosť 1 t).

V procese adaptácie priestorov haly na múzejný depozitár sa ukázala potreba **zefektívnenia upratovania**, čo sme vyriešili zaobstaraním podlahového umývacieho stroja a multifunkčného vysávača.

Za najrozhodujúcejšie však považujem **nastavenia problematiky premiestňovania zbierkových predmetov**. Pri odborných revíziách zbierkového fondu už dlhodobo bojujeme so závažnými problémami pri stotožňovaní zbierkových predmetov s odbornou evidenciou, zároveň procesy zaznamenávania zmien umiestnenia trvajú zbytočne dlho a v neposlednom rade sú poznačené množstvom ľudských omylov.

Projekt zriadenia centrálneho depozitára bol konečne akceptovanou príležitosťou uplatnenia technológie na zefektívnenie vybraných záležitostí odbornej správy zbierok aj v STM. Už v období rokov 2009 a 2010 nám boli známe výsledky pilotného projektu realizovaného v SNM-Múzeu židovskej kultúry v Bratislave, zameraného na využitie RFID technológií pri označovaní zbierkových predmetov a následne pri sledovaní a zaznamenávaní ich pohybu. V aktuálnych podmienkach STM (najmä súvislosť s financiami, priestorom, časom) sme zvolili nasledovný prístup:

- čiastkové odborné revízie zbierok, ktorých zbierkové predmety sú určené na sťahovanie, budú prebiehať kontinuálne (povinnosť mimoriadnej odbornej revízie pri premiestnení do iného depozitára podľa § 11 ods. 2b múzejného zákona);
- kontrola zbierkového predmetu prebehne na výstupe z rušeného depozitára a následne aj na vstupe do nového depozitára a bezodkladne dôjde k uloženiu zbierkového predmetu na vyhradené miesto v novom depozitári s bezodkladným zapísaním umiestnenia (lokačný plán);
- zabezpečíme RFID technológiu a budeme využívať časť funkcionalít „depozitárneho modulu“ v ESEZ 4G (keďže STM odbornú evidenciu realizuje v tomto IS);
- bez výnimky budú všetky sťahované zbierkové predmety vopred označené.
- V 1. etape, t. j. pred sťahovaním zbierkových predmetov sme obstarali RFID technológiu pozostávajúcu z vybavenia zohľadňujúceho naše potreby, a to konkrétne:

1. Mobilné klientske pracovisko pozostávajúce z:

- ručnej RFID a 2D barcode čítačky s príslušenstvom (2 čítačky),
- softvéru Klientsky modul RFID – neobmedzená licencia vrátane inštalácie a konfigurácie v STM,

2. Tagovacie (štítkovacie) pracovisko, pozostávajúce z:

- 1 tlačiarne štítkov s kódovaním RFID čipov,
- 1 malej desktopovej tlačiarne štítkov + kódovacej RFID antény do USB portu notebooku na jednotlivé štítky + notebooku (kvôli možnosti práce aj priamo v depozitári),
- softvéru pre komunikáciu s ESEZ a formátovanie tlače – má neobmedzenú licenciu pre STM, všetko vrátane inštalácie a konfigurácie (konfigurácia oboch tlačiarní, USB antény, software),

3. Spotrebný materiál pre označenie 10 000 ks zbierkových predmetov:

- RFID čipy veľké s nosičmi – nosičom je samolepiaci štítok v kotúči,
- RFID čipy stredné s nosičmi – nosičom je samolepiaci štítok v kotúči,
- visačky PVC s dierkou (malé aj stredné),
- termotrasferová páska do tlačiarne, šírka 110mm, do veľkej RFID tlačiarne,
- termotrasferová páska do tlačiarne, šírka 60mm, do malej tlačiarne.

Zároveň sme s prevádzkovateľom ESEZ 4G riešili nastavenia a úpravy práv existujúcich klientov IS z radov kurátorov, dokumentátoriek a kustódov STM. Pre efektívny priebeh všetkých procesov sme práva **„tagovač“** pridelili jednej z dokumentátoriek, v rámci rozsahu práv pre prácu v múzejnom katalogizačnom systéme má kompletné práva návštevníka a možnosť vytvárať pre 2.-stupňové záznamy RFID štítky a pridávať informácie o tagovaní do daných záznamov. Práva na zapisovanie údajov do karty Správa predmetu/ Trvalé umiestnenie pridelili kustódovi Centrálneho depozitára, ktorý v rámci užívateľských práv v múzejnom katalogizačnom systéme nadobudol okrem kompletných práva návštevníka aj možnosť pridávať informáciu o dočasnom alebo trvalom uložení do 1.- a 2.- stupňových záznamov bez ohľadu na práva na záznamy (aj možnosť hromadného zápisu uloženia).

Veľmi dôležitou bola zároveň príprava označenia úložných plôch Centrálneho depozitára. Po definitívnej adaptácii regálových systémov, tzv. voľných

úložných plôch, archívnych skríň a vysektorovaní celého depozitára nám vznikol **„strom Umiestnenia“ s 941 lokalitami presnej identifikácie miesta uloženia** (regály/police, šuflíky, zóny na voľné uloženie, závesné systémy).

Obr. 5 Príprava na sťahovanie v Centrálnom depozitári zbierkových predmetov – kurátori a kustódi STM, upratovanie, január 2020

Obr. 6 Svojpomocná úprava regálového systému podľa parametrov zbierkových predmetov

Obr. 7 Svojpomocná úprava úložných plôch regálového systému

Obr. 8 Procesy RFID označovania zbierkových predmetov pred sťahovaním

Problémy počas realizácie

Masívne sťahovanie v čase koronakrízy a protipandemické opatrenia v rôzne prísnych nastaveniach počas roka 2020 zásadne ovplyvnili celú realizáciu. V našich podmienkach bolo úplne znemožnené **využitie brigádnickej práce**, s ktorou sme rátali ako s pomocou pre kurátorov zbierok pri príprave na transporty zbierkových predmetov (výpomoc pri označovaní zbierkových predmetov RFID štítkami,a zároveň balenie + nakladanie v rušenom depozitári a vykladanie v novom depozitári) a tiež **externé sťahovacie služby**. Nešlo len o obmedzenie stretávania sa s osobami mimo stáleho kolektívu, ale aj o neustále riziko nedodržania časových harmonogramov z našej strany. Jediným riešením bola realizácia sťahovania vlastnými silami, čo si vyžadovalo obrovské fyzické vypätie pre celý tím STM. Počas mesiacov jún až december bolo do novozriadeného depozitára takto presťahovaných 3470 ks zbierkových predmetov. Zdôrazňujem, že časť tvoria nadrozmerné zbierkové predmety s váhou jednotlivých častí aj 400 kg.

Kvôli neštandardnej situácii sme museli upustiť aj od pôvodne plánovaného spôsobu ošetrenia zbierkových predmetov. Rátali sme s úzkou súčinnosťou 3-členného tímu konzervátorov, ktorí mali zrevidovať skutočný stav všetkých zbierkových predmetov selektovaných na sťahovanie a poskytnúť týmto predmetom **preventívne konzervátorské zásahy**. V súvislosti s opakovaným zamedzením výkonu na pracoviskách a ich zapojením do procesov adaptácie priestoru nového depozitára i využití ich fyzickej sily pri transportoch zbierkových predmetov boli konzervátorské zásahy poskytnuté iba zbierkovým predmetom, ktoré kurátori vyhodnotili ako nevyhnutné.

Samostatným problémom je situácia **adaptácie priestorov** pôvodnej obchodno-skladovej prevádzky na múzejný depozitár. Prispôsobovanie existujúceho regálového systému na naše účely znamenalo zmeny dispozície regálov (výšky a vzdialenosti políc v závislosti od rozmerov zbierkových predmetov), zrušenie vybraných sektorov regálového systému kvôli zabezpečeniu možnosti pohybu manipulačnej techniky v depozitári, dobudovanie povrchov políc s ohľadom na elimináciu možnej degradácie predmetov pri kontaktoch s nežiaducim materiálom, a napokon i splnenie podmienok, ktoré stanovila revízia regálového systému odborne spôsobilou osobou.

Značným **problémom plánovania dispozície regálového systému** boli nedostatočne alebo chybovo spracované rozmerové parametre zbierkových predmetov v katalogizačných záznamoch. Aj keď sme rátali s takými situácia-

mi, ich nahromadenie spôsobuje značné časové sklzy a nabúrava celý plán sťahovania. **Opäť sa potvrdilo, že komplexne a relevantne spracované údaje aj o fyzických atribútoch zbierkových predmetov sú nevyhnutnosťou.**

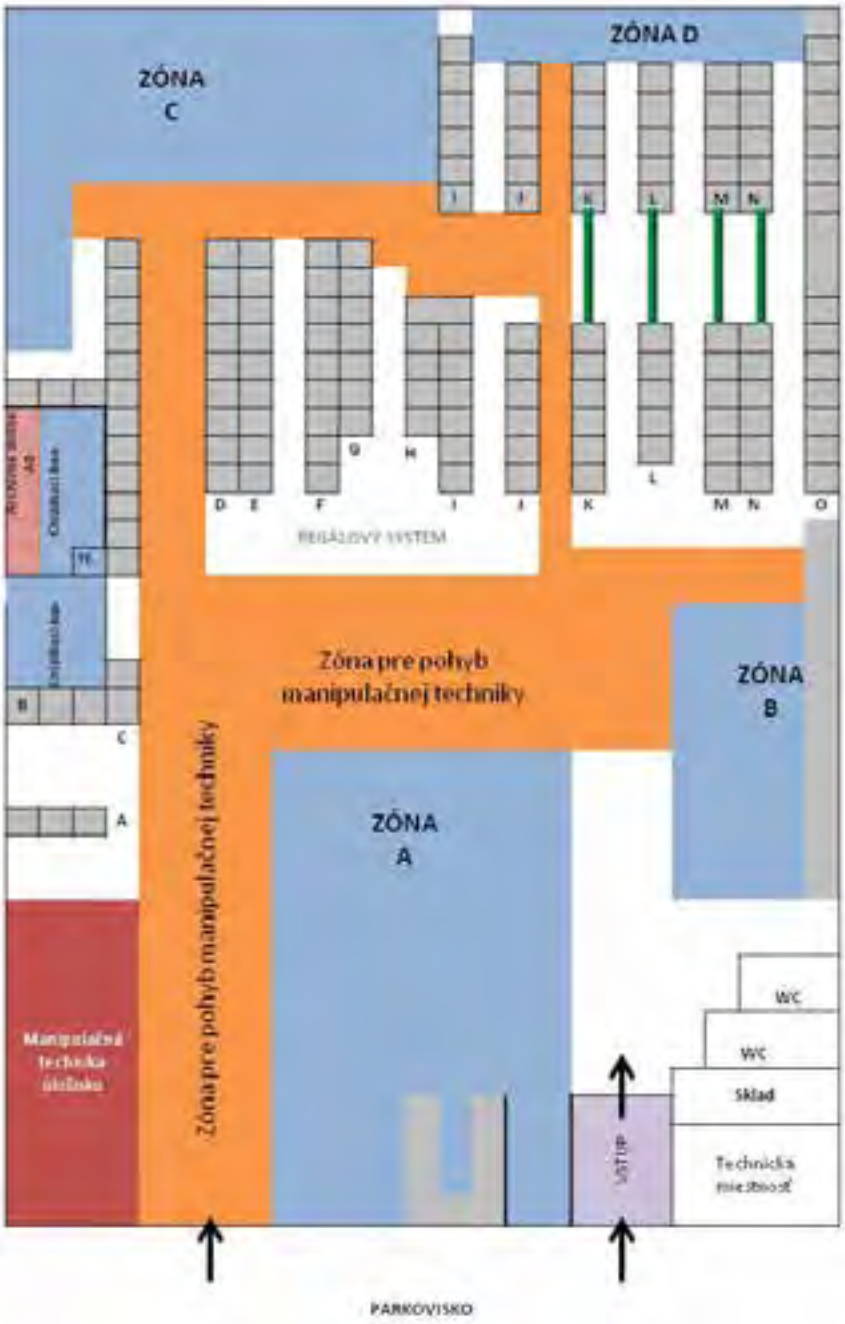

Obr. 9 Usporiadanie Centrálneho depozitára STM (orientačný nákres)

„K lepším zajtrajškom“

Projekt STM nazvaný „Zriadenie Centrálneho depozitára“ nemožno považovať za modelový a už vôbec nie za príklad dobrej praxe. Pre STM je východiskom z núdze v situácii, ako som spomenula, ktorá už dávno prekročila kritický bod. Je to voľba menšieho zla – v tomto prípade pre zbierkové predmety a ich správcu.

Každopádne týmto projektom STM:

1. **zrušilo najkritickejšie nevhodné depozitáre** (halu tzv. Tlačiarne, vybrané depozitáre v zónach s prístupom návštevníkov a v roku 2021 pokračuje sťahovanie a zrušenie tzv. pivničných depozitárov), čím sa najmä:

- výrazne zníži postup/rýchlosť degradácie zbierkových predmetov,
- – uľahčí prístup a manipulácia so zbierkovými predmetmi,
- vizuálne sprehľadní obsah zbierkového fondu atď.

2. **zaviedlo rozumnú formu označenia zbierkových predmetov za účelom automatizácie vybraných procesov odbornej správy zbierok,** čím sa najmä:

- eliminuje chybovosť pri identifikácii zbierkového predmetu (častý problém),
- zefektívňuje proces odbornej revízie (zásadné šetrenie času členov revíznych komisií),
- zefektívňuje (rozumej zautomatizuje) sa proces zaznamenávania údajov o pohybe zbierkových predmetov (zatiaľ údajov o trvalom umiestnení v Centrálnom depozitári),
- zefektívňuje práca kurátorov a otvára veľký časový priestor aj na vedeckovýskumnú činnosť či kreatívnu prácu (prípad STM: kumulácia pozície kurátora s pozíciou kustóda a navyše veľký počet dislokovaných depozitárov).

Obr. 10 Pohľad do zrušeného depozitára tzv. haly „Tlačiarne po vysťahovaní zbierkových predmetov, 18. december 2020

Obr. 11 Transporty zbierkových predmetov do novozriadeného Centrálneho depozitára STM

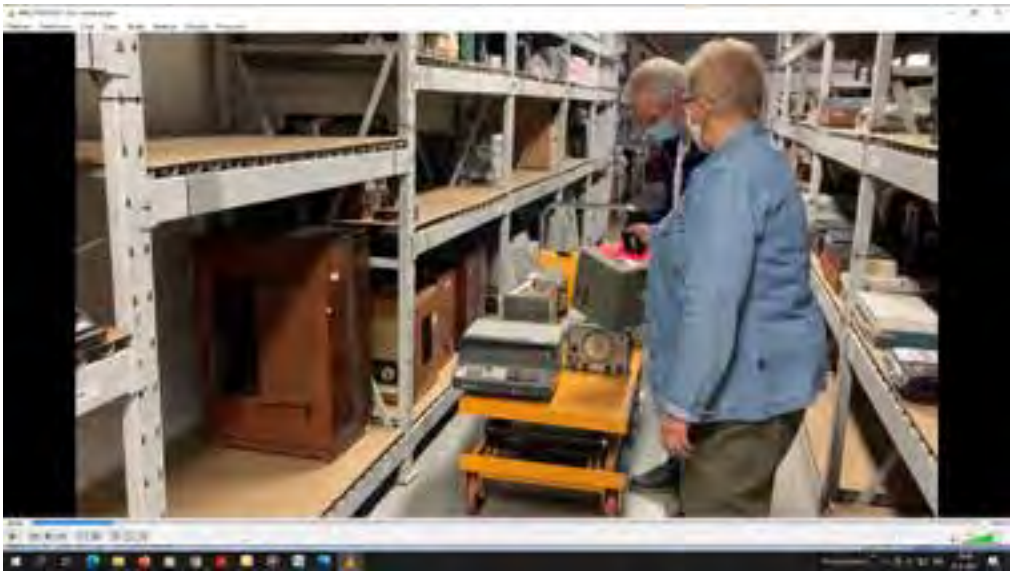

Obr. 12 Ukladanie zbierkových predmetov a automatizované zaznamenávanie povinného údaja „Umiestnenie/Trvalé uloženie“ v katalogizačnom múzejnom systéme ESEZ 4G

Zďaleka sa neblížime k štandardom odborného uloženia zbierkových predmetov, naša situácia a riešenie, pre ktoré sme sa v núdzi rozhodli, neumožňuje napr. uloženie zbierkových predmetov podľa materiálov. Avšak opúšťame „zlé“ a v hesle „sústredíme sa na to, čo je reálne možné“ sa posúvame k lepšiemu. **Čo sa týka mikroklimatických parametrov, v novozriadenom centrálnom depozitári dokážeme eliminovať pôsobenie svetla a v teplote a vlhkosti sa dokážeme pohybovať**v odporúčaných limitoch pre kov a drevo, ktoré sú z materiálov v depozitári zastúpené v drvivej väčšine.

V roku 2021 pokračujeme urgentne transportmi zbierkových predmetov z pivníc, sťahovaním zbierkových predmetov archívnej povahy a vybraných netemperovaných depozitárov z STM-Múzea letectva v Košiciach.

Postupne rátame so zavedením RFID označenia všetkých zbierkových predmetov a postupným zavedením systému vo všetkých depozitároch STM. Vstupná investícia do RFID technológie pre naše účely nás stála 20 000 Eur, teraz budeme investovať iba do nákupu spotrebného materiálu (štítkov s čipmi, visačiek a pások do tlačiarní). Označenie 1 zbierkového predmetu aktuálne vychádza na cca 70 centov, čo je v porovnaní s prínosom menej než zanedbateľný výdavok!

Taktiež uvažujeme o dokúpení systému automatického monitorovania klimatických parametrov pre Centrálny depozitár STM a vyriešení RFID brán aj kvôli monitorovaniu pohybu osôb. Týmto by sme dokázali zautomatizovať takmer všetky administratívne činnosti správy depozitára – od „Knihy vstupov a výstupov“ cez „Knihu meraní“ až po záznamy o pohybe o zbierkových predmetov.

Veľkorysé existujúce riešenie zázemia objektu (kancelárie, kuchynka, toalety, sprchy, šatňa), v ktorom sme zriadili Centrálny depozitár, ponúka hotový priestor pre celodennú prácu kurátorov, v budúcnosti prípadnú bádateľňu a aj prípadné malé konzervátorské pracovisko pre jednoduché vybrané zásahy odborného ošetrenia zbierkových predmetov. Po **úplnom ukončení sťahovania** nevylučujeme ani príležitostné sprístupňovanie depozitára pre **širokú** verejnosť.

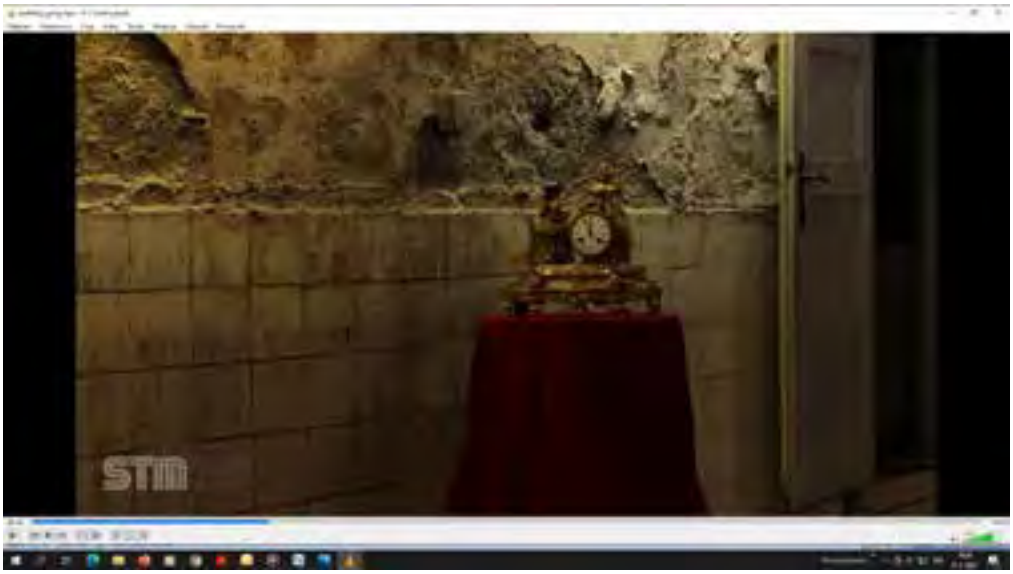

Symbolický záver jednej etapy projektu „Zriadenie centrálneho depozitára STM“ – posledný zbierkový predmet vysťahovaný z jedného z nevhodných depozitárov STM 18. decembra 2020

Modernizácia správy múzejných zbierok v depozitári

Andrea Demeterová

Múzeum židovskej kultúry, Slovensko

Podstatou odbornej múzejnej práce je vedomostné zhodnocovanie a systematizácia múzejných zbierok. Bez informácií a vedomostí o nich, bez ich zaradenia do systému zbierok by sme nedokázali identifikovať ich múzejnú hodnotu. Hodnota muzeálnej zbierky podstatne závisí od disponibilnosti a od prístupnosti informácií.

Metodicko-technologický vývoj zasiahol aj do oblasti správy múzejných zbierok. Je to už 12 rokov, čo sa naše múzeum zúčastnilo na pilotnom projekte informatizácie depozitárnej správy zbierok, ktorý realizovalo vtedajšie pracovisko Slovenského národného múzea – CEMUZ (Centrálna evidencia múzejných zbierok) pod vedením autora projektu Mgr. Jána Jurkoviča.

Cieľom projektu bolo overenie a doladenie funkcií a zaradenie nového programového modulu vedomostného systému múzeí na Slovensku, známeho pod skratkou ESEZ 4G (elektronické spracovanie evidencie zbierok 4. generácie). Nový modul mal názov „Depozitár“ a bol integrovaný s katalogizačným modulom, jednotným tezaurom múzeí a portálom, ktorý vyhodnocoval všetky aktivity celého systému.

Vieme, že technológie RFID sú v logistike dnes už štandardné a denne sa s nimi stretávame v obchodoch. V múzeách na Slovensku je aj po 12 rokoch, kedy bol modul „Depozitár“ bezplatne sprístupnený všetkým múzeám, využívaný len minimálne. Dôvodom je zrejme slabá informovanosť múzejníkov, a preto využívam túto príležitosť stručne vás oboznámiť s účelom modulu a jeho hlavnými funkciami.

Je to vlastne programová aplikácia technológie rádiofrekvenčnej identifikácie predmetov, prispôsobená potrebám odbornej správy múzejných zbierkových predmetov. Integrovaná je s katalogizačným modulom a funkčne dotvára

systém ESEZ 4G. Princíp RFID spočíva v bezkontaktnej identifikácii elektronického kódu a jeho spojenie s údajmi v katalogizačnom module ESEZ 4G. Základnými technologickými komponentmi sú RFID čipy, zariadenia schopné zachytiť RFID signál týchto kódov a programové vybavenie umožňujúce komunikovať s ESEZ 4G.

RFID čip – označovaný aj ako „tag“ – sa skladá z čipu (vo veľkosti makového zrnka) a antény na priehľadnej samolepiacej fólii. Čip obsahuje dáta identifikujúce objekt, ku ktorému je identifikátor pripojený. Ide o identifikačné údaje o predmete prevzaté z ESEZ 4G (prírastkové a evidenčné číslo, názov predmetu, miesto uloženia, obrazový náhľad, dátum poslednej revízie…).

V rámci pilotného projektu boli použité 3 typy tagov, ktoré majú nízke výrobné náklady, dobrú čitateľnosť a relatívne vysokú odolnosť:

1. tag pre aplikáciu na kovové predmety,
2. tag pre aplikáciu na stohovateľné predmety (predmety, ktoré sa dajú na seba ukladať),
3. univerzálny tag pre ostatné predmety.

Pre identifikáciu voľným okom sa na všetky tagy spolu s 2D čiarovým kódom vytlačí aj evidenčné číslo predmetu.

Pri uplatnení moderného systému správy zbierok rieši:

1. automatizáciu vyhľadávania predmetov/automatizáciu identifikácie predmetov:
   a. čítacie zariadenia sú schopné na vzdialenosť niekoľko metrov vyhľadať zvolený predmet alebo identifikovať všetky predmety, ktoré sú v jeho vlnovom dosahu;
   b. na displeji sa zobrazia údaje (textové aj obrazové) z katalogizačného modulu ESEZ 4G.
2. automatizáciu vedenia depozitárneho denníka a evidenciu výpožičiek:
   a. kontroluje oprávnenosť vstupu do depozitára;
   b. eviduje vstup osôb do depozitára a jeho opustenie;
   c. registruje vybranie predmetu z depozitára a jeho vrátenie (uvádza čas a osobu, ktorá s predmetom prešla bránou depozitára);
   d. automaticky pripravuje podklady pre výpožičku.

Tieto funkcie zabezpečujú mobilné a pevné koncové zariadenia systému. Ide o nasledovné technické komponenty:

Prenosné čítacie zariadenie „čítačka“ RFID je určená na mobilnú manipuláciu. Jej hmotnosť a rozmery sú vhodné na držanie v jednej ruke, má bezdrôtový prístup do siete internetu a disponuje vlastným zdrojom energie (batéria). Je schopná identifikovať predmet prostredníctvom RFID tagu a následne ho zobraziť aj s popisom. Po zadaní evidenčného čísla predmetu upozorní zvukovým signálom, že hľadaný objekt je v dosahu a predmet môžeme prideliť určenej lokácii. Prenosná čítačka sa skladá z viacerých modulov, ktoré sú konštrukčne prepojené do jedného zariadenia: prenosný počítač, RFID riadiaca jednotka, RFID anténa, čítačka 2D čiarových kódov, dotykový displej a ďalšie súčasti, ako napríklad batéria, WiFi…

Stacionárnym čítacím zariadením je RFID brána, ktorá je umiestnená pred vchodom do depozitára a je napojená na katalogizačný modul ESEZ 4G. Pozostáva z riadiacej jednotky – je zdrojom rádiofrekvenčnej energie a vykonáva príkazy ako čítanie a zápis tagov; z antén – slúžia ako zdroj RF vyžarovania; z optických senzorov – určujú smer prechodu bránou a poskytujú informáciu o samotnom prechode; z riadiaceho počítača – riadi RFID riadiacu jednotku a optické senzory (vykonáva aj prekódovanie prečítanej hodnoty tagu, dočasné uchováva-

nie informácií o prechodoch bránou, ich zápis do systému ESEZ 4G a prípadné hlásenie o poruchách ktorejkoľvek súčasti brány); z podporných zariadení – UPS zdroj, sieťový switch. RFID brána deteguje každý prechod tagu a automaticky zaznamenáva prechod osôb, opustenie či vrátenie predmetu vybaveného tagom do depozitára v príslušnom zázname o zbierkovom predmete. Prechod bránou bez tagu identifikuje systém ako neoprávnený a spustí alarm. Do priestoru depozitára tak nie je možné vstúpiť bez toho, aby to systém nezaznamenal. Oprávnené osoby majú svoje identifikačné karty s RFID tagom, takže systém deteguje ich prechod ako oprávnený a zaznamenáva ich príchody a odchody do digitálneho depozitárneho denníka. Práva je možné v systéme nadefinovať podľa depozitárneho režimu múzea. Pri neoprávnenej udalosti systém spúšťa alarm a upozorňuje zodpovedné osoby na túto udalosť SMS správou, e-mailom, prípadne môže byť napojený na centrálny pult ochrany alebo nainštalovaný kamerový systém.

Modul „Depozitár“ je integrovaný s katalogizačným modulom ESEZ 4G. Ku katalogizačným záznamom o zbierkach sú tak automaticky priraďované údaje o ich pohybe, kto a kedy s predmetmi manipuloval (s požiadavkou systému na doplnenie účelu). Týmto spôsobom sa automaticky generuje do digitálneho depozitárneho denníka, ktorý zodpovedá legislatívnym požiadavkám, nárokom na presnosť a komplexnosť údajov o stave zbierok a dianí v depozitári. V takomto denníku nie je možné vykonávať žiadne neoprávnené dodatočné zmeny detegovaných údajov editovaním (meno osoby, časové údaje, identifikovaný pohyb osôb a predmetov v súvislosti so stavom predmetu k danému dátumu). Tieto udalosti sú generované prostredníctvom aplikovanej technológie RFID a stávajú sa zároveň aj súčasťou dokumentácie múzejných zbierok. Doplnenie údajov (dôvod vstupu, dôvod premiestnenia predmetu, subjekt, ktorému je predmet zapožičiavaný…) záleží od konkrétnej situácie a dôslednosti interných predpisov depozitárneho režimu múzea.

Základným predpokladom pre použitie technológie RFID je využívanie katalogizačného modulu ESEZ 4G. Technológia RFID neplní prvotnú funkciu ochrany, ale zaručuje sprehľadnenie správy múzejných zbierok, zjednodušenie revízie, elimináciu chýb zapríčinených ľudským faktorom, dokáže upozorniť na nezrovnalosti a šetrí čas. V múzejnej praxi to znamená rýchle vyhľadávanie v množstve uloženého dokumentačného materiálu, spoľahlivú identifikáciu predmetu, automatické sledovanie pohybu predmetu i sledovanie pohybu osôb v depozitári. Prechod na automatizovaný depozitárny systém je

spojený s hĺbkovou revíziou – doplnením údajov vo vedomostnom systéme a každý zbierkový predmet prechádza rukami kurátora a kustóda.

Technológia RFID čipov a jej využitie pre múzeá prináša so sebou úplne nový rozmer pre múzejníctvo. Ak by sa táto technológia plne uplatnila v praxi, znamenalo by to skvalitnenie správy múzejných zbierok.

Použitie RFID v podmienkach Múzea ľudovej umeleckej výroby ÚĽUV

Libuša Jaďuďová

Ústredie ľudovej umeleckej výroby, Slovensko

Príspevok *Použitie RFID v podmienkach Múzea ľudovej umeleckej výroby* predstavuje použitie a fungovanie rádiofrekvenčnej identifikácie pri práci so zbierkovými predmetmi múzea.

Ústredie ľudovej umeleckej výroby (ďalej len „ÚĽUV“) zodpovedá ako národná kultúrna inštitúcia s celoštátnou pôsobnosťou za kontinuitu v uchovávaní poznatkov, zručností, kultúrnych a estetických hodnôt reprezentovaných živými remeslami a ľudovými umeleckými výrobami. Zosúladením procesov vzdelávacej, knižničnej, edičnej, múzejnej a výstavnej praxe so starostlivosťou o ľudovú umeleckú výrobu a odbytom ľudových umeleckých výrobkov vytvára efektívny systém ochrany a rozvoja ľudovej umeleckej výroby. Ústredie ľudovej umeleckej výroby je v zmysle zákona (zák. č. 4/1958 Sb. n. SNR. o ľudovej umeleckej výrobe a umeleckých remeslách) inštitucionálnym vykonávateľom ochrany a rozvoja ľudovej umeleckej výroby ako zložky národného kultúrneho dedičstva. V súčasnosti je ÚĽUV príspevkovou organizáciou Ministerstva kultúry Slovenskej republiky.[1]

ÚĽUV v roku 2019 zriadilo[2] Múzeum ľudovej umeleckej výroby – otvorený depozitár ÚĽUV (ďalej len „*MĽUV*“), registrované v Registri múzeí Slovenskej republiky pod registračným číslom 96/2009, ako celoslovenské špecializované múzeum so zameraním na múzejnú dokumentáciu výtvarného prejavu ľudu, ľudového umenia, remesiel a domáckej výroby. Mapuje premeny a podoby ľu-

1 Výročná správa ÚĽUV-u za rok 2020. [citované dňa 16. 7. 2021]. Dostupné na internete: http://www.uluv.sk/domain/flox/files/o-nas/povinne-info/uluv-vyrocna-sprava-2020.pdf

2 V rámci organizačnej štruktúry ÚĽUV-u má múzeum postavenie špeciálneho organizačného útvaru. Aj keď je v pomenovaní múzea *„otvorený depozitár“*, túto funkciu v zmysle sprístupnenia širokej verejnosti depozitár múzea neposkytuje.

dovej umeleckej výroby od roku 1945 po súčasnosť, a tiež dokumentuje vplyv organizácie ÚĽUV.

MĽUV v súčasnosti spravuje tri fondy – zbierkový, dokumentačný a pracovný. Základom fondov sú predmety získavané pre zbierku vzorov (alebo aj dokumentačné zbierky) postupne od 50. rokov 20. storočia z tradičného ľudového prostredia počas výskumov vykonávaných najmä v prvých desaťročiach existencie ÚĽUV-u. Súčasťou fondov sú aj predmety súvisiace s výrobnými aktivitami ÚĽUV-u a dokumentujúce podiel ÚĽUV-u na rozvíjaní esteticky hodnotných prejavov tradičnej remeselnej výroby. Do tejto časti môžeme zaradiť aj zbierkové predmety získané z výtvarne zameraných súťaží dizajnu a remesla, vyhlasovaných ÚĽUV-om (Kruhy na vode). Od roku 2010 začalo múzeum vykonávať samostatnú akviziční činnosť, k 31. 12. 2020 bol celkový počet zbierkových predmetov múzea 23 913. Zbierkový fond múzea tvorí osem zbierok – textil, drevo, netextil, keramika, Kruhy na vode, vzorkovnice, kolorované kresby, veľká výzdoba.[3]

Odborná evidencia zbierok je vedená v katalogizačnom module ESEZ 4G (Elektronické spracovanie evidencie zbierok).[4] Použitie rádiofrekvenčnej identifikácie (technológie RFID) v MĽUV sa týka práce so zbierkovým fondom – so zbierkovými predmetmi.

RFID technológia umožňuje strojovú identifikáciu na základe rádiových vĺn, čo znamená, že to je možné aj bez priamej viditeľnosti. RFID tag (ďalej len „tag“) sa skladá z čipu, antény, je zapuzdrený v odolnom obale.[5]

Jediný depozitár MĽUV bol v roku 2010 vybavený kvalitným kovovým mobiliárom Foreg 2000 – ide o pohyblivé regálye, predmety sú ukladané v troch samostatne uzamykateľných boxoch (obrázok). Jeden celok tvorí textil: ľudový odev, kolorované kresby, módna tvorba; druhý celok tvorí textil: bytový textil, vzorkovnice (papier), predmety z vlny, textilné hračky, modrotlač; tretí celok

3 Múzeum ľudovej umeleckej výroby. [citované dňa 16. 7. 2021]. Dostupné na internete: http://www.uluv.sk/sk/web/kam-v-uluve/muzeum-luv/

4 Umožňuje zaznamenanie a uchovanie informácií o zbierkach v digitálnej podobe. Zaznamenané informácie je možné vyhľadávať (podľa ľubovoľných kritérií), opravovať, odstraňovať. Záznamy sú uchovávané v digitálnom archíve AipSafe vyvinutom spoločnosťou AipSafe s. r. o. V digitálnom archíve je možné uchovávať okrem textových informácie o zbierke aj dokumenty popisujúce zbierkový predmet. Môžu to byť napr. obrázky, videá, tabuľky atď. Digitálny archív umožňuje sprístupniť evidované informácie širokej skupine užívateľov pracujúcich buď v lokálnej sieti, alebo cez internet. Zároveň digitálny archív umožňuje z hľadiska ochrany údajov vytvoriť rôzne skupiny užívateľov, ktorým je možné nastaviť špecifické práva na vytváranie, prezeranie, upravovanie a vymazávanie údajov. ESEZ online pomoc, [citované dňa 16. 7. 2021].

5 Digitalizácia III. Uplatnenie RFID v múzeu. Metodika digitalizácie múzejných zbierok. Bratislava 2010, str. 5.

tvorí: keramika, predmety z prírodných materiálov (šúpolie, prútie, luby), rohovina, koža, drevo, kov, drôt, sklo (obr. č. 1).

RFID systém bol v MĽUV implementovaný v roku 2011. Systém RFID kooperuje s múzejným katalogizačným modulom ESEZ 4G od firmy EDICO. Dôležité je poznamenať, že RFID systém nie je bezpečnostným prvkom, ale evidenčným – umožňuje vyššiu úroveň vedenia evidencie predmetov, ktoré majú RFID štítky (tagy), či sa to týka miesta ich trvalého uloženia, alebo presunu z depozitára. Používanie systému RFID v rámci správy zbierok má múzeum zahrnuté v interných predpisoch múzea (smernice), ktoré upravujú výkon niektorých odborných činností. Technologickú časť RFID v MĽUV tvoria:

- brána,
- riadiaci systém,
- kamerový systém,
- monitoring teploty a vlhkosti,
- záložný systém,
- rack (úložný priestor riadiacich systémov),
- mobilný terminál na čítanie RFID tagov a čiarových kódov (RFID pištoľ),
- tagovacie pracovisko,
- konfigurácia celého systému, napojenie na ESEZ 4G na informačný portál múzeí, konfigurácia a aktivácia alarmovej funkcionality systému (neoprávnené prechody, teplota a vlhkosť).

RFID *brána*

Brána je umiestnená pri vstupe do chodby, ktorá vedie do depozitára. Brána pozostáva z RFID dekodéra, troch antén, pohybových senzorov a zvukového alarmu, sníma prechody osôb a predmetov (obr. č. 2 – 3).

RFID brána má častú poruchovosť, čo je spôsobené aj tým, že konštrukcia okolitých stien prepúšťa signál (nie sú odtienené).

S fungovaním brány súvisí hardvér – u nás je umiestnený v miestnosti vedľa depozitára, kde sa nachádza celé tagovacie pracovisko. Hardvérové komponenty v dobrej kvalite sú nevyhnutne potrebné na chod celej brány, fungovanie kamery, teplotného a vlhkostného senzora. V čase nefunkčnosti systému RFID brány sme sa v múzeu vrátili k vedeniu ručne písaných / tlačených kníh vstupov do depozitáru a meraní klimatických podmienok.

Vyhodnocovanie prechodov, kamerové zábery, výsledky zo snímačov boli pre MĽUV zo strany EDICA urobené tak, že všetko je zobrazované na portáli *portal.cemuz.sk* .

RFID *kamerový systém*

Kamera je umiestnená nad vstupom do depozitára, zamierená – natočená na vstup do chodby (obr. č. 4). Pri prechode vytvára fotografie, zábery z nej však často nie sú veľmi kvalitné. Ovplyvňuje to aj skutočnosť, že cez vstupné dvere do budovy múzea preráža svetlo, ktoré svieti za otvorenými dverami do chodby, ktorá vedie do depozitára. Takže keď pri každom vychádzaní cez bránu otvoríme dvere, za ktorými cez hlavné vstupné dvere preráža svetlo, kamera vyhotoví záber, ale jeho kvalita je ovplyvnená touto svetelnosťou.

RFID *karty*

Prvé karty boli pre múzeum vytvorené v roku 2011. Nové karty, ktoré používame teraz, boli vytvorené v marci 2020 (obr. č. 5). Spolu je ich 8 pre zamestnancov múzea, 4 pre návštevníkov.[6] Kartu treba mať pri vstupe do depozitára pri sebe – či ide o zamestnanca alebo o návštevníka. Cez bránu sa vstup/výstup prostredníctvom signálu, ktorý vysiela karta, zaznamená na portáli, čo slúži, v podstate, ako Kniha vstupov do depozitára. Stáva sa však, že systém vyhodnotil oprávnený vstup ako neoprávnený, dôvodov na takého vyhodnotenie môže byť viacero – jedným je napríklad nezachytenie signálu RFID karty vstupu bránou.

Karty majú tri kategórie a tri stupne oprávnení:

K1 – môže vnášať aj vynášať predmety (kustód),

K2 – môže vstúpiť do depozitára, ale nesmie nič vnášať ani vynášať (kurátor),

K3 – môže vstúpiť, ale len so sprievodom zamestnanca (návštevník).

RFID *Monitoring teploty a vlhkosti*

Intervaly merania sa dajú nastavovať, v múzeu máme nastavený interval merania každých 15 minút. Hodnoty sa priemerujú každý deň, samostatne je zaznamenaná najvyššia a najnižšia hodnota za každý deň. Tlač zostavy v akomkoľvek dni v mesiaci je vo forme tabuľky.

RFID *prenosné čítacie zariadenie*

Čítačka, skener, skenovacia alebo tagovacia pištoľ, ktorá je určená na mobilnú manipuláciu (obr. č. 6). Veľkosťou a hmotnosťou je vhodná na držanie

6 Vyhotovenie a dodanie cez firmu EDICO

v jednej ruke, má vlastný zdroj energie – batériu, bezdrôtový prístup do siete internet, u nás cez sieť WiFi. Čítačka má dotykový displej, ktorý umožňuje zadávanie príkazov s použitím pera alebo ťuknutím prsta.

Na začiatku zavedenia systému bol na pracovisku jeden mobilný terminál. V roku 2018 sme zakúpili druhú pištoľ, čo pomohlo zrýchliť a zefektívniť prácu so správou zbierok, súčasne mohli pracovať so zariadením dvaja zamestnanci. V zariadení je nahratý software *Valaška Reader* od spoločnosti EDICO, ktorý poskytuje užívateľské prostredie pre určité úkony spojené so správou zbierok. V súčasnosti však máme so skenermi problém, nakoľko jeden je nefunkčný z dôvodu prehrievania batérie pri nabíjaní, druhý má chybný software. Zamestnanci múzea pracujúci so systémom používajú aj mobilnú aplikáciu systému ESEZ.

RFID *tagovacie pracovisko*

V múzeu máme vytvorené tzv. tagovacie pracovisko (obr. č. 7) v miestnosti, do ktorej sa vstupuje z chodby vedúcej do depozitára. Naše pracovisko je vybavené jedným PC s príslušenstvom, ktorý je napojený na internet, nainštalovaný je v ňom ESEZ 4G. K dispozícii máme dve stacionárne čítacie zariadenia, ale len jeden PC, takže tagovať môže len jeden kurátor alebo iný pracovník, ktorý má pridelené práva tagovača. Počítač je prepojený s čítacím zariadením a tlačiarňou etikiet, lístkov, visačiek a RFID štítkov.

RFID *tagy*

Po nadobudnutí predmetov kultúrnej hodnoty ako zbierkových predmetov do zbierkového fondu múzea vytvorí dokumentátorka chronologickú evidenciu predmetov, kurátorky zbierok katalogizujú predmety. Keď je v ESEZ-e vytvorený podľa možností čo najkompletnejší záznam zbierkového predmetu aj s digitálnym obrazovým záznamom, začne kurátor v rámci zbierok, ktoré spravuje, vytvárať k predmetom tagy – štítky.[7] Vytvorenie štítku pozostáva z kódovania štítku a tlače čiarového kódu (obr. č. 8 – 13). Takto spracovaný štítok sa stáva trvalým a nezameniteľným identifikátorom zbierkového predmetu. Postup vytvárania štítkov v rámci katalogizácie zbierkových predmetov má MĽUV ustanovený v internom predpise – smernici č. 16/2019 Spracovanie zbierkových predmetov v MĽUV.

7 Identifikátor RFID – číselný kód pridelený predmetu po jeho označení (rádiofrekvenčný identifikátor, čiarový kód)

RFID *použitie tagov*

Po vytvorení štítku (tagu) kurátor buď sám, alebo s kustódom označuje zbierkové predmety tagmi.

Označovanie textilných zbierok (obr. č. 14): na predmet sa našívajú textilné štítky, kde je zaznačené prírastkové a evidenčné číslo, a na tento štítok sa nastrelí tag pomocou textilných klieští – umelohmotný splint je pomocou výsuvnej ihly v kliešťach prevlečený cez textil – v tomto prípade cez textilný štítok.

Označovanie iných materiálov ako textil (obr. č. 15): podľa toho, o aký predmet ide, sa tag buď nalepí, alebo sa dierovačkou urobí v časti tagu, kde nie je čip, dierka a cez ňu sa navlečie silónový úchyt s dlhým alebo krátkym zväzovaním a pripevní sa na predmet.

V rámci práce s RFID systémom ohľadom vytvárania štítkov treba brať do úvahy zabezpečenie všetkých potrebných materiálov (obr. č. 16) – tovaru, akým sú štítky, krycie obaly, štítky s RFID čipom, typy úchytov štítku na predmet – silónové úchytky, lepenie na pevný podklad.

RFID *z pohľadu užívateľov/pracovníkov múzea*

Celkovo môžeme zhodnotiť používanie celého systému RFID v múzeu ako veľmi prínosné. Aj s prihliadnutím na občasné zlyhanie techniky – či sa bude v múzeu používať len „*balík*“ na vytváranie tagov – označovanie predmetov – mobilný skener (čítačka, pištoľ), tlačiareň alebo aj zaznamenávanie prechodov cez RFID bránu, kamerový systém alebo meranie teploty a vlhkosti – všetko prispieva k zvyšovaniu kvality správy zbierok, k automatizácii procesov evidencie a kontroly zbierkových predmetov, urýchli sa ich vyhľadávanie alebo revízia.

Zamestnanci, ktorí pracujú s tagovacím pracoviskom (v zmysle celého systému na tvorbu RFID štítku k predmetu) a s mobilným čítacím zariadením:

- kurátorka textilných zbierok – celkovo hodnotí RFID pozitívne; pomocou pištole nasnímanie trvalého uloženia ZP, revízie – rýchlejšie ako manuálne vkladanie do ESEZ-u,
- kurátorka netextilných zbierok – ľahká manipulácia a práca s pištoľou, identifikácia ZP cez evidenčné čísla – lepšia kontrola nad zbierkami, pomoc pri revízii,

- kustódka – RFID uľahčuje vyhľadávanie ZP, urýchľuje získanie základných informácií o predmete bez toho, aby sa musel zapínať PC; monitorovanie vstupov prostredníctvom kamerového systému (vytvorenie foto) a RFID kariet, monitorovanie teploty a vlhkosti.

Možné nevýhody – problémy s pištoľou, niekedy sa stane (napr. pri revíziách), že systém pri nahodení ZP nestíha spracovať zadané operácie, potrebná obnova techniky.

Vstupné finančné náklady by mali byť optimálne vzhľadom na techniku, ktorá sa bude používať nepretržite, časovo neobmedzene. Treba myslieť na to, že múzeum bez podpory zriaďovateľa možno nebude mať po skončení záručnej doby finančné prostriedky na uzatvorenie zmluvy o servise (maintenance systému), čo by mohlo zásadne ovplyvniť chod múzea v rámci evidencie a spracovania zbierok.

Literatúra

Digitalizácia III. Uplatnenie RFID v múzeu. Metodika digitalizácie múzejných zbierok. Bratislava 2010, 36 str.

Internetové zdroje

Výročná správa ÚĽUV-u za rok 2020. [citované dňa 16. júla 2021]. Dostupné na internete:

http://www.uluv.sk/domain/flox/files/o-nas/povinne-info/uluv-vyrocna-sprava-2020.pdf

Múzeum ľudovej umeleckej výroby. [citované dňa 16. júla 2021]. Dostupné na internete: http://www.uluv.sk/sk/web/kam-v-uluve/muzeum-luv/

ESEZ online nápoveda

Mobiliár v depozitári MĽUV

Umiestnenie RFID brány v MĽUV

Umiestnenie RFID brány v MĽUV

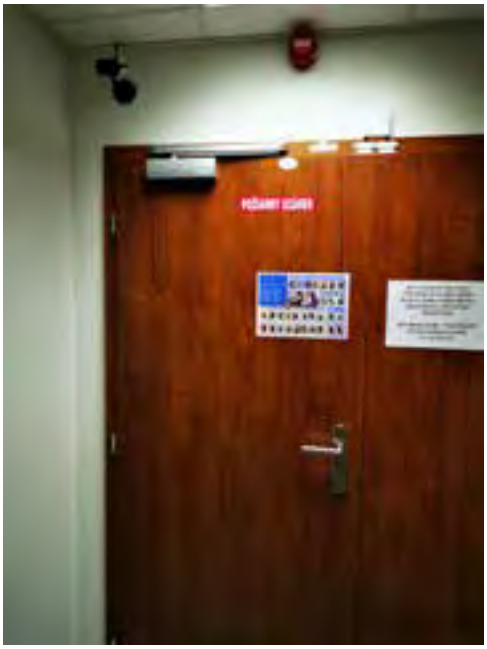

Kamerový systéme RFID v MĽUV

Vstupné karty

Čítacie zariadenie

Tagovacie pracovisko

Postup vytvárania tagu v ESEZ 4G

Postup vytvárania tagu v ESEZ 4G

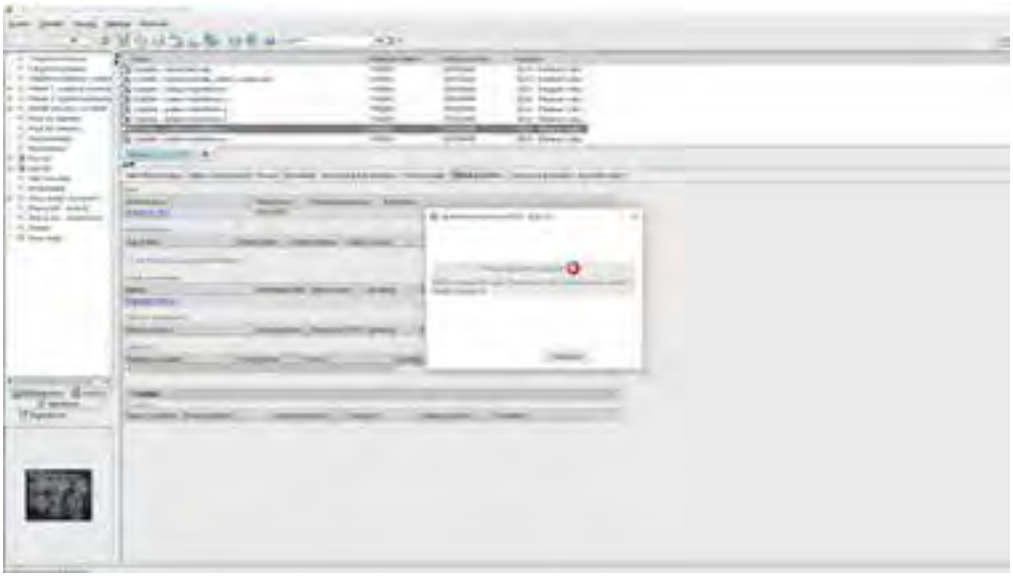

Postup vytvárania tagu v ESEZ 4G

Postup vytvárania tagu v ESEZ 4G

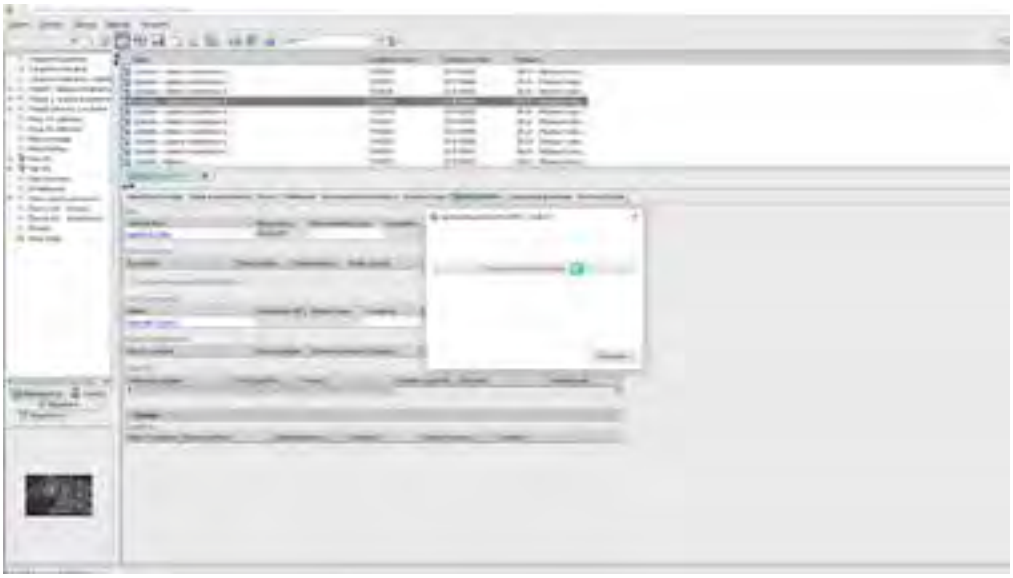

Postup vytvárania tagu v ESEZ 4G

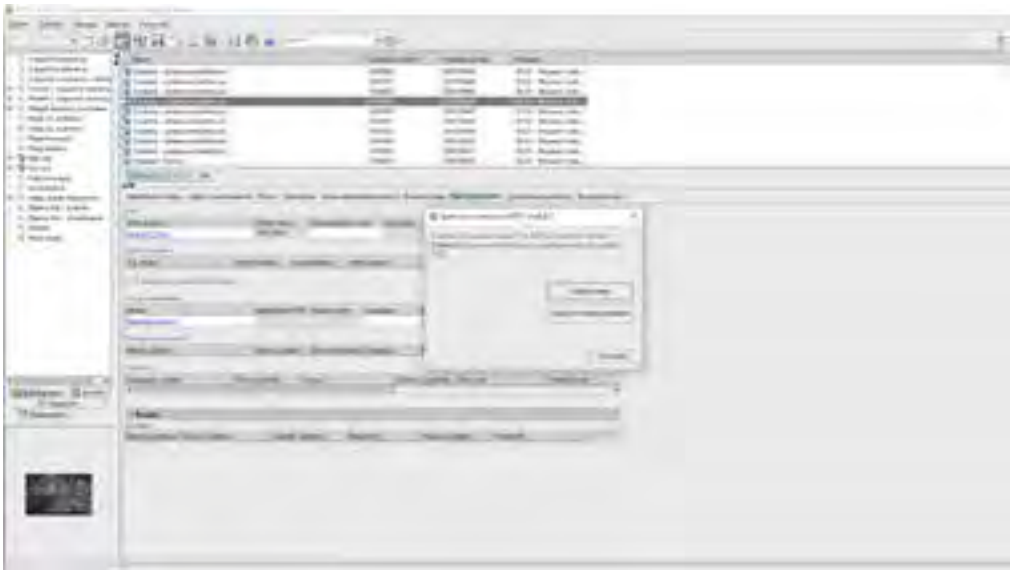

Postup vytvárania tagu v ESEZ 4G

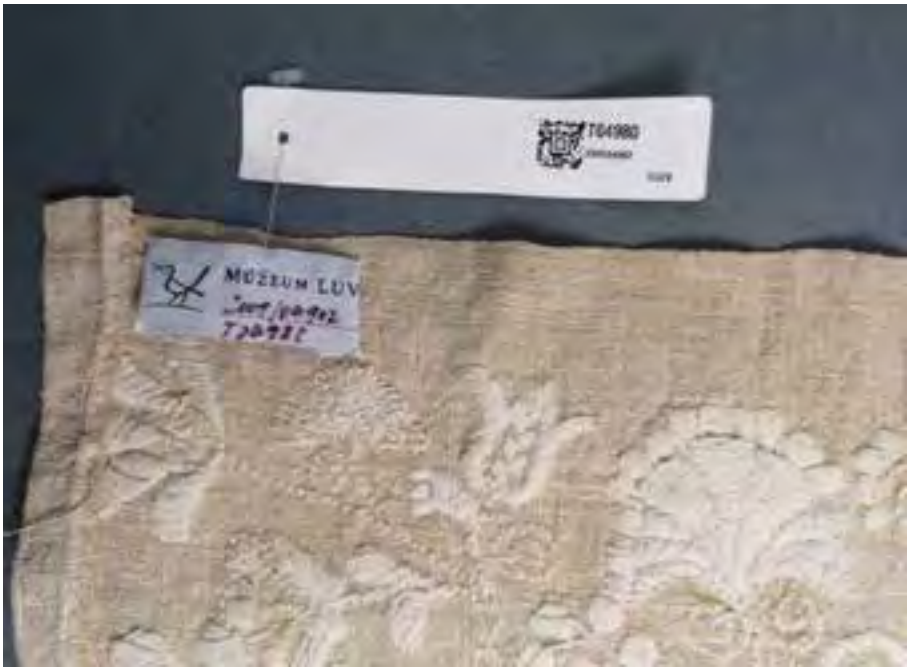

Označenie predmetu z textilných zbierok

Označenie predmetu z netextilných zbierok

Silónové úchytky – dlhé alebo krátke zväzovanie, textilné kliešte – slúžia k prevlečeniu splintu textilom, dierovačka, splinty

Program modernizácie ochrany a využitia zbierok Múzea SNP

Stanislav Mičev / Marian Uhrin

Múzeum SNP Banská Bystrica

Múzeum SNP v Banskej Bystrici je umiestnené v špecializovanej múzejnej budove, v ktorej sídli od roku 1969. V tom roku sa prezentovalo nadčasovou expozíciou, ktorá však z ideologických dôvodov bola čoskoro nahradená.

Umiestnenie depozitárov na mínus prvé poschodie objektu sa v tej dobe javilo ako moderné a dobré riešenie. Bohužiaľ technologické vybavenie nebolo dostatočne riešené a časom bolo jasné, že prašnosť, ako aj umiestnenie inžinierskych sietí v telese depozitára je zlým riešením. Za celé obdobie existencie múzea sa modernizácia depozitárov bohužiaľ neriešila.

Súčasná expozícia Múzea SNP otvorená v roku 2004 už zďaleka nespĺňa požiadavky na modernú a výpovednú expozíciu, ktorá má vplývať na potieranie extrémizmus a zároveň emocionálne vplývať na návštevníka múzea. Skôr pripomína výstavný depozitár, ako múzejnú expozíciu.

V roku 2019 sme realizovali multimediálnu výstavu, ktorá novými modernými prezentačnými metódami vypovedá o nezmyselnosti vojny. Výstavu sme realizovali so zámerom, že bude prirodzene nadväzovať na projekt otvoreného depozitára a návštevník tak získa ucelený dojem o protifašistickom odboji a Slovenskom národnom povstaní na jednej strane prostredníctvom exponátov a na strane druhej prostredníctvom moderných prezentačných metód.

Pred niekoľkými rokmi sme v našom múzeu realizovali projekt s názvom Digitálne múzeum vďaka ktorému si vytvorili dve odborné pracoviská. Reštaurátorské a konzervátorské pracovisko a digitalizačné pracovisko. Projekt bol financovaný z grantových prostriedkov EÚ a štátneho rozpočtu.

Všetky spomínané aktivity sú súčasťou dlhodobého zámeru múzea realizovať kompletnú rekonštrukciu priestorov Múzea SNP, tak aby zodpovedalo požiadavkám na modernú múzejnú inštitúciu. Ideový projekt je schválený na štátnej úrovni a jeho jednotlivé etapy realizujeme postupne aj s využitím zdrojov mimo štátny rozpočet.

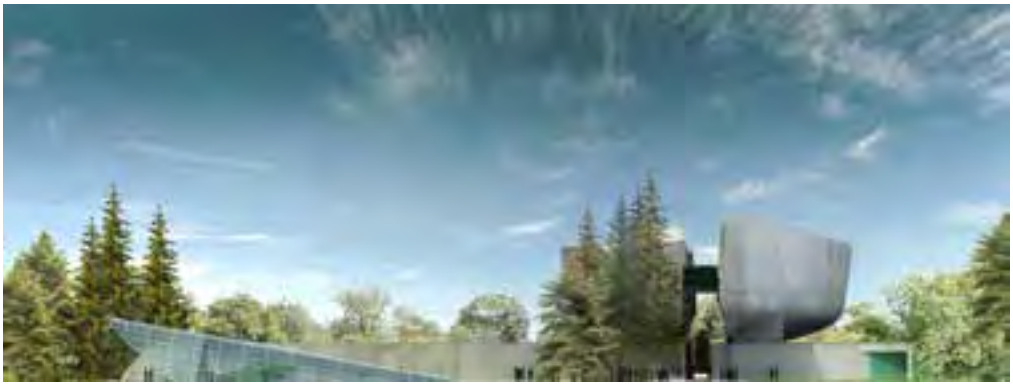

Chceme poukázať na to, že rozhodnutie o vybudovaní otvoreného depozitára nie je náhodné. Ide o cielenú modernizáciu múzea s jednotlivými realizačnými krokmi. Otvorený depozitár má pritom dokumentovať kvalitu aj kvantitu zbierkového fondu, naše znalosti o ňom, ako aj starostlivosť o zverené kultúrne dedičstvo.

Zámerom je aby si v otvorenom depozitári našli svoje miesto odborníci v študijnom depozitári, študenti vo rámci vzdelávania, ako aj návštevníci, ktorí môžu pozorovať prácu konzervátora, alebo získavať kvalifikované informácie na základe mobilnej aplikácie.

CHODBA / CORRIDOR

DEPOZITÁR
DEPOSITORY
1
DEPOZITÁR
DEPOSITORY
2
DEPOZITÁR
DEPOSITORY
3
DEPOZITÁR
DEPOSITORY
4
OD 1
OD 2
OD 3
OD 4
CHODBA / CORRIDOR

Celkový zámer prezentácie zbierkových predmetov neobmedzujeme len na klasické zbierkové predmety. Múzeum SNP disponuje aj vonkajším skanzenom ťažkej bojovej techniky. Tieto exponáty sú znehodnotené dlhodobým vystavovaním v exteriéroch – sú vo vonkajšom prostredí 50 a viac rokov.

Múzeum Slovenského národného povstania v Banskej Bystrici má jednu zo svojich expozícií pod holým nebom v areáli Múza. Vonkajšia expozícia vznikala postupne od roku 1959 kedy sa do zbierok dostali prvé „ťažké“ exponáty. S postupným početným nárastom týchto zbierkových predmetov došlo k ich umiestneniu v priestore mestského opevnenia – Barbakanu vo vtedajšom sídle Múzea SNP. Presun Múzea SNP do nových špecializovaných priestorov v roku 1969 znamenal významný posun vo fungovaní inštitúcie, avšak múzeum akoby nevedelo čo s ťažkou vojenskou technikou. Múzeum na dlhé roky rezignovalo na vhodné umiestnenie exponátov aj ich odbornú správu. Od roku 1969 tak vytvára vonkajšia expozícia – „Skanzen“ kolorit Banskej Bystrice a supluje park v centre mesta.

Zbierkové predmety sú vystavené poveternostným vplyvom už od roku 1963. Stavu zbierkových predmetov neprospel ani odborný nezáujem pracovníkov Múzea. Výpožičky predmetov na filmovanie, neodborné zásahy na pred-

metoch a špekulácie zo strany priekupníkov spôsobili nezvratné poškodenia. Od 90. rokov 20. storočia limituje starostlivosť o tieto zbierkové predmety nedostatočné financovanie Múzea.

V expozícii „Skanzen“ je aktuálne vystavených 21 predmetov od sovietskeho dopravného lietadla Lisunov Li 2, cez sovietske a nemecké obrnené vozidlá, sovietske, nemecké a československé delá až po vagóny povstaleckých pancierových vlakov Štefánik a Hurban. Väčšina týchto exponátov je pomerne vzácna a to nie len na slovenskej, ale aj na európskej či svetovej úrovni. Medzi najcennejšie exponáty samozrejme patria zbrane u ktorých vieme viac či menej preukázať ich skutočnú účasť v bojoch počas SNP. Okrem už spomenutých diel a vozňov pancierových vlakov ide najmä o ľahký tank Lt vz.38, ktorý sme si vybrali ako reprezentatívny predmet dokumentujúci minulosť, aktuálny stav a perspektívy ťažkých zbraní Múzea SNP a ich expozičného využitia.

Tank Lt vz.38 vznikol ešte v predvojnovom Československu pre jeho armádu. Politický vývoj v Európe spôsobil, že celá výroba týchto tankov v Prahe bola určená pre nemecký Európe a jeho spojencov. Jedným z nich bola aj slovenská armáda, ktorá počas vojny získala 74 tankov Lt vz.38. Časť - 37 tankov Lt vz.38 si nechala vyrobiť a ďalších 37 ojazdených nakúpila od Wehrmachtu. V roku 1944 sa do bojov v rámci povstaleckej armády zapojilo 27 tankov Lt vz.38. Po skončení povstania a 2. sv. vojny postupne všetky vozidlá skončili v šrote. Československá armáda po roku 1945 síce používala pár desiatok týchto tankov ich osud však bol rovnako smutný.

Múzeum SNP získalo od čs. armády v roku 1963 jeden z posledných tankov Lt vz.38. Tank bol v dobrej kondícii, takmer kompletný, pojazdný, chýbala len časť vnútorného vybavenia. Tank čakal osud ostatných múzejných exponátov. Spočiatku bol vystavený v priestore „Barbakanu“ a následne v „Skanzene“, kde je dodnes. Postupom času sa na jeho stave podpísala neodborná starostlivosť pracovníkov Múzea, vandalizmus a v neposlednom rade poveternostné vplyvy charakteristické pre otvorenú expozíciu. Súčasný stav tak nie je práve najlepší, chýbajú mnohé diely, exponát je poškodený koróziou.

Pri nadobudnutí tohto zbierkového predmetu však Múzeum nezískalo žiadnu dokumentáciu a tak sa dlhé roky len predpokladalo, že by mohlo ísť o povstalecký tank. Samozrejme pravdepodobnosť niečo takého bola mizivá. Výskum na tomto zbierkovom predmete bol realizovaný až v posledných rokoch. Predbežne naznačuje, že ide skutočne o jeden z 37 tankov Lt vz.38

vyrobených v rokoch 1940-1942 pre slovenskú armádu. Je dokonca veľmi pravdepodobné, že ide o vozidlo povstaleckej armády.

Nádejné zistenia bude možné potvrdiť pri komplexnom reštaurovaní tohto zbierkového predmetu, ktorý by mal predznamenať aj perspektívu tejto múzejnej expozície. Postupné a rozsiahle práce na reštaurovaní jednotlivých exponátov by mali vyústiť do ich následného umiestnenia vo vhodnejšom prostredí moderne poňatej expozície. Tieto ciele by mali predznamenať snahy Múzea Slovenského národného povstania o svoj ďalší rozvoj. Tento by mal byť zameraný na personálne doplnenie odborných pracovníkov schopných pracovať na širokom zábere zbierkových predmetov Múzea a na vybudovaní moderných a návštevnícky príťažlivých expozíciách spĺňajúcich štandardy súčasného múzejníctva.

Našim cieľom je okrem projektu otvoreného depozitára vytvoriť kvalitné podmienky pre uloženie a prezentáciu ťažkej bojovej techniky. Náš návrh spočíva vo vytvorení podzemnej expozície s vhodnými podmienkami aj pre tieto vzácne exponáty.

Slovenská armáda získala počas 2. sv. vojny 74 tankov Lt vz.38. Bojov počas Slovenského národného povstania sa zúčastnilo 27 tankov.

Tank Lt vz.38 evid. čís. V-3.023 počas nasadenia pri Zaisťovacej divízii v Bielorusku, leto 1943. Pravdepodobne ide o tank nachádzajúci sa dnes v Múzeu SNP.

Tank Lt vz.38 počas povstania. Boje o Kremnicu, október 1944.

Múzeum SNP získalo v roku 1963 do svojich zbierok tank Lt vz.38.

Tank Lt vz.38 už ako zbierkový predmet Múzea SNP na mieste prvej inštalácie.

Od roku 1969 je tank Lt vz.38 umiestnený v priestore skanzenu.

Tank Lt vz.38 je 58 rokov umiestnený vo vonkajšom priestore. Povetornostné vplyvy, vandalizmus a neodborná starostlivosť spôsobili poškodenie zbierkového predmetu.

Súčasný stav tanku Lt vz.38 donútil Múzeum SNP k radikálnemu riešeniu – prekrytiu exponátu.

Nevhodné umiestnenie najviac zasiahlo interiér tanku, kde korózia spôsobila značné poškodenia.

Múzeum SNP má za cieľ postupne reštaurovať zbierkové predmety v „skanzene“ do pôvodnej podoby. V prípade niektorých predmetov, vrátane tanku Lt vz.38, by mohlo ísť o uvedenie vozidla do pojazdného stavu. Podobné snahy môžeme vidieť aj v ďalších európskych múzeách.

Interiér vozidla je zreštaurovaný takmer do posledného detailu

Zreštaurovaný a pojazdný tank Lt vz.38 z Vojenského historického muzea Lešany (ČR)

Pojem „otevřený depozitář“ a jeho pozice v muzeologické terminologii

Václav Rutar

Národní technické muzeum Praha, Česko

V předkládaném článku se snažím objasnit pojem *„otevřený depozitář“* a vyložit práci s ním v oblasti muzejnictví, lépe snad muzeologie. Termín *„otevřený depozitář“* popisuji ve spojení s klasickými termíny *„open storage“* a *„visible storage“*, využívám též označení *„open study center“*. Přidávám též diskutabilní termín *„e-open storage“* a stranou neponechávám ani tzv. *„wunderkammer“* nebo *„kabinet kuriozit“*, jejichž pojetí tvoří vlastní základ pozdějšího vývoje zkoumaného pojmu.

Podíváme-li se na termín *„otevřený depozitář“*a jeho užití v muzeologické terminologii, musíme začít od klasického popisu časového rozměru muzealizační tendence. Jedná se samozřejmě o trojici termínů selekce – tezaurace a prezentace. Pojem selekce – sbírkotvorná činnost ponechávám stranou. V *souvislosti s historickými* muzealizačními *přístupy jej* pouze krátce zmíním. Tezaurací se zde rozumí konečné vytváření muzejní sbírky, informačně-dokumentačního tezauru. To probíhá především ve spojení s celkovou evidencí a systematizací sbírky, případném restaurování, konzervaci a preparaci, řadit sem lze i postupnou dokumentaci sbírkových předmětů či deakcesi, zhodnocování muzejní sbírky vyřazením vybraných předmětů. Prezentace jako třetí část muzealizačního cyklu je obvykle „prezentací vybraného“, ať již v expozicích tak výstavách.

Selekce – Tezaurace | Prezentace

↓

(prezentace vybraného – expozice, výstavy)

Pojem *„otevřený depozitář“* řadím proto v rámci muzeologické terminologie na nové místo. Je opět vázán k pojmu tezaurace, nachází se však na muzealizační ose na jiném místě. Místo prezentace již není osamocené, ale je úzce spojeno s náhledem návštěvníka *„behind the scenes“* práce muzejníka.

Selekce – Tezaurace || Prezentace

↓

Otevřený depozitář

(…behind the scenes…)

Při chápání potřeby vzniku *„open-storages“* je třeba se podívat do historie.

Vzorem pro moderní *„open storage“* jsou – možná paradoxně – *„wunderkammery“* či *„kabinety kuriozit“*, spadající především do období 16. a 17. století.

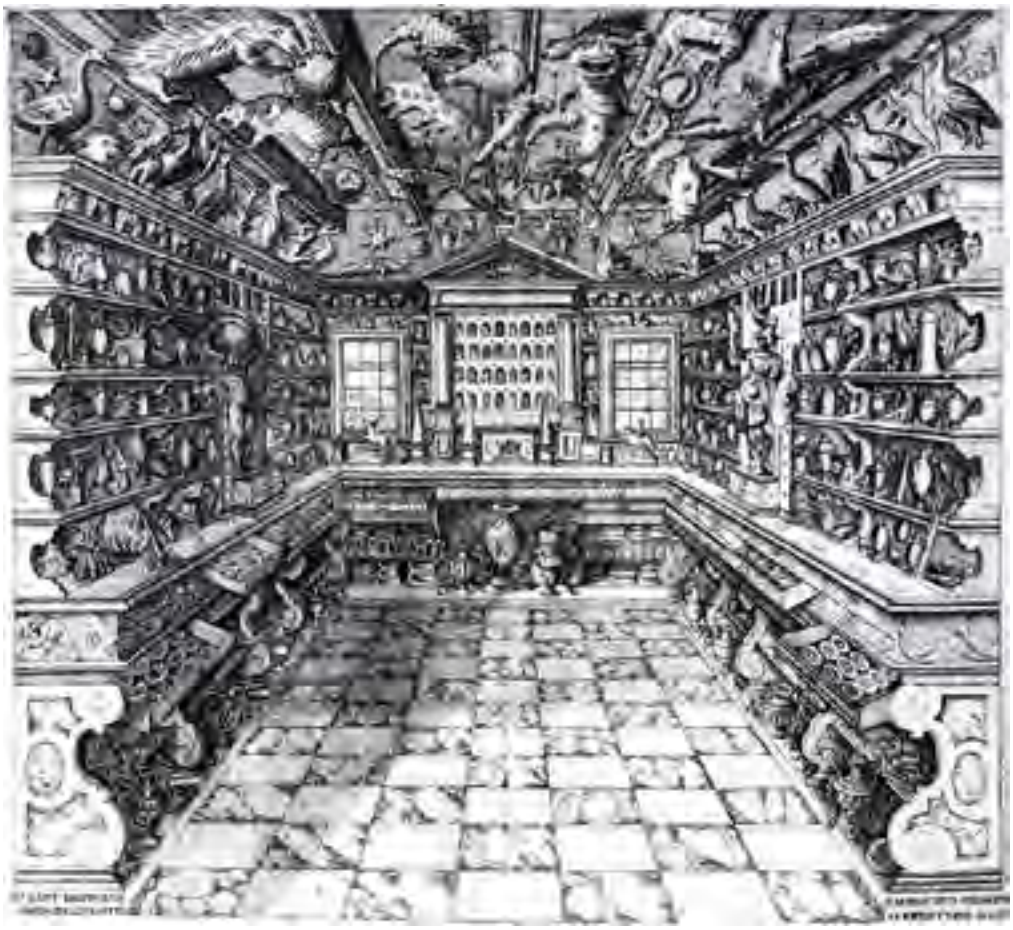

Musaeum Franc. Calceolari, Verona (1584)

Předměty zpravidla nebyly přímo organizovány, nesystematické vystavení bylo především prezentací předmětů získaných na cestách a podávalo zprávu o exotice a různorodosti světa.

Museo Cospiano, Bologna (1677)

Postupně – i na základě několika nových publikací – se začal v souvislosti s nimi objevovat pojem Theatrum Mundi. Jedním z významných muzeí tohoto druhu je Museum Wormiani, kde je možno vysledovat část předmětů i uložených depozitárním způsobem, ovšem stále v prostoru prezentace.

Museum Wormiani, Kodaň (1655)

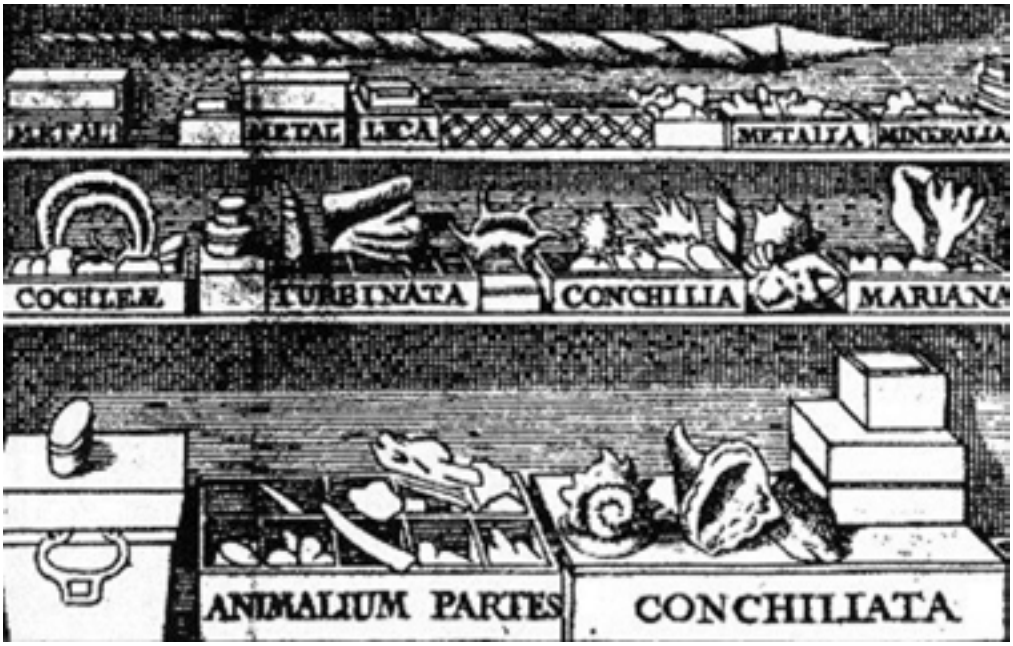

Museum Wormiani, Kodaň (1655), detail

Obecně – základem t*éto* prezentace je možnost předměty obdivovat, být s nimi v těsném spojení a odhalovat tajemství světa.

Na konci 18. století vyšly kabinety z módy – prezentace sbírkových předmětů získává řád, dochází k jejich využití pro vědu. Nové prezentační techniky jsou spojeny se systematičností, praktičností a především vysvětlováním – návštěvník by si měl sbírky prohlížet s respektem a učit se. Muzeum již není pro objevování – sbírkové předměty začínají být představovány v jasných systémech. U přírodovědných muzeí můžeme zmínit výrazné pojetí taxonomické (Linné), případně historické (Darwin), u muzeí umění začíná převládat vazba na školy, konkrétní styly, vybrané oblasti.

P*ředměty se stávají metonymickými, svět je reprezentován způsobem, který je vybrán muzeem, zvoleným systémem. Počet vystavovaných předmětů je i z tohoto důvodu nadále omezován. Ano,* muzea se začala vyvíjet ve své klasické prezentaci do dnešní podoby.

V teorii muzejní prezentace jsou zpravidla termíny komunikační kanál, tezaurus, expedient, message, recipient, kontexty, noise, evaluace a feedback loop vykládány právě ve vazbě na tento přístup k prezentaci.

Komunikační kanál

-

(tezaurus) Expedient – Message ↔ Recipient (kontexty)

↑ ↑

noise noise

←feedback loop←←evaluace

Obecně – počátkem 19. století muzea již jasně determinují, čemu se má návštěvník *při prohlídce výstavy/expozice* věnovat.

V *muzeích byla v*e zmíněném období věnována zvýšen*á* pozornost (a stále samozřejmě logicky u *většiny je!)* zejména ochraně, výzkumu a výuce, v jistém ohledu i prezentaci sbírkových předmětů školním způsobem. Právě v souvislosti s tím začala být práce muzeí chápána v některých případech jako dogmatická, jednosměrná, vysvětlující sociální a kulturní kontexty podle jasně vybraných pravidel. Objevily se požadavky na nové výukové programy, nové způsoby sbírkotvorné činnosti a nové způsoby prezentace. Participace na muzejní práci byla spojena mj. se vznikem tzv. nové muzeologie. A mezi požadav-

ky nových způsobů prezentace se objevil i jeden starý: *„wunderkammer“*. Jádrem pozornosti k tomuto typu prezentace, *„old-new way“*, se stal požadavek na možnost překročení omezeného chápání a poznávání muzejní sbírky v závislosti na její části, která je v expozici představena, exponována. Připomeňme zde článek Petera van Mensche *z roku 2003, kdo hovoří o přechodu z* bi-partitního modelu výstavní práce s muzejní sbírkou (vystavovaná a k prezentaci pouze připravená – rezervovaná) na model tri-partitní, kde se již sbírky dělí na vystavené, uložené v depozitáři a představené právě v *„otevřeném depozitáři“* (*open-storage, visible storage*).

Při hledání počátků moderních *„wunderkammer“* se nejčastěji hovoří o Antropologickém muzeu - Museum of Anthropology at the University of British Columbia ve Vancouveru, kde byl roce 1976 koncept *„Open storage“* představen.

Museum of Anthropology, Vancouver (1976)

Je úzce vázán na pojem „demokratizace“, použitý v rámci muzeologie nově – muzejní sbírky jsou chápány jako vlastnictví návštěvníků, kteří tedy logicky mají právo vidět co možná největší množství obsahu. V muzeu později vznikají i tzv. *„multiversity*, tj. různorodé, rozmanité, *galleries“*.

„Multiversity galleries“ (Museum of Anthropology, Vancouver)

V roce 1982 je další institucí, přijímající tento způsob Strong Museum v Rochesteru, od 90. let 20. století již můžeme sledovat výrazný rozvoj *přístupů, vykládaných v literatuře často pod většinou shodnými významy jako „open -storage“*, *„visible storage“* nebo *„open study center“*. Představme si několik pojmů, případně slovních spojení, které si při výkladu těchto termínů nejčastěji objevují a lze je tedy možno využívat při tvorbě příslušných definic.

Behind the scenes – window to daily operations

Jedním z nejčastějších slovních spojení, vyskytujících se při výkladu termínu *„open storage“* je *„look behind the scenes“*, česky tedy pak nejlépe *„pohled za oponu“*. Ačkoli tato opona je pojímána spíše jako představovaná expozice/výstava, je možno chápat její překonání přímo jako získání vhledu do každodenní muzejní práce. Tak je např. u Musea Boijmans van Beuningen *v Rotterdamu připravován nový depozitář, který ovšem nebude tzv. Black* Boxem – nově vytvořená stavba nese název/označení Archa Noemova, naznačuje tedy širší, celkový vhled na muzejní sbírky, které je dále spojeno i s vhledem na práci konzervátorů či fotolaboratoří. Noemova archa se stává hlavním muzejním bodem města.

Museum Boijmans van Beuningen, Rotterdam – Noah’s Ark (2021)

Museum Boijamans van Beuningen, Rotterdam – Noah’s Ark (2021)

Ethic problem – protecting and preserving x sharing with the public

Jednoznačně tím nejhlavnějším problémem, spojeným s principy *„open storage“*, je posouzení dvou možných přístupů k prezentaci muzejních sbírek. Stojí na vrcholu snaha o uchování a ochranu sbírek nebo potřeba sdílet sbírky s veřejností, návštěvníky?

Muzejníci, přistupující na prezentaci způsobem *„open storage“*, řeší několik problémů. Nutně je to záležitost poškození předmětů světlem, prachem, vlhkostí atd. V průběhu vytváření nových takto pojatých prezentací se objevilo několik řešení.

1. Do depozitářů je umožněn vhled, nikoli vstup

Victoria & Albert Museum, Londýn

2. Sbírkové předměty nejsou vystavovány volně, ale ve vitrínách, které mohou být doplněny monitory s doplňujícími informacemi, tzv. *“open storage facilites“*

Metropolitan Museum of Modern Art, New York

Vzniká tak typ expozice, který se vrací k původní wunderkammeře, ovšem již doplněné o nové technické přístupy

L.A. County Museum of Art (LACMA), Los Angeles

3. Vystavované *předměty* jsou vybírány pouze v závislosti na typu materiálu

Schaudepot Vitra Laboratory, Weil nad Rýnem

4. Využití principů *„rotating selection“*, průběžného obměňování sbírkových předmětů v expozicích.

An endlessly changing cabinet of curiosities

Tento popis možné podoby *„open storage“* je spojen s vykládaným etickým problémem *„vystavit či ochraňovat“* – představovaný moderní kabinet kuriozit v tomto případě nesměřuje přímo k vystavení co největšího množství předmětů, vzniku „trvalé expozice depozitáře“, předpokládána je ale neustále probíhající výměna sbírkových předmětů – expozice zůstává živá.

Hidden treasures

Pojem se kromě jiného vyskytuje i při výkladu termínu *„demokratizace“* muzejní prezentace. Předměty již nemají být ve všech případech prezentovány jen jednosměrně – návštěvník chce vidět i ony *„v depozitářích skryté poklady“*, k nimž má přístup zpravidla jen zaměstnanec muzea a případně badatel.

Items as a food for thought

Muzejní předměty jako potrava pro myšlení – depozitárně vystavené předměty mohou působit nejprve matoucím dojmem, návštěvníkovi, zvyklému na klasické prezentace, chybí linka, příběh. V okamžiku konfrontace s představenými předměty však získává možnost samostatné pochopit smysl práce muzea, smysl výběru předmětů, jejich uložení. Je-li návštěvníkovi umožněn i náhled za oponu na práci muzejních konzervátorů, je tento zážitek ještě umocněn.

E-open storage

Závěrečný uvedený pojem se váže k myšlence elektronických typů *„open storage“*. Ano, jistě si vybavíme prohlídky expozic na stránkách mnohých muzeí, mnohá muzea mají vlastní elektronicky dostupný soupis předmětů, doplněný i o kvalitní fotografickou dokumentaci a základní údaje k představenému předmětu. Jak rozšířené jsou možnosti si na základě elektronické dostupnosti projít expozici či sledovat práci konzervátorů? Proč nevyužít možnost sledovat muzejníky např. při přípravě výstavy?

Termín *„open storage“* (*„visible storage“ či „open study centre“*) je obtížně definovatelný, vyskytuje s v mnoha rozdílných souvislostech. Mohu se o to však pokusit:

Open storage – Zpřístupněný depozitář muzea, a to ať již ve formě muzejních expozic, představujících muzejní sbírky v co největší míře, ale i vhledu do práce muzejních zaměstnanců, na pracoviště konzervátorů, restaurátorů

apod. Návštěvníkovi je umožněno chápání smyslu muzejní práce v závislosti na subjektivních pocitech, není vystaven přímému a jednostrannému výběru předmětů do expozice muzeem. V muzeologické terminologii stojí pojem *„open storage“* mezi termíny tezaurace a prezentace. Práce s předměty je jak tvorbou tezauru, resp. jeho dotvářením, tak jeho předkládání návštěvníkům muzea.

Musaeum Fran. Calceolari, Verona (1584)
V publikaci: **Benedetto Ceruti – Musaeum Franc. Calceolari iun. Veronesis,**
Rok vydání publikace: **1620**
Grafická technika: **rytina**
Signováno (autor): **Io. Bapt. Bertonus veron. delineavit, Hieronymus Viscardus aurifex veron. Sculp (reimagined by Gibon)**
Název: **Spectator Oculus Inserito Calceolari Musaei Admiranda Contemplator Volup Animo Tvo**
V knihovně např.: **Biblioteca Capitolare di Verone; Universiteits Bibliotheek Gent**

Museo Cospiano, Bologna (1677)
Autor: **Guiseppe Maria Mitelli**
Rok: **Před 1677**
Grafická technika: **Lept**
V *publikaci:* **Lorenzo Legati – Museo Cospiani**
Rok vydání: **1677**

Museum Wormani, Kodaň (1655)
Ve sbírce: **History of Science Museum, Oxford**
Autor: **G. Wingendorp**
Název: **A view of the museum of Doc: - Wormeus**
Rok: **1655**
Ve sbírce**: History of Science Museum, Oxford**

Museum of Anthropology, Vancouver (1976)
Webové stránky: **https://:moa.ubc.ca**
Konkrétní stránka: **https://moa.ubc.ca/homepage_feature/museum-of-anthropology/moa-final/**
Autor fotografie: **-**

„Multiversity galleries“ (Museum of Anthropology, Vancouver)
Webové stránky: **https//:moa.ubc.ca**
Konkrétní stránka: **https://moa.ubc.ca/about-moa/#menu-about**
Autor fotografie: **David Campion**

Museum Boijmans van Beuningen, Rotterdam – Noah´s Ark (2021)
Webové stránky: **https://www.boijimans.nl**
Konkrétní stránka: **https://www.boijmans.nl/en/depot/The Depot explained**
Název: **The Depot explained**

Museum Boijmans van Beuningen, Rotterdam – Noah´s Ark
Webové stránky: **https://www.boijimans.nl**
Konkrétní stránka: **https://www.boijmans.nl/en/depot/The Depot explained**
Název: **The Depot explained**

Victoria & Albert Museum, Londýn
Webové stránky: **https://www.atlasobscura.com**
Konkrétní stránka: **https://www.atlasobscura.com/articles/turning-museums-inside-out-with-beautiful-visible-storage**
Autor fotografie: **Sarah Stierch**
Název článku: **Turning Museums Inside-Out with Beautiful Visible Storage**
Autor článku: **Cameron Maynard**

Metropolitan Museum of Modern Art, New York
Webová stránka: **https://www.mindthemuseum.com**
Konkrétní stránka: **https://www.mindthemuseum.com/post/museum-storages-the-hidden-treasures-of-the-museums**
Autor fotografie: **Maria Malichautsaki**
Název článku: **Museum storages: The hidden treasures of the museums**
Autor článku: **Maria Malichoutsaki**

L.A. County Museum of Art (LACMA), Los Angeles
Webová stránka: **https://latimes.com** --- (stránky internetových novin Los Angeles Times)
Konkrétní stránka: **https://www.latimes.com/entertainment/arts/culture/la-et-cm-lacma-broad-museum-storage-20130721-story.html**
Název článku: **LACMA, Broad, other art museums work to put storage to display**

Schaudepot Vitra Laboratory, Weil nad Rýnem
Webová stránka: **https://www.czechdesign.cz**
Konkrétní stránka: **https://www.czechdesign.cz/temata-a-rubriky/neikonicky-sklad-pro-ikonicke-zidle-vitra-schaudepot**
Název článku: **Neikonický sklad pro ikonické židle – Vitra Schaudepot**

Otevřený depozitář brémského Übersee Museum

Jan Obrovský

Moravské zemské muzeum v Brně, Česko

Dobrý den, jmenuji se Jan Obrovský a pracuji jako archivář Moravského zemského muzea v Brně.

Můj příspěvek se věnuje stručnému vhledu do veřejnosti přístupného depozitáře v Übersee Museum v Brémách. Muzeum jsem navštívil v rámci exkurze pořádané českým výborem ICOM na podzim roku 2014. Nekladu si za cíl srovnávat tento otevřený depozitář s obdobnými prezentačními prostory jiných institucí, jde zde o zprostředkování osobních dojmů a zachycených zážitků z etnografické části tohoto depozitáře doplněné o informace o ostatních částech depozitáře Übermaxx. Též vás seznámím s mediálním průvodcem Übersee muzea, který můžou návštěvníci využívat jak v hlavní budově v expozicích a výstavách, tak v otevřeném depozitáři.

Stručně k historii muzea. Übersee Museum je situováno v centru Brém na Bahnhofsplatz v těsné blízkosti hlavního nádraží.

Veřejnosti se otevírá v roce 1896 jako městské muzeum věnující se zejména přírodním vědám a etnografii. Mottem instituce byla od počátku myšlenka „Celý svět pod jednou střechou“, což muzeu zůstalo do současnosti a nyní má v péči 1,2 milionu sbírkových předmětů ze všech končin světa. Po Druhé světové válce se znovuotevírá v roce 1951 a od následujícího roku nese stávající název – Übersee Museum, tedy Zámořské muzeum.

Otevřený depozitář

Budova určená pro veřejnosti přístupný depozitář, v němž se nachází většina sbírkových předmětů Übersee muzea, byla pro tento účel vybudována v sousedství hlavní budovy muzea na Hugo-Schauinsland Platz a otevřena v roce 1999. Depozitář byl pojmenován Übermaxx a je součástí multifunkčního objektu spolu s kinem Cinemaxx Budova byla postavena mezi lety 1996-1998. Brémský otevřený depozitář je druhým nejstarším na světě a prvním v Evropě. Dříve byl veřejnosti zpřístupněn jen depozitář antropologického muzea ve Vancouveru. Od roku 2008 je pak tento depozitář přístupný krytým Mostem Waldemara Kocha přímo z hlavní budovy muzea.

Budova depozitáře Übermaxx je pětipodlažní, část prostor je přístupná veřejnosti.

Ve třech podlažích se nacházejí sbírky přírodnin (3. a 4.), etnografické sbírky (3., 4., a 5.) a sbírka užitných předmětů souvisejících s tabákem, kávou a čajem a také soubor modelů lodí (3. a 4.).

Přírodovědné sbírky obsahují soubory vycpaných ptáků, plazů, savců a obojživelníků, dále bezobratlé a herbáře. Ukázky z těchto sekcí sbírek vidíte na probíhajících slidech.

Rozsáhlá etnografická část je rozdělena dle kontinentů, zastoupena není Evropa a samozřejmě Antarktida. Dalším celkem je Oceánie. Obdobně jsou členěny i expozice v hlavní budově muzea.

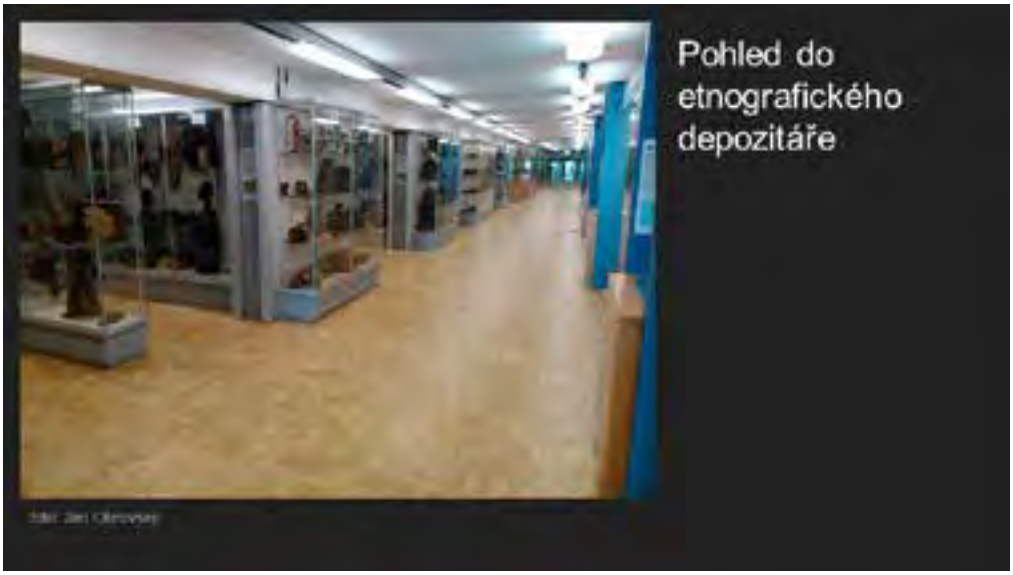
Pohled do etnografického depozitáře

Ve třetím patře jsou také vystaveny některé tématické celky – hudební nástroje, modely člunů a lodí a různá domorodá obydlí, chýše, chatrče.

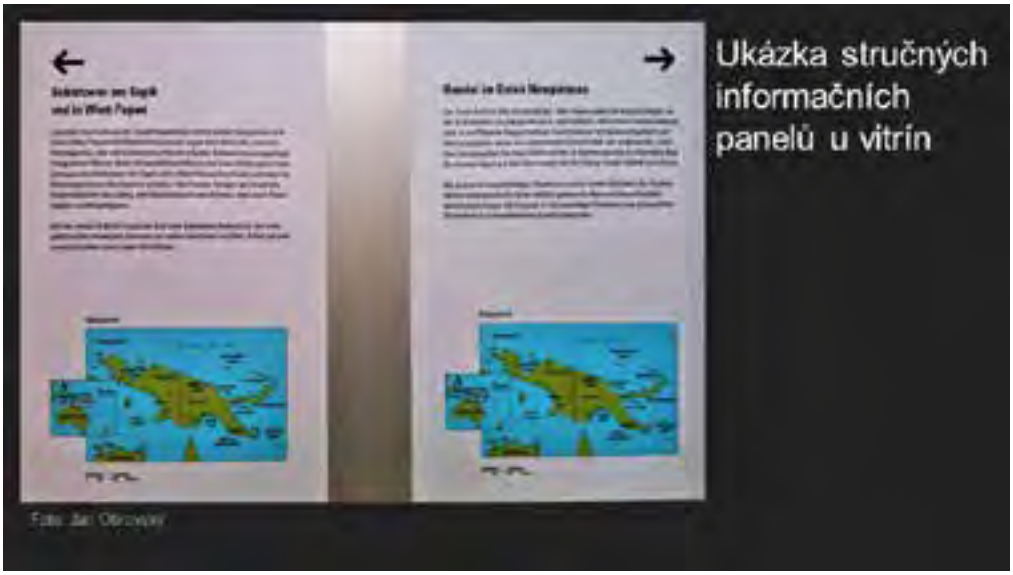
Ukázka stručných informačních panelů u vitrín

Větší soubory na úrovni kontinentů jsou pak rozděleny na menší regiony a oblasti a takto jsou umístěny v jednotlivých vitrínách, kde je členění většinou tématické. U vitrín jsou pak informační panely souhrnně popisující předměty a regiony z nichž pocházejí. Množství sbírkových předmětů je shromážděno sběratelským úsilím předních německých sběratelů, cestovatelů, etnografů.

Můžeme zmínit ředitele muzea z doby jeho otevření veřejnosti – Huga Schauinslanda, jehož jméno nese i přilehlé náměstí na němž se nachází de-

pozitář Übermaxx. Hugo Schauinsland stál za realizací prvních výstav muzea a obohatil přírodovědné a etnografické sbírky díky několika rozsáhlým expedicím mezi lety 1896 a 1926. Ty směřovaly do východní Asie, jižního Tichomoří a Egypta.

Dalším badatelem, jehož sbírku mohou v depozitáři návštěvníci spatřit, je Otto Tetens K této sbírce vidíme informační panel na tomto obrázku. Díky němu získalo muzeum v roce 1905 sbírku předmětů a fotografií z tehdejší Německé Samoi. Je to tedy jeden z příkladů, kdy do evropských muzeí směřovaly sbírky z kolonií, což bylo v tomto období obvyklé prakticky ve všech zemích, které měly nějaké koloniální državy.

Muzeum pořádá v depozitáři Übermaxx různé tématické prohlídky a interaktivní vyhledávací hry pro děti. Übersee Museum též pro návštěvníky připravilo online průvodce všemi výstavními prostorami a také depozitářem Übermaxx. Vzhled a funkce tohoto průvodce vám krátce představím na následujících slidech.

Online mediální průvodce funguje na platformě Xpedeo, kterou v Německu využívá řada muzejních institucí. Návštěvník může pomocí tohoto mediálního průvodce například ve svém mobilním telefonu či tabletu volit prohlídky dle

tématických okruhů, pater budovy. V zařízení se zobrazí karta s vyobrazením předmětu nebo výstavního výjevu a automaticky se začne přehrávat audiokomentář, nebo zvuková kulisa s objektem související. Například zvuky zvířat, reprodukce rituálních zpěvů u vitrín věnovaných voodoo, nebo Slunečnímu tanci původních obyvatel severní Ameriky. Takto komplexní multimediální informace průvodce nabízí pro objekty v expozicích. Jen pro ilustraci uvedu záznam věnovaný bizonům, na obrázku vidíme také indikátor přehrávající se zvukové stopy.

V průvodci depozitářem jsou informace textové, v mnoha případech doplněné obrázky předmětů. Pro názornost vám nyní ukážu, jakým způsobem se návštěvník dostane k informacím o sbírkovém předmětu, před nímž se v depozitáři právě nachází, nebo který jej zajímá. Podíváme se tedy na konkrétní zobrazení motýla v entomologických sbírkách.

Na webu muzea se proklikáme na stránku depozitáře Übermaxx, kterou vidíme na tomto slidu. Dalším kliknutím se již dostáváme na stránku průvodce. Následně vstupujeme do úrovně členění sbírek v depozitáři. Můžeme tedy zvolit sbírky dle kategorií, nebo vyhledávat dle inventárních čísel, jak vidíme na tomto obrázku. Bílá čísla a písmena jsou aktivní, návštěvník tedy nemůže naklikat neexistující inventární čísla. Pokud se vrátíme o úroveň výše a vstoupíme tedy do přírodovědných sbírek, dostáváme na výběr volbu podlaží a v dalším kroku již vidíme bezobratlé a tím se virtuálně dostáváme na konkrétní místa v depozitáři a při volbě první vitríny vlevo vidíme vyobrazení motýlů a dalších

bezobratlých v ní umístěných. Kliknutím na vybraný exemplář nám průvodce zobrazí kartu s větším obrázkem motýla, v tomto případě více obrázků, a detailní informace o tomto druhu. Takto se tedy můžeme procházet všemi třemi přístupnými patry depozitáře Übermaxx.

Tento mediální průvodce je kompletně dostupný v německém a anglickém jazyce pro prostory výstav a expozic, pouze v němčině je k dispozici pro depozitář Übermaxx a německy je též verze průvodce muzeem pro děti.

Závěrem bych u posledního pohledu na sbírky keramiky a porcelánu zprostředkoval pár dojmů z tohoto depozitáře. Jeho prohlídka sice neskýtá komplexní obraz jako výstava či expozice, která dává vystavené předměty do různých souvislostí historických, etnografických či jiných dle povahy vystavovaného materiálu, ale návštěvník může v tomto depozitáři trávit spoustu hodin a takříkajíc se kochat množstvím sbírkových předmětů, které zde jsou často v mnoha variacích a drobných odlišnostech. Stručné informace k vitrínám návštěvníka nezahlcují množstvím detailů a díky funkčnímu a intuitivnímu mediálnímu průvodci si může každý zobrazovat obsáhlé informace jen k objektům, které jej zajímají. Domnívám se, že většina návštěvníků muzea se musí v takto přehledně uspořádaném a přívětivě působícím depozitáři cítit dobře.

Otvorený depozitár – 13. komnata múzea otvorená

Dalibor Mikulík

Múzeum Stará Ľubovňa, Slovensko

Otvorené depozitáre múzeí sa pomaly, ale isto začínajú presadzovať aj v našom slovenskom múzejnom svete. Prvé lastovičky tu už boli pred niekoľkými rokmi, avšak k trendu, ktorý je v ostatnej časti Európy bežný, sa len pomaly, a hlavne opatrne pripájame. Ľubovnianske múzeum – hrad sprístupnilo svoj prvý otvorený depozitár v roku 2015 počas medzinárodnej konferencie „Spoločne máme 70“. Cieľom konferencie bolo pripomenúť si 30. výročie sprístupnenia Múzea ľudovej architektúry pod hradom Ľubovňa a 40. výročie Sandeckého etnografického parku v Novom Sonči. Múzeum vtedy verejnosti sprístupnilo depozitár odevu, textílií, výrobkov z kože a kožušín. Prvými návštevníkmi boli účastníci medzinárodnej konferencie, ktorí pracovali na poli etnografie a etnológie. Po prehliadke sme na našu adresu od týchto profesionálov, počúvali iba chvály, a tak sme v sprístupňovaní depozitárov pokračovali. Financovanie bolo realizované v rámci vlastného rozpočtu a z úspešných projektov Fondu na podporu umenia.

Príspevok som si dovoliť doplniť podnázvom 13. komnata múzea otvorená. Otvorené depozitáre sú určené širokej laickej a odbornej verejnosti. Pre nezainteresovaných sú často vnímané ako niečo neprístupné, záhadné, tajomné a viditeľné len sporadicky. 13. komnata má svoje čaro a je veľkým lákadlom predovšetkým tým, že nebola dostupná a doteraz okolitým svetom prebádaná.

Ľubovnianske múzeum v súčasnosti spravuje a prevádzkuje z celkového počtu 14 depozitárov štyri otvorené depozitáre: 1. depozitár odevu, textilu, obuvi a predmetov z kože a kožušín, 2. depozitár liturgických odevov a liturgických predmetov, 3. depozitár archeológie a 4. depozitár umeleckej histó-

rie. Podnetom k sprístupneniu otvorených depozitárov bola účasť pracovníkov múzea na ojedinelom a mimoriadne kvalitnom celonárodnom vzdelávacom projekte M3G (múzea tretej generácie). V rámci projektu sme sa zúčastnili odbornej exkurzie do Rakúska, kde nám jeden z lektorov, Dušan Buran, pripravil „čerešničku“ počas prehliadky viedenského Belvederu, a to otvorený depozitár starého výtvarného umenia. Kolegyňa kunsthistorička nám predstavila nielen samotný otvorený depozitár, ale aj jeho prevádzku a poslanie. V tom istom čase múzeum v Starej Ľubovni rekonštruovalo podhradie, ktorého súčasťou sú depozitáre, a tak sme ihneď začali rozmýšľať, ktorú časť zbierkového fondu by sme takouto formou sprístupnili a prezentovali.

Depozitár odevu, textilu, obuvi a predmetov z kože a kožušín

Druhy odevov: ľudový, meštiansky, šľachtický, sakrálne odevy a textílie, vojenské, policajné a hasičské uniformy, pracovné oblečenie, odev ženský z 2. pol. 20. st.

Druhy textílií: posteľná bielizeň, plachty, obrusy, polky, kútnice, uteráky, trávne plachty, vrecia, plátno a modrotlač, metráž, koberce, dekoračné dečky, nástenky, vejáre pochádzajúce zo šľachtického prostredia.

Druhy obuvi: kožené krpce, čižmy s vysokými sárami, baganče, kožené holenné chrániče *lapsáry* (sára na čižmách), súkenná obuv, protézy a poľovnícka obuv.

Iné: kožené aktovky, kufre, kabelky, peňaženky, opasky a pod.

Rok sprístupnenia: 2015

TOP zbierky, ktoré sú inštalované samostatne: svadobný odev z Torysiek, 1933 a **Pluviál 1816**

Prevádzka: nahlásenie návštevy vopred, vstup len s povereným pracovníkom múzea

Skúsenosti: početné návštevy etnografov, folkloristov, študentov, módnych návrhárov a šperkárov. Cieľom návštev je poznanie, inšpirácia, odborná prax, výskum i klasická prehliadka. Pozitívne hodnotíme návštevy, ktorých cieľom je oddeliť originál od nevydarenej kópie (predovšetkým pri šití replík ľudového odevu).

Odev plní okrem základnej ľudskej potreby aj niekoľko ďalších, odráža v sebe normy vkusu a kreativitu, je estetickým prejavom a výrazom sociálneho a profesionálneho statusu, zároveň sa v ňom naplno prejavuje regionalizmus. Depozitár odevu, textilu, obuvi a predmetov z kože a kožušín tvorí viac ako 2 800 ks zbierkových predmetov a na akvizičnej činnosti sa v minulosti podieľali Andrej Čepišák, Ján Lazorík, Marcel Smetana a Monika Pavelčíková.

Predmety sú z najrozličnejšieho materiálu: ľan, konope, bavlna, žihľava, hodváb, vlna, koža, perie, umelé materiály ako na odeve, tak aj na doplnkoch. V malej miere máme v depozitári ako súčasť odevov, textílií, doplnkov a šperkov aj kovy, sklo, polodrahokamy, tiež plast (koráliky, gombičky a iné). Vychádzajúc z rôznorodosti materiálov sa odporúča, a hlavne prax ukazuje ako nevyhnutné, oddeliť vlnu a kožu od iných materiálov. Koža vyžaduje nižšiu vlhkosť (50 %) v porovnaní s ostatným materiálom (55 %) a vo vlhkom prostredí rýchlejšie plesnivie. Vlna je náchylnejšia na napadnutie šatovými moľami.

Cieľom je prezentovať ucelenú a vzácnu kolekciu kožuchov (dnes na Slovensku pôsobia už len dvaja remeselníci tradičného kvalitného kožušníctva), ľudového odevu etník žijúcich na multietnickom území Severného Spiša (Rusíni, Gorali, Židia, Rómovia a karpartskí Nemci). Formou otvoreného depozitára poskytujeme návštevníkom vedomosti z oblasti reštaurovania, ošetrovania a prezentácie vhodných klimatických podmienok. Približujeme poslanie depozitárov, ako aj ich výnimočný prínos pre spoločnosť. Vstup do depozitára je len s kurátorom alebo iným riaditeľom povereným pracovníkom múzea. Maximálny počet osôb je 15 a dĺžka pobytu je maximálne 15 minút. Takto nastavené pravidlá sa stali lákadlom pre návštevníkov (čím viac pravidiel a ochrany – tým väčšia túžba vidieť a zažiť). Naším veľkým cieľom je umožniť folklórnym súborom, etnografom, študentom etnografie a etnológie možnosť bádania. Hovoríme o období 2015 – 2018, keď sa na Slovensku začal tzv. boom folklóru a kroje sa šili masívne, niekedy aj bez poznania a vykonania potrebného výskumu. Preto sme sa veľmi tešili, že okrem odborníkov v oblasti etnografie a umeleckej histórie prichádzali a študovali odev našich predkov mnohé folklórne súbory. Boli sme radi, že nebudú bezhlavo míňať nemalé finančné prostriedky na šitie nekvalitných (materiálovo, vzorovo atď.) krojov. Mnohí záujemcovia, laická i odborná verejnosť prijali túto „novinku“ na Slovensku mimoriadne pozitívne. V prípade prvého otvoreného depozitára sme zaznamenali nevšedne veľký záujem médií, ktoré vo svojom hlavnom vysielacom čase prezentovali reportáže z otvoreného depozitára.

Priestor a vybavenie depozitára

Svetlo sa uvádza ako jeden z najväčších škodcov textilu, pretože urýchľuje rozklad vlákien, stratu ich pružnosti a spôsobuje zmeny farebnosti textilu až jeho vyblednutie. Sklenené výplne okien sú preto ošetrené fóliou, ktorá zadržiava UV žiarenie.

Skrine ponúkajú dve možnosti ukladania textilu: naležato a visiaco. Od zeme do úrovne človeka sú obvykle zásuvky a vyššie sa nachádzajú tyče na vešanie predmetov. V ideálnom prípade by mali všetky predmety ležať. Odporúča sa spôsob ukladania textílií a odevu naležato alebo navinutím z toho dôvodu, že je rozložená záťaž na celú plochu, nie na jeden, dva body. Na ukladanie máme niekoľko typov zásuviek: zásuvky (118 cm dlhé, 90 cm široké, 7 cm hlboké) s čelom, ktoré chráni vnútorný priestor od prachu; zásuvky hlboké s nižším čelom (dva typy 117 cm dĺžka, 56 cm šírka, 15 cm hĺbka). Voľba zásuvky s čelom vysokým až po ďalšiu zásuvku je najvhodnejším riešením ako zabrániť prenikaniu prachu a iných nečistôt na textil. Tento problém riešia aj dobré priliehavé vonkajšie dvere skríň, ktoré chránia vnútorný priestor od prachu.

Koberce a veľkorozmerné textílie sú navité na tyč a takto navité sú zabalené v plátne a v skrini. V depozitári je na manipuláciu s predmetmi určená veľká pracovná plocha, ktorá umožňuje pomerne pohodlne pracovať s väčšinou predmetov. Výrazným prvkom v zariadení depozitára sú ešte kovové skrine s dokumentačnými kartami k textilným predmetom.

Podľa odborných návodov by sa textílie nemali v žiadnom prípade skladať a ak sa takémuto riešeniu nedá vyhnúť hlavne z priestorových dôvodov, preložené miesta sú vystlané hodvábnym papierom alebo bavlnenými rolkami. Výnimku tvoria „*faldované* sukne“, ktoré sú skladané a uložené tradičným spôsobom (*plysovanie)*, ktorý už stáročia zaručuje stálosť materiálu. Takéto skladanie zaručilo stálosť farby a ochranu pred prachom a špinou. Napriek moderným technológiám a prístupom k ochrane zbierkového fondu sa tento spôsob ukázal ako najefektívnejší a trvácny. Zároveň slúži k edukovaniu personálu múzea a širokej verejnosti. Svojho času múzeum realizovalo aj kurzy takéhoto ukladania pre mladých etnografov a folkloristov. Textílie sú prekladané pomocou hodvábneho papiera, ktorý zabraňuje vytváraniu otlačkov z jednej časti látky na druhú časť, často inej farby alebo inak dekorovanú.

Ak veľkosť textílie umožňuje jej uloženie bez preloženia, vždy volíme tento spôsob. Avšak veľkosť zásuviek, hlavne dĺžka a šírka, nám nedovoľujú takto ukladať mnohé predmety.

Predmety dvojrozmerné je vhodné ukladať zrolované na nekyslom kartóne cez bavlnené plátno a takto ich klásť do zásuviek. Na vešanie používame vešiaky jedného typu. Sukne skladáme „na spôsob starých mám“.

Košeľové a kabátové predmety kladieme na vešiaky s rozšíreným plecom. Podobne ako návleky na predmety. Čiapky, klobúky, topánky, kabelky sme začali individuálne baliť do hodvábneho papiera a ukladáme ich do hlbokých zásuviek. Najdôležitejšou zásadou je nemiešanie farebných vecí s bielymi kusmi, ťažkých vecí s jemnými a formované predmety nezaťažujeme.

Zbierky sú uložené v miestnosti s na mieru vyrobeným mobiliárom s bezpečnostným sklom a muzeálnym osvetlením. Cieľom bolo ukázať návštevníkom bohatstvo fondu a prezentovať ho za pomoci vhodného uloženia, osvetlenia a atmosféry.

Depozitárny režim

V depozitári sa snažíme udržiavať relatívne vhodnú teplotu. Na reguláciu nám slúžia špecializované prístroje. Minimálne trikrát v týždni kontrolujeme teplotu a vlhkosť prostredia. Upratovanie vykonáva upratovačka s vybavením určeným len pre tento depozitár.

Najväčší strach máme z molí. Momentálne sú všetky prichádzajúce predmety očistené, ale i napriek tomu používame preventívne levanduľu a klinčeky, okrem zásuviek. Preventívne opatrenia voči plesni zatiaľ nepoznáme. Počas mrazivých dní v zime vetráme kožuchy vonku, čo sa už staročia ukazuje ako najlepšie forma vyhubenia škodcov.

Označenie predmetov

Doteraz sme nesústreďovali pozornosť na označovanie zásuviek a predmetov v nich. Našou hlavnou úlohou bolo čistenie predmetov a ich rýchle presťahovanie do priestoru nového depozitára. Na každý zbierkový predmet našívame samostatné štítky s označením prírastkového a evidenčného čísla.

Depozitár archeológie a depozitár umeleckej histórie

Nakoľko je tento depozitárny priestor priamo prepojený s už obnoveným depozitárom umeleckej histórie. Po rekonštrukcii vznikol unikátny priestor, ktorý spája archeologické a umelecké predmety do spoločného otvoreného depozitára. Realizáciou projektu boli splnené tri základné činnosti múzea – ochrana, uloženie a odborné sprístupnenie. V depozitári archeológie je uložených 4 558 kusov zbierkových predmetov a okolo 40 000 kusov archeologických nálezov z hliny, kovu, skla, dreva a iných materiálov. K najpočetnejším nálezom patria črepy z keramických nádob, kachlice z výhrevných telies s rôznymi motívmi, sklenené a kovové fragmenty, mince a drobné predmety. Časť z tohto hmotného dedičstva môže návštevník uvidieť priamo na vlastné oči. Vystavené nálezy pochádzajú z archeologických výskumov realizovaných na hrade Ľubovňa (barokový palác, vojenské kasárne, IV. n**ádvorie za kaplnkou, renesančný palác**), mesta Stará Ľubovňa a okolia (Podolínec, Hniezdne a hradu Plaveč).

Informačný panel ku akvizícii zbierkového fondu v depozitári odevu

Archeologické výskumy na hrade Ľubovňa. Informačný panel v depozitári archeológie.

Archeologický výskum vojenských kasární zo 17. storočia. Informačný panel

Študijný depozitár keramiky a skla Múzea mesta Bratislavy

Zuzana Francová

Múzeum mesta Bratislavy

Komplex budov Starej radnice sa stal sídlom Múzea mesta Bratislavy už od jeho vzniku v roku 1868. O rok neskôr bola v troch najkrajších historických miestnostiach radnice sprístupnená prvá expozícia. Spočiatku boli vystavené všetky zbierky, ale ako sa počet predmetov rozrastal, boli potrebné ďalšie miestnosti na ich uskladnenie. Od roku 1926 sa výstavné priestory múzea rýchlym tempom rozširovali. Postupne boli sprístupnené miestnosti na 1. a neskôr aj 2. poschodí susedného Apponyiho paláca, a tiež ďalšie priestory v Starej radnici. Otázka vhodného uloženia zbierok ostávala trvalým problémom, a to nielen počas celého medzivojnového obdobia. Pre nedostatok skladových priestorov bolo múzeum často nútené svoje zbierkové predmety zapožičiavať do kancelárií rôznych mestských úradov.

Od 60. rokov 20. storočia múzeum postupne získavalo ďalšie miestnosti v komplexe budov Starej radnice a v Primaciálnom paláci, uvoľnené po vysťahovaní rôznych mestských úradov. Depozitáre začali byť budované podľa druhu materiálu alebo typu predmetov. Veľký rozmach v tejto oblasti nastal po nástupe PhDr. Šimona Janča do funkcie riaditeľa múzea (od 1963). Je pozoruhodné, že už v roku 1964 sa podarilo pripraviť projektovú dokumentáciu na študijný depozitár keramiky a skla na prízemí severného krídla nádvoria Starej radnice. S jeho realizáciou sa začalo až v roku 1966, pretože skôr sa pre nedostatok výrobnej kapacity nepodarilo zabezpečiť dodávateľov úložného zariadenia.[1] Depozitár so štandardizovaným skrinkovým systémom (kombinácia plných a presklených drevených skriniek zväčša umiestnených na seba v troch poschodiach) v tomto priestore skutočne vznikol a zbierky

1 JANOVÍČKOVÁ, Marta. Snaha o vyriešenie dlhodobých problémov s uložením a ošetrovaním zbierok. In: HUPKO, Daniel (ed.) *Vo víre dejín. 150 rokov Múzea mesta Bratislavy*. Bratislava: Múzeum mesta Bratislavy, 2018, s. 162.

v ňom boli istú dobu aj dosť prehľadne uložené. Ale o tom, že by tento depozitár skutočne slúžil ako študijný, nemáme zachované žiadne informácie. Od začiatku ho dlhé roky spravovala odborná pracovníčka pre umelecké remeslá Lujza Kresánková (1923 – 2009) a boli v ňom uložené len predmety patriace do zbierky umeleckých remesiel. Až neskôr sa sem po dohode s kolegami preniesli aj niektoré vybrané keramické artefakty zo zbierky etnografie. Priestor sa postupne zapĺňal, viaceré väčšie predmety boli uložené voľne, resp. položené hore na skrinkách. Okrem keramiky a skla sa tu núdzovo nachádzali aj predmety z iných materiálov: menšie profánne textílie a koberce, zarámované obrazy menších a časom aj väčších rozmerov, kresby a grafiky, a tiež niekoľko kusov historického nábytku. Vzhľadom na výhodnú a ľahko dostupnú polohu sa v tomto priestore pravidelne balili exponáty na domáce i zahraničné výstavy a bola tu zriadená aj provizórna plocha slúžiaca na ich fotografovanie. Minimálne v polovici 80. rokov bol tento depozitár – dlhodobo právom považovaný za jeden z najlepších v múzeu – už natoľko zaprataný, že jeho prípadné sprístupnenie pre študijné účely neprichádzalo do úvahy.

Začiatkom 70. rokov malo múzeum v pláne zriadiť aj študijný depozitár cechov na 1. poschodí bývalej kaplnky Božieho Tela (*Corporis Christi*) na dnešnej Panskej (vtedy Nálepkovej ulici).[2] V tejto budove sa nachádzali drevené cechové truhlice a tiež zástavy, patriace do zbierky starších dejín. Okrem nich tu bola istý čas sústredená aj vzácna kolekcia na dreve maľovaných streleckých terčov. Aj v tomto prípade však išlo o „klasický“ depozitárny priestor. Môžeme preto konštatovať, že napriek opakovane deklarovaným snahám o vytvorenie a prevádzkovanie skutočne študijných depozitárov k tomu na pôde múzea v priebehu 20. storočia neprišlo.

Študijný depozitár

Prípravná fáza, tvorba analytických podkladov

Myšlienka vytvorenia študijného depozitára v Múzeu mesta Bratislavy opäť ožila až v prvom desaťročí nového storočia, a to v súvislosti s plánovanou rekonštrukciou budovy rokokového Apponyiho paláca z rokov 1761 – 1762, ktorá bola prvou etapou generálnej rekonštrukcie komplexu budov Starej radnice.[3] Podkrovie tohto paláca s celkovou plochou takmer 243 m^2, kde sa predtým nachádzali priestory rôzneho využitia (údržbárska dielňa, depozitáre

2 Tamže (Ibidem), s. 162.

3 Tamže (Ibidem), s. 233, foto na s. 235.

s nevhodnými podmienkami), malo byť upravené na jeden veľký depozitár, prístupný jednak po schodisku z druhého poschodia Múzea dobových interiérov, ako aj zo strany neogotickej prístavby Starej radnice (schodiskom medzi tretím a štvrtým poschodím). Pri hľadaní vhodnej obsahovej náplne boli ako najvhodnejšia možná alternatíva vybrané dve príbuzné materiálové skupiny: keramika a sklo. Vzhľadom na svoju špecifickosť boli z tohto výberu vylúčené archeologické zbierky múzea.

Nový depozitár sme od začiatku primárne chápali ako špecifický typ pracoviska s príležitostným regulovaným prístupom verejnosti, možným len pri splnení určitých podmienok. Nešlo teda o vytvorenie „otvoreného“, resp. „prezentačného múzejného depozitára“, tvoriaceho štandardnú súčasť prehliadkového okruhu múzea, tak ako ho poznáme z niektorých múzeí na území Slovenska alebo zo zahraničia (napr. historická expozícia Baníckeho múzea v Rožňave, umiestnená v budove niekdajšej Markovej manufaktúry na výrobu kože a sprístupnená v roku 1999, alebo Múzeum úžitkového umenia (*MAK*) vo Viedni či Umeleckopriemyselné múzeum (*Kunstgewerbemuseum*) v zámku Köpenick pri Berlíne).

Vybudovaniu študijného depozitára predchádzala rozsiahla a náročná prípravná fáza. Jej cieľom pre výrobcu bolo sformulovať požiadavky na nový vhodný úložný mobiliár. Nakoľko zámerom bolo v maximálnej možnej miere sústrediť na jednom mieste zbierkové predmety z keramiky a skla z rôznych čiastkových zbierok múzea, bola najprv potrebná kvantifikácia objemu do úvahy prichádzajúcich predmetov a súčasne ich bližšia typologická špecifikácia. Od začiatku bolo jasné, že selekciu predmetov ovplyvnia nielen technické faktory – danosti priestoru, ako malá plocha stien, použitie sadrokartónu, ale tiež plánované sprístupňovanie depozitára. Z výberu tak boli vylúčené príliš rozmerné a ťažké keramické objekty (rozmerné plastiky, reliéfy), ktoré by museli byť zavesené alebo umiestnené voľne v priestore, čo by pri plánovanom pohybe osôb prinášalo riziko ich poškodenia. Kurátorka zbierky umeleckých remesiel a starších dejín dostala za úlohu vypracovať potrebné podklady pre projektanta. Spolupracovala pritom s kolegami – kurátormi iných do úvahy prichádzajúcich zbierok (etnografia, novšie dejiny). Analýzou vybraných skupín predmetov sme dospeli k záveru, že je potrebné dať vyhotoviť skrinky trojakého druhu: typizované viacposchodové skrinky s policami dvojakej hĺbky, a tiež atypické rozmerné skrinky pre veľké exempláre. Po odovzdaní podkladov projektantovi sme už viac nemali možnosť ovplyvniť proces výroby a neprebehli

žiadne konzultácie s dodávateľom. Výrobnú dokumentáciu skrinkového mobiliára vypracovala firma IDONA v Bánovciach nad Bebravou. Hotový depozitár aj so zariadením sme prevzali v roku 2008, kedy boli zároveň sprístupnené i nové expozície v budove Apponyiho paláca.

Úložný systém a technické vybavenie depozitára

V depozitári sa nachádzajú na mieru vyrobené uzamykateľné drevené skrinky rôznych druhov, tvoriace jednotný modulový systém. Väčšina z nich vypĺňa stredový priestor, pričom zostavy sú k sebe otočené chrbtami a medzi nimi sú vytvorené uličky. Najpočetnejšie sú zastúpené trojposchodové skrinkové zostavy, tvorené plnou spodnou časťou s dvoma úrovňami (deliaca drevená polica), presklenými stredovými časťami s tromi úrovňami (dve sklenené police) a plnými nadstavcami bez políc. Celková výška zostavy je 224,5 cm (70 + 110 + 44,5 cm), skrinky majú jednotnú šírku 79,5 cm. Odlišujú sa dvoma hĺbkami: menšia je 35 cm (65 ks) a väčšia 56 cm (54 ks). Skrinky s väčšou hĺbkou sú určené najmä na mnohopočetné obedové a umývacie súpravy. Všetky skrinky majú na zadnej vnútornej strane umiestnené zrkadlá. Okrem toho sa v depozitári nachádza ešte 15 kusov rozmerných skríň s masívnou stredovou policou a presklenými dvojkrídlovými dverami. Majú výšku 180 cm, šírku 79,5 cm a hĺbku 60 cm.

Vysokou sklenenou stenou je oddelený uzamykateľný pracovný priestor. Nachádza sa v ňom veľký pracovný stôl, kde možno pracovať za počítačom (pripojenie na internet), a tiež ďalšie zostavy skriniek, vrátane veľkých atypických.

Priestor depozitára je chránený kamerovým systémom s trvalou kontrolou snímania, záznamom daného priestoru a vizuálnou kontrolou informátora – vrátnika. Je tiež zabezpečený elektronickou požiarnou signalizáciou (EPS) s výstupom na kontrolné zariadenie v miestnosti informátora.

Regulácia teploty priestoru je zabezpečená pre zimné obdobie vykurovacím systémom s núteným obehom teplej vody. Regulácia teploty je možná podľa požiadaviek prevádzky, prípadne podľa vonkajšej teploty. Jednotkami teplovzdušného vykurovania sú FAN-COIL-y. Chladiaci systém má samostatný rozvod s kombináciou prepojenia na FAN-COIL-y. Meranie a regulácia sú riešené kombináciou automatického režimu a ručného ovládania.

Zariaďovanie a členenie zbierok

Sťahovanie zbierok do nového depozitára sa začalo v jarných mesiacoch roka 2008. Dialo sa tak pod značným časovým tlakom, nakoľko bolo nutné čo najskôr uvoľniť priestor pôvodného depozitára keramiky a skla na nádvorí Starej radnice, ktorý bolo potrebné odovzdať na rekonštrukciu. Keramika a sklo boli priebežne pracovne fotograficky zdokumentované, následne balené do prepravných košov a špeciálnych tzv. mäsiarskych plastových prepraviek s nosnosťou 30 kg (múzeum ich na tento účel zakúpilo 50 kusov). Pracovníci údržby, a tiež brigádnici (v tej dobe ešte vojaci na civilnej službe) ich bez výťahu (ktorý v tom čase ešte v budove nebol) vynášali na 4. poschodie budovy na reštaurátorské pracovisko múzea. Tam ich reštaurátorka Bc. Miriam Kocúrová aj s pomocníčkou poumývali. Čisté predmety boli opätovne balené a postupne prenášané do nového depozitárneho priestoru, vzdialeného, našťastie, len niekoľko metrov odtiaľ a dostupného iba po prekonaní malého počtu schodov. Na balenie čistej keramiky a skla múzeum okrem klasickej bublinkovej fólie zakúpilo aj špeciálnu textíliu, ktorá sa osvedčila najmä pri mnohopočetných obedových, nápojových a umývacích súpravách, najmä tanieroch a misách ukladaných na seba do plastových prepraviek.

Samotné zariaďovanie depozitára bolo najpríjemnejšou časťou celého procesu. Vyžadovalo si však svoj čas. Najprv bolo potrebné dôkladne premyslieť celkovú filozofiu rozvrhnutia uloženia predmetov. Predmety do depozitára prichádzali v rôznej druhovej skladbe, neraz bolo nutné ich narýchlo ukladať len provizórne a neskôr pri kompletizácii jednotlivých súborov opakovane prekladať a posúvať. Pri ukladaní sme zvolili kombináciu rôznych hľadísk: do úvahy sme brali predovšetkým materiál, typológiu predmetov a ich rozmery, ale tiež otázku chronológie, príp. proveniencie.

Pri keramike sme s ohľadom na skladbu zbierok vytvorili tieto materiálovo-typologické skupiny:

- fajansa – habánska, post-habánska (habánsko-slovenská), západoslovenské džbankárstvo; väčšie kolekcie: Stupava (stará, osobitne práce F. Kostku), Modra (stará, nová), výrobky SUP (Spoločnosť umeleckého priemyslu), práce figuralistov a osobitne I. Bizmayera; talianska, nemecká a francúzska fajansa
- hrnčina – hrnce, nádoby, džbány, pekáče a rôzne formy
- kamenina (tvrdá aj mäkká)

- kachlice a ich fragmenty (historizmus, secesia)
- porcelán – nápojové, obedové a umývacie súpravy a jednotliviny,

úžitkovo-dekoratívne solitéry (vázy, kalamáre, dózy, spomienkové predmety, figurálne plastika a iné);

lokality: Viedeň, Čechy, Nemecko, Maďarsko (Herend) a iné;

osobitne práce bratislavských maliarov na porceláne

Pri skle sme postupovali chronologicky od 18. do 20. storočia (barok, klasicizmus, empír, biedermeier, neoslohy, secesia, art deco, medzivojnové obdobie, obdobie po roku 1945); aj typologicky: bezfarebné sklo zdobené glyptickými technikami (brúsenie, rezanie, gravírovanie) a maľbou, farebné lazúrované sklo (rôzne odtiene), sklo v kombinácii s kovmi (montáž), viacpočetné nápojové súpravy; sklenené objekty výtvarníkov 20. storočia.

Vybudovanie študijného depozitára keramiky a skla bolo jednou z aktivít, za ktorú Múzeum mesta Bratislavy získalo ocenenie v 6. ročníku národnej súťaže *Múzeum roka 2008* (kategória B: regionálne, miestne a mestské múzeá a galérie).

Sprístupnenie depozitára verejnosti a skúsenosti z jeho prevádzky

Študijný depozitár keramiky a skla Múzea mesta Bratislavy bol verejnosti po prvýkrát sprístupnený v roku 2010. Prvú skupinu návštevníkov sme na komentovanej prehliadke privítali symbolicky v čase konania obľúbeného pravidelného podujatia mestskej samosprávy *Bratislava pre všetkých* v dňoch 24. a 25. apríla 2010 (spolu sa uskutočnilo desať vstupov). Ďalších päť výkladov sa konalo v rámci podujatia *Noc múzeí* 15. mája 2010. Pripomeňme, že Múzeum mesta Bratislavy malo v tom čase kvôli rekonštrukcii Starej radnice ešte zatvorenú svoju centrálnu expozíciu – Múzeum dejín mesta. Pozornosť verejnosti sa vtedy sústreďovala na relatívne nové expozície v susednom Apponyiho paláci (Múzeum vinohradníctva a Múzeum dobových interiérov). Pozornosť sme od začiatku venovali aj propagácii vzniku študijného depozitára keramiky a skla, ktorý bol v tej dobe ojedinelým fenoménom v rámci slovenského múzejníctva. Informovali sme o ňom jednak na stránke odborného periodika Múzeum[4], ale tiež v médiách Slovenský rozhlas – Rádio Regina a TA3.[5]

4 FRANCOVÁ, Zuzana. Študijný depozitár keramiky a skla Múzea mesta Bratislavy. In: *Múzeum* 2010, č. 4, s. 38 – 39, 1 ČB fotografia.

5 Slovenský rozhlas: Rádio Regina – rozhovor vysielaný 12. 6. 2010 v rámci relácie Bratislavská panoráma; TA 3 – rozhovor vysielaný 3. 6. 2010.

Od polovice roka sme zaviedli systém pravidelných prehliadok raz mesačne, a to vždy vo štvrtok o 10. a o 16. hodine. Konali sa 10. 6. ; 8. 7. 12. 8. ; 16. 9. ; 14. 10. ; 11. 11. a 9. 12. 2010. Takto zvolená periodicita komentovaných prehliadok sa nám osvedčila. Záujem o návštevu depozitára bol na začiatku veľký, ľudia si lístky kupovali, resp. rezervovali vopred, aby mali istotu, že sa na prehliadku dostanú. Maximálny počet účastníkov jedného vstupu bol totiž limitovaný číslom 30. Prehliadky spravidla trvali minimálne jednu hodinu, ale pri hlbšom záujme sa nie zriedkavo pretiahli aj na takmer dvojnásobok. Zúčastňovali sa ich najmä ľudia starších vekových skupín, prevažne ženy, ale napr. aj manželské páry. Ohlas bol značný, ľudia sa pýtali na rôzne veci často elementárneho charakteru (definícia jednotlivých druhov keramiky a skla, technické rozdiely medzi nimi a pod.), ale vyskytovali sa aj fundovanejšie otázky a poznámky týkajúce sa niektorých prezentovaných skupín alebo jednotlivých predmetov. Ľudia oceňovali možnosť vidieť inak málo prezentované zbierky, často s nostalgiou spomínali na podobné predmety, ktoré sa v minulosti nachádzali v ich rodinách. Niektorí vyslovovali ponuku priniesť a darovať múzeu podobné predmety, aké videli v depozitári. Reálne akvizície to však múzeu neprinieslo.

Záujem o prehliadky depozitára zo strany verejnosti sme zaznamenali aj v priebehu roku 2011. Komentované prehliadky sa opäť konali v rámci podujatia *Bratislava pre všetkých* 16. a 17. apríla 2011 a následne v rámci *Noci múzeí* 14. mája 2011. Široká verejnosť mala, okrem toho, možnosť navštíviť depozitár ešte osemkrát v uvedenom roku, a to: 13. 1. , 10. 2. ; 10. 3. ; 7. 4. ; 5. 5. ; 13. 10; 10. 11. a 8. 12. 2011.

Od začiatku sme zaznamenali aj záujem zo strany kolegov – najmä múzejníkov, ale i pamiatkarov. Pripravili sme napr. prehliadky pre pracovníkov z Múzea školstva a pedagogiky v Bratislave alebo z Lesníckeho a drevárskeho múzea vo Zvolene. Pre študentov relevantných disciplín sme výklad prispôsobovali vždy podľa potreby, „na mieru“. V roku 2011 depozitár navštívili študenti odboru scénografie Vysokej školy múzických umení pod vedením teoretičky umenia Eugénie Sikorovej († 2019). Uskutočnili sme tiež komentované prehliadky pre študentov muzeológie z Katedry etnológie FFUK, vykonávajúcich prax na pôde Múzea mesta Bratislavy, pre študentov dejín umenia na Trnavskej univerzite v sprievode Mgr. I. Štibranej, PhD. či pre študentov odboru keramiky na Škole úžitkového výtvarnictva Jozefa Vydru v Bratislave. Išlo o málopočetné skupiny zväčša v počte 7 – 10 osôb. Opakovaný záujem

o návštevu depozitára so študentmi prejavil aj popredný slovenský sklársky výtvarník a pedagóg na Vysokej škole výtvarných umení Paľo Macho.

Depozitár sme formou powerpointovej prezentácie propagovali aj mimo Bratislavy, a to v rámci vzdelávacieho programu Kurátorské štúdiá vo Zvolene dňa 15. 2. 2011.

V roku 2012 sme pre verejnosť pripravili tri komentované prehliadky, a to: 12. 1. ; 8. 3. a 12. 4. 2012. O rok neskôr sme depozitár v rámci muzeologickej praxe predstavili študentom Katedry etnológie a muzeológie FFUK v Bratislave (25. 3. 2013), a tiež účastníkom vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou *Muž a žena. Vzťahové súvislosti v kontexte múzejných zbierok*, konanej na pôde Múzea mesta Bratislavy (3. 10. 2013), ktorú sme usporiadali v spolupráci so Zväzom múzeí na Slovensku.

Po prvotnom „boome“ sme postupom času zaznamenali výrazné zníženie, až stratu záujmu o prehliadky depozitára zo strany verejnosti. V roku 2013 sa uskutočnili tri komentované prehliadky len s malým počtom záujemcov: 14. 3. (7 osôb), 20. 6. (1 osoba) a 12. 12. , kedy depozitár navštívili členovia Občianskeho združenia česko-slovenské Mosty (8 osôb). Vo februári 2014 sme uskutočnili ešte jednu komentovanú prehliadku. V tomto roku múzeum vstúpilo do náročného projektu digitalizácie zbierok v rámci Operačného programu Informatizácia spoločnosti (OPIS). Veľká časť zbierkových predmetov z depozitára keramiky a skla bola zaradená do tzv. digitalizačnej kampane. Po zriadení jedného z dvoch digitalizačných pracovísk v budove Starej radnice nastal veľký pohyb predmetov, ich balenie a prenášanie v rámci budovy. Vstup cudzích osôb bol v tejto situácii nežiaduci, a tak sme prestali organizovať ďalšie návštevy depozitára. Po ukončení digitalizácie boli komentované prehliadky depozitára v ostatných rokoch uskutočňované len sporadicky. V marci a apríli 2018 sme zorganizovali dve prehliadky pre skupinu seniorov – pravidelných návštevníkov podujatí múzea. Inak sme depozitár sprístupnili záujemcom z radov odborníkov, a to pri výnimočnejších príležitostiach. Patril k nim aj Festival múzeí, ktorého hostiteľom v roku 2018 bolo vtedy jubilujúce Múzeum mesta Bratislavy, oslavujúce 150. výročie svojho založenia. Pre jeho účastníkov sme pripravili dve komentované prehliadky dňa 18. 6. 2018.

Občasné prehliadky depozitára sme plánovali opäť zahrnúť do ponuky múzea na konci roku 2020. Obmedzenia súvisiace s druhou vlnou pandémie koronavírusu však naše plány prekazili. Ostáva dúfať, že po uvoľnení protipandemických opatrení budeme aj v tomto priestore v budúcnosti môcť znovu

privítať záujemcov o historické artefakty z keramiky a skla, ktoré tvoria veľmi rozmanitú a kvalitatívne pozoruhodnú súčasť zbierkového fondu najstaršieho múzea na Slovensku s nepretržitou 153-ročnou tradíciou.

Pohľady do študijného depozitára keramiky a skla, foto MMB,
autor: Sylvia Sternmüllerová

Konferencia prebehla v spolupráci
Múzea Slovenského národného povstania v Banskej Bystrici
a Katedry etnografie a muzeológie Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave

Konferencia bola úvodným podujatím k projektu „Otvorený depozitár“,
podporeného z Grantov EHP a štátneho rozpočtu SR.

Konferencia prebehla online. Rokovacími jazykmi boli slovenčina a angličtina.

Modernizácia múzejných depozitárov a podmienky ich sprístupňovania verejnosti

© Autori 2021

Recenzenti: Doc. Mgr. Ľuboš Kačírek, PhD.; PhDr. Peter Maráky

Preklad: Eva Bullová, Katarína Ristveyová

Jazyková korektúra (slovenský jazyk): Zuzana Ondrejková

Grafická úprava: Ivan Kocák

Vydavateľ:
Múzeum Slovenského národného povstania
Kapitulská 23
974 01 Banská Bystrica
Slovenská republika

ISBN 978–80–974274–0–5

Supported by Iceland, Liechtenstein and Norway through the EEA Grants.
Co-financed by the State Budget of the Slovak Republic.

Podporené Islandom, Lichtenštajnskom a Nórskom prostredníctvom Grantov EHP.
Spolufinancované zo štátneho rozpočtu Slovenskej republiky.

www.eeagrants.sk
www.muzeumsnp.sk/otvoreny-depozitar

Working together for a competitive Europe
Spoločným úsilím ku konkurencieschopnej Európe